

Lagrådsremiss

Vissa frågor om Försvarsmaktens personal

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 4 februari 2010

Sten Tolgfors

Maria Hedegård
(Försvarsdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Lagrådsremissen består av två huvudsakliga delar. Den ena delen innehåller förslag som rör totalförsvarsplikten. Totalförsvarets personalförsörjning ska inte längre huvudsakligen tryggas genom en totalförsvarsplikt utan i stället i första hand vila på frivillighet. Syftet med förslagen är att införa ett flexibelt, effektivt och tillgängligt system som bättre svarar mot de behov som Försvarsmakten och dess verksamhet och ytterst Sverige har i dag.

Förslagen innebär sammanfattningsvis att totalförsvarsplikten, när det gäller vilka personer som omfattas och de övergripande skyldigheter som plikten innebär, i grunden kvarstår. Däremot föreslås att skyldigheten att genomgå mönstring och skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt i framtiden ska kräva att regeringen med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap först har beslutat om detta. Det föreslås också att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt med längre grundutbildning, som tidigare gällt endast svenska män, även ska omfatta kvinnor. För att förbereda för ett eventuellt ianspråktagande av personal för tjänstgöring med plikt bör totalförsvarspliktigas skyldighet att medverka till viss utredning om sina personliga förhållanden – annan utredning än mönstring – alltjämt tillämpas. Förslaget innebär också att totalförsvarspliktiga som har fullgjort frivillig militär utbildning eller tjänstgöring ska kunna skrivas in och tas i anspråk för värnplikt.

I lagrådsremissen föreslås även viss reglering för att rekryter ska omfattas av samma regler, såsom t.ex. socialförsäkringsskydd, som den som fullgör värnplikt enligt lagen om totalförsvarsplikt.

Lagändringarna i den delen föreslås träda i kraft den 1 juli 2010.

Lagrådsremissens andra del innehåller förslag som rör Försvarsmaktens personal i internationella militära insatser. En ny lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser föreslås ersätta lagen om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten. Den nya lagen har sin utgångspunkt i den gamla. Som en anpassning till det nya försvaret utmönstras det organisatoriska begreppet utlandsstyrkan inom Försvarsmakten. Detta mot bakgrund av att insatsförbanden i framtiden ska kunna användas för insatser både nationellt och internationellt. I den nya lagen förstärks och framhålls vikten av omhändertagandet av personal som deltar i internationella militära insatser genom ett uppföljningsansvar för Försvarsmakten, stödåtgärder utan fast tidsbegränsning och t.ex. kontakter med anhöriga. Den nya lagen föranleder vidare vissa följdändringar.

Lagändringarna i fråga om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser föreslås träda i kraft den 1 januari 2011.

Innehållsförteckning

1	Beslut	6
2	Lagtext	7
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt.....	7
2.2	Förslag till lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser	13
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands.....	17
2.4	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	18
2.5	Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160).....	20
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.....	21
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.....	24
2.8	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken.....	27
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2010:xx) om införande av socialförsäkringsbalken	30
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.	31
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring	32
2.12	Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567).....	33
2.13	Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning	35
2.14	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	36
2.15	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	37
2.16	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.	38
2.17	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.	39
2.18	Förslag till lag om ändring i inkomstkattelagen (1999:1229).....	40
2.19	Förslag till lag om ändring i inkomstkattelagen (1999:1229).....	42
3	Ärendet och dess beredning	43
3.1	Totalförsvarspplikten.....	43
3.2	Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser	44
4	Totalförsvarspplikten	44
4.1	Totalförsvarsppliktens nuvarande ordning	44

4.1.1	Totalförsvarsplikt	44
4.2	Ny lagstiftning	51
4.2.1	Säkerhets- och försvarspolitiska utgångspunkter	51
4.2.2	Utgångspunkter för Försvarsmaktens personalförsörjning	54
4.2.3	Behovet av en förändrad tillämpning av totalförsvarsplikten.....	55
4.3	Skyldigheten att fullgöra värmplikt eller civilplikt	58
4.4	Möjlighet att med plikt ta i anspråk personal som har utbildats på frivillig grund.....	62
4.5	Skyldigheten att genomgå mönstring.....	64
4.6	Skyldigheten att medverka vid utredning om personliga förhållanden.....	66
4.7	Socialförsäkringsskydd, diskrimineringskydd och skattefrihet för rekryter m.m.	70
4.8	Ikraftträdande m.m.	77
4.9	Konsekvenser.....	79
5	Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser	81
5.1	En samlad svensk veteransoldatpolitik	81
5.2	Gällande rätt och bakgrund	85
5.3	En ny lag med bestämmelser för Försvarsmaktens personal.....	87
5.4	Försvarsmaktens ansvar för uppföljning och stöd.....	92
5.5	Försäringsskassans beslut om arbetsskada.....	96
5.6	Anhöriga – stöd och ersättning	98
5.7	Anställningsform, arbetstid, arbetsmiljö m.m.	102
5.8	Följdändringar.....	104
5.9	Ikraftträdande.....	105
5.10	Konsekvenser.....	106
6	Författningskommentar.....	108
6.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt	108
6.2	Förslag till lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser,.....	111
6.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands	119
6.4	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	119
6.5	Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160).....	119
6.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	119
6.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:263) om statligt personskadeskydd	120
6.8	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	121
6.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2010:000) om införande av socialförsäkringsbalken.....	121
6.10	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada	121

6.11	Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring	122
6.12	Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)	122
6.13	Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning	122
6.14	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	122
6.15	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	123
6.16	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.	123
6.17	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.	123
6.18	Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)	123
6.19	Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)	124
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Totalförsvarsplikten i framtiden (SOU 2008:98)	125
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2008:98)	133
Bilaga 3	Sammanfattning av betänkandet Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63).....	134
Bilaga 4	Lagförslagen i betänkandet (SOU 2009:63).....	148
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2009:63)	165
Bilaga 6	Sammanfattning av betänkandet En svensk veteranpolitik, del 1 (SOU 2007:77).....	166
Bilaga 7	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2007:77)	168
Bilaga 8	Sammanfattning av betänkandet En svensk veteranpolitik, del 2 (SOU 2008:91).....	169
Bilaga 9	Lagförslagen i betänkandet (SOU 2008:91).....	174
Bilaga 10	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2008:91)	185

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser,
3. lag om ändring i lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands,
4. lag om ändring i brottsbalken,
5. lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160),
6. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
7. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
8. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,
9. lag om ändring i lagen (2010:000) om införande av socialförsäkringsbalken,
10. lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.,
11. lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring,
12. lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567) och
13. lag om upphävande av lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.
14. lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.,
15. lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.,
16. lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.,
17. lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.,
18. lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)
och
19. lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

dels att 1 kap. 2–5 §§, 2 kap. 2 och 3 §§, 3 kap. 1, 3, 5, 6, 9, 12 och 13 §§ samt 4 kap. 3 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 1 kap. 3 a § och 3 kap. 4 a § samt närmast före 3 kap. 4 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Totalförsvarets personalförsörjning skall tryggas genom en totalförsvarsplikt som gäller för varje svensk medborgare från början av det kalenderår när han eller hon fyller sexton år till slutet av det kalenderår när han eller hon fyller sjuttio år. Totalförsvarsplikten gäller också under motsvarande tid för var och en som utan att vara svensk medborgare är bosatt i Sverige.

Totalförsvarsplikt gäller för varje svensk medborgare från början av det kalenderår när han eller hon fyller sexton år till slutet av det kalenderår när han eller hon fyller sjuttio år. Totalförsvarsplikten gäller också under motsvarande tid för var och en som utan att vara svensk medborgare är bosatt i Sverige.

3 §

En totalförsvarspliktig är skyldig att

1. medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden,
2. tjänstgöra inom totalförsvaret i den omfattning som hans eller hennes kroppskrafter och hälsotillstånd tillåter, och
3. iakttä de föreskrifter i övrigt som meddelas i denna lag.

Utredning om personliga förhållanden enligt första stycket 1 är mönstring eller annan utredning.

Tjänstgöring enligt första stycket 2 fullgörs som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt.

3 a §

En totalförsvarspliktig är skyldig att genomgå mönstring enligt 2 kap. 2 och 3 §§ eller fullgöra

värnplikt eller civilplikt enligt 4 kap. endast om regeringen med hänsyn till att det behövs för Sveriges försvarsberedskap har beslutat det.

4 §¹

Tjänstgöring enligt 3 § 2 fullgörs som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt.

Värnplikten och civilplikten omfattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring.

Den allmänna tjänsteplikten innebär att den som är totalförsvarspliktig under höjd beredskap *skall* tjänstgöra enligt bestämmelserna i 6 kap.

Värnplikten och civilplikten omfattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring.

Den allmänna tjänsteplikten innebär att den som är totalförsvarspliktig under höjd beredskap *ska* tjänstgöra enligt bestämmelserna i 6 kap.

5 §²

Värnplikten *skall* fullgöras hos Försvarsmakten och *skall* alltid inledas med grundutbildning.

Skyldigheten att fullgöra värnplikt omfattar endast *män som är svenska medborgare* och gäller från början av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller nitton år till slutet av det kalenderår när han fyller fyrtiosju år.

Av 5 § lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning följer dock att en kvinna som efter antagningsprövning enligt den lagen skrivits in för värnplikt därefter är skyldig att fullgöra värnplikten.

Värnplikten *ska* fullgöras hos Försvarsmakten och *ska* alltid inledas med grundutbildning *enligt denna lag, om inte den totalförsvarspliktige redan har fullgjort annan motsvarande militär utbildning eller tjänstgöring.*

Skyldigheten att fullgöra värnplikt omfattar endast *svenska medborgare* och gäller från början av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller nitton år till slutet av det kalenderår när han *eller hon* fyller fyrtiosju år.

¹ Ändringen innebär bl.a. att första stycket upphävs.

² Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

2 kap.

2 §

Varje svensk *man* som är totalförsvarspliktig är för utredning som avses i 1 § skyldig att vid Totalförsvarets pliktverk genomgå mönstring, om det inte är uppenbart att han saknar förmåga att fullgöra värnplikt och civilplikt.

Skyldigheten inträder det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller arton år eller, för den som förvärvar svenskt medborgarskap senare, från och med den dag när han blir svensk medborgare. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår när han fyller tjugofyra år.

Varje svensk *medborgare* som är totalförsvarspliktig är, för utredning som avses i 1 §, skyldig att vid Totalförsvarets pliktverk genomgå mönstring, om det inte är uppenbart att han *eller hon* saknar förmåga att fullgöra värnplikt och civilplikt.

Skyldigheten inträder det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller arton år eller, för den som förvärvar svenskt medborgarskap senare, från och med den dag när han *eller hon* blir svensk medborgare. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår när han *eller hon* fyller tjugofyra år.

3 §

Mönstringen *skall* ske i den totalförsvarspliktiges personliga närvaro. Den *skall* omfatta medicinska och psykologiska undersökningar samt annan utredning av hans personliga förhållanden.

Mönstringen *ska* ske i den totalförsvarspliktiges personliga närvaro. Den *ska* omfatta medicinska och psykologiska undersökningar samt annan utredning av hans *eller hennes* personliga förhållanden.

3 kap.

1 §

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige har förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt, *skall* Totalförsvarets pliktverk placera honom i en eller flera befattningsgrupper samt skriva in honom för värnplikt eller civilplikt eller i en utbildningsreserv. Befattningsgrupper *skall* finnas för chefer, för specialister och för övriga.

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige har förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt, *ska* Totalförsvarets pliktverk placera honom *eller henne* i en eller flera befattningsgrupper samt skriva in honom *eller henne* för värnplikt eller civilplikt eller i en utbildningsreserv. Befattningsgrupper *ska* finnas för chefer, för specialister och för övriga.

3 §

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige saknar förutsättningar att fullgöra värnplikt och civilplikt, *skall* Totalförsvarets pliktverk besluta att han inte är skyldig att fullgöra

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige saknar förutsättningar att fullgöra värnplikt och civilplikt, *ska* Totalförsvarets pliktverk besluta att han *eller hon* inte är skyldig att fullgöra

sådan tjänstgöring.

ra sådan tjänstgöring.

Inskrivning efter annan militär utbildning eller tjänstgöring

4 a §

En totalförsvarspliktig som har fullgjort annan motsvarande militär utbildning eller tjänstgöring än vad som anges i denna lag får av Totalförsvarets pliktverk skrivas in för värnplikt.

För den som skrivs in för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar grundutbildning, *skall* följande bestämmas vid inskrivningen:

1. den befattning eller typ av befattning som han eller hon *skall* utbildas till,
2. de förband, skolor, myndigheter eller andra organisationer där grundutbildningen huvudsakligen *skall* fullgöras,
3. grundutbildningens längd, och
4. om grundutbildningen *skall* pågå mer än 60 dagar, året och månaden när grundutbildningen är planerad att börja.

Vid inskrivning för civilplikt som inte omfattar grundutbildning *skall* det bestämmas vilken befattning som den som skrivs in *skall* upprätthålla.

Ett beslut enligt 1, 3 *eller* 4 § får ändras av Totalförsvarets pliktverk. Om den som har skrivits in har påbörjat en grundutbildning, får beslutet också ändras av den myndighet som verket bestämmer. Om det behövs för bedömningen, är den som är totalförsvarspliktig skyldig att genomgå förnyad mönstring eller annan utredning enligt 2 kap.

5 §

För den som skrivs in för sådan *värnplikt* eller civilplikt som omfattar grundutbildning, *ska* följande bestämmas vid inskrivningen:

1. den befattning eller typ av befattning som han eller hon *ska* utbildas till,
2. de förband, skolor, myndigheter eller andra organisationer där grundutbildningen huvudsakligen *ska* fullgöras,
4. om grundutbildningen *ska* pågå mer än 60 dagar, året och månaden när grundutbildningen är planerad att börja.

6 §

Vid inskrivning för *värnplikt* *eller* civilplikt som inte omfattar grundutbildning *ska* det bestämmas vilken befattning som den som skrivs in *ska* upprätthålla.

9 §

Ett beslut enligt 1, 3, 4 *eller* 4 a § får ändras av Totalförsvarets pliktverk. Om den som har skrivits in har påbörjat en grundutbildning, får beslutet också ändras av den myndighet som verket bestämmer. Om det behövs för bedömningen, är den som är totalförsvarspliktig skyldig att genomgå förnyad mönstring eller annan utredning enligt 2 kap.

Om en ändring av ett beslut om inskrivning innebär att tiden för grundutbildningen blir längre än enligt det tidigare beslutet, krävs att den som beslutet avser godkänner ändringen. Om inte annat följer av 10 §, *skall* detsamma gälla i fråga om ändring av ett beslut om inskrivning i utbildningsreserven till inskrivning för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar.

Om en ändring av ett beslut om inskrivning innebär att tiden för grundutbildningen blir längre än enligt det tidigare beslutet, krävs att den som beslutet avser godkänner ändringen. Om inte annat följer av 10 §, *ska* detsamma gälla i fråga om ändring av ett beslut om inskrivning i utbildningsreserven till inskrivning för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar.

12 §³

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift *skall* krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en längre grundutbildning än 60 dagar *skall* krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen fullgjordes, om det inte från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre att han eller hon krigsplaceras i en annan verksamhet.

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift *ska* krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en längre grundutbildning än 60 dagar *ska* krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen fullgjordes, om det inte från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre att han eller hon krigsplaceras i en annan verksamhet.

En totalförsvarspliktig som har fullgjort annan militär utbildning eller tjänstgöring än sådan grundutbildning som anges i denna lag och som därigenom har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift får krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för.

Krigsplaceringen *skall* inte kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället. Om det finns särskilda skäl i enskilda fall, får beslut fattas om förlängning.

Krigsplaceringen *ska* inte kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället. Om det finns särskilda skäl i enskilda fall, får beslut fattas om förlängning.

³ Senaste lydelse 2002:276.

13 §

En totalförsvarspliktig som har skrivits in för civilplikt enligt 6 § *skall* krigsplaceras i den befattning som han eller hon *skall* upprätthålla.

En totalförsvarspliktig som har skrivits in för *värnplikt eller* civilplikt enligt 6 § *ska* krigsplaceras i den befattning som han eller hon *ska* upprätthålla.

4 kap.

3 §

En svensk *man* som är medborgare även i en annan stat än Sverige är inte skyldig att fullgöra en längre grundutbildning än 60 dagar, om han antingen har fullgjort en motsvarande utbildning i den andra staten eller, innan han har fyllt nitton år, väljer att göra detta och det står klart att tjänstgöringen kommer att fullgöras i den andra staten och att den utbildningen till längd och effektivitet är minst likvärdig med den som krävs av honom i Sverige.

En svensk *medborgare* som är medborgare även i en annan stat än Sverige är inte skyldig att fullgöra en längre grundutbildning än 60 dagar, om han *eller hon* antingen har fullgjort en motsvarande utbildning i den andra staten eller, innan han *eller hon* har fyllt nitton år, väljer att göra detta och det står klart att tjänstgöringen kommer att fullgöras i den andra staten och att den utbildningen till längd och effektivitet är minst likvärdig med den som krävs av honom *eller henne* i Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2.2 Förslag till lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag ska tillämpas på anställda i Försvarsmakten vid tjänstgöring i en internationell militär insats. Lagen ska dock inte tillämpas på den som är lokalt anställd av Försvarsmakten i insatsområdet.

Med internationell militär insats enligt denna lag avses verksamhet som Försvarsmakten bedriver i ett insatsområde utomlands i syfte att

1. avvärja risk för en väpnad konflikt,
2. hejda en pågående väpnad konflikt,
3. övervaka överenskommelser om fred och vapenstillestånd, eller
4. skapa förutsättningar för varaktig fred och säkerhet genom humanitärt arbete i samband med en väpnad konflikt.

Anställning

2 § Den som ska tjänstgöra i en internationell militär insats och inte har en anställning i Försvarsmakten får anställas särskilt för tjänstgöring i en sådan insats.

3 § En anställning enligt 2 § ska vara tidsbegränsad och avse tiden för både utbildning och tjänstgöring. Anställningen får dock tidsbegränsas till att avse endast utbildningstiden eller tjänstgöringstiden.

Anställningen får sägas upp före anställningstidens utgång med en uppsägningstid av tre månader för både arbetsgivare och arbetstagare. Arbetsgivaren får dock bevilja den anställde kortare uppsägningstid. Om den anställde genomgått utbildning för tjänstgöring utan att få godkända vitsord får arbetsgivaren säga upp anställningen med en uppsägningstid av en månad.

För den som anställs enligt 2 § ska 15–17 §§ lagen (1982:80) om anställningsskydd inte tillämpas.

4 § För den som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats ska arbetstidslagen (1982:673) och 12 § semesterlagen (1977:480) inte tillämpas.

Arbetsmiljö

5 § I fråga om Försvarsmaktens arbetsmiljöansvar i en internationell militär insats ska följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) tillämpas i insatsområdet, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4 §§, 7 g § första och andra styckena samt 12 §,

– 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Särskilt uppföljningsansvar

6 § Försvarsmakten ska utreda om personal som tjänstgjort i en internationell militär insats har fått fysiska eller psykiska besvär till följd av tjänstgöringen i insatsområdet.

Utredningen enligt första stycket ska ha den form och den omfattning som motiveras av förhållandena under tjänstgöringen i insatsområdet. Utredningen ska innefatta personlig kontakt, om detta inte kan anses uppenbart obehövt eller inte kan genomföras.

Försvarsmaktens ansvar enligt första och andra styckena kvarstår under fem år efter det att tjänstgöringen i insatsområdet avslutats.

7 § Försvarsmakten ska bistå den enskilde med information och vägledning vid utredning enligt 6 §. Detta gäller även efter den tid som anges i 6 § tredje stycket.

Stödåtgärder

8 § Om någon drabbas av fysiska eller psykiska besvär under tjänstgöring i insatsområdet eller vid resa till eller från sådan tjänstgöring ska Försvarsmakten i samråd med den skadade utreda behovet av och vid behov lämna stöd till den enskilde för att bidra till att stärka dennes möjlighet att

1. återfå full arbetsförmåga, eller
2. försörja sig genom förvärvsarbete.

Försvarsmakten ska ge den enskilde lämplig arbetsträning inom ramen för Försvarsmaktens verksamhet, om det är möjligt.

Om besvärerna kan antas leda till bestående funktionshinder eller annars är av allvarlig art, ska Försvarsmakten stödja och bistå den enskilde så att hans eller hennes möjlighet att leva ett aktivt och självständigt liv stärks.

9 § I de fall där besvär som avses i 8 § första stycket föranleder behov av tillgång till lämplig yrkesutbildning eller fortbildning för den enskilde i syfte att stärka dennes förvärvsförmåga, ska Försvarsmakten ge ekonomiskt stöd till sådan utbildning eller utbildning som förlängs till följd av besvärerna.

Försvarsmakten ska också ge stöd till andra åtgärder som främjar den enskildes återgång till arbetslivet samt till anskaffande av hjälpmedel som han eller hon behöver.

10 § Stöd enligt 8 § första stycket och 9 § ska ges endast om det inte ska tillhandahållas av någon annan till följd av andra bestämmelser och i den utsträckning som det framstår som skäligt med hänsyn till besvärerna samt omständigheterna i övrigt.

11 § Vid fullgörandet av de uppgifter som avses i 8 och 9 §§ ska Försvarsmakten samarbeta med andra berörda myndigheter och organisationer.

12 § Försvarsmaktens ansvar enligt 8 och 9 §§ innebär ingen inskränkning i det ansvar som den skadades arbetsgivare har enligt 2 kap. och 3 kap. 2 a § arbetsmiljölagen (1977:1160) samt 30 kap. socialförsäkringsbalken.

Om en annan arbetsgivare har vidtagit stödåtgärder ska Försvarsmaktens stödåtgärder enligt 8 och 9 §§ samordnas med dessa.

Arbetskada

13 § Vid tjänstgöring i en internationell militär insats gäller bestämmelserna om arbetsskadeförsäkring i socialförsäkringsbalken från det att den första färden till insatsområdet påbörjas till det att den sista färden från insatsområdet avslutas. En skada som inträffar under denna tid ska anses som arbetskada, om övervägande skäl talar för det.

Skador som inträffar under semester eller motsvarande ledighet utanför insatsområdet ska omfattas av arbetsskadeförsäkringen endast om det finns särskilda skäl för det.

Vid prövning av om den som tjänstgör i en internationell militär insats drabbats av en arbetskada ska bestämmelserna i 43 kap. 4–6 §§ socialförsäkringsbalken tillämpas för den tid som avses i första och andra styckena, om det är förmånligare för den enskilde än en tillämpning av 39 kap. 3 och 5–7 §§ socialförsäkringsbalken.

14 § Vid tillämpning av bestämmelserna om arbetskada i socialförsäkringsbalken utgör livränteunderlaget minst 7 prisbasbelopp enligt nämnda balk.

15 § Trots 42 kap. 12 § socialförsäkringsbalken ska Försäkringskassan på begäran av den enskilde pröva om han eller hon har fått en arbetskada i ett sådant fall som avses i denna lag.

Stöd till anhöriga

16 § Försvarsmakten ska tillhandahålla stöd i form av information till anhöriga till anställda som tjänstgör i en internationell militär insats. Försvarsmakten ska vidare ha en sammanhållen planering för sitt arbete med anhöriga i sin helhet.

17 § Om den som tjänstgör i en internationell militär insats skadas så att han eller hon behöver sjukhusvård eller förolyckas, ska Försvarsmakten efter ansökan av den anhörige ersätta denne för skäligen antal resor till den skadade eller förolyckade samt uppehälle och tidsspillan vid sådan resa på samma grunder som gäller i fråga om ersättning av allmänna medel till vittnen.

I fall som avses i första stycket ska Försvarsmakten efter ansökan ge skäligt bidrag till kostnader för psykosocialt stöd till anhöriga som är i behov av det om det framstår som skäligt med hänsyn till omständigheterna i övrigt. Försvarsmakten får även i övrigt ge sådant bidrag om det finns särskilda skäl för det.

Om en anhörigs medverkan är av särskild betydelse för den skadades rehabilitering, ska Försvarsmakten efter ansökan ge den anhörige skälig ersättning för kostnader som en sådan insats medför.

Överklagande

18 § Beslut enligt 8, 9 och 17 §§ får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011. Genom lagen upphävs lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

2. Den gamla lagen gäller dock fortfarande i tillämpliga delar för den som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka.

3. Den nya lagen tillämpas även i fråga om tidigare anställda i utlandsstyrkan som skadats efter utgången av 1992. Ersättning enligt 17 § andra stycket för kostnader som uppkommit av annan anledning än i samband med att en närstående förolyckats eller skadats så svårt att sjukhusvård krävs, betalas dock endast för kostnader som har uppkommit efter ikraftträdandet.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands

Härigenom föreskrivs att lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Regeringen får på begäran av Förenta nationerna eller enligt beslut som fattats av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa ställa en väpnad styrka till förfogande för fredsbevarande verksamhet utomlands. Högst tretusen personer *ur Försvarets utlandsstyrka* får samtidigt tjänstgöra *utomlands i väpnad tjänst*.

Föreslagen lydelse

Regeringen får på begäran av Förenta nationerna eller enligt beslut som fattats av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa ställa en väpnad styrka till förfogande för fredsbevarande verksamhet utomlands. Högst tretusen personer *anställda i Försvarets makt* får samtidigt tjänstgöra *i väpnad tjänst utomlands i internationella militära insatser*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011.

2.4 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 och 5 §§ brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §¹

För brott som begåtts utom riket döms även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats på svenskt fartyg eller luftfartyg, eller om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *utlandsstyrkan inom Försvarsmakten* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3 a. om brottet har begåtts i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen, som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatsabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, folkrättsbrott, olovlig befattningsmed kemiska vapen, olovlig befattningsmed minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott eller försök till sådant brott samt brott som avses i 5 § samma lag, eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

5 §²

Åtal för brott, som inom riket begåtts å utländskt fartyg eller luftfartyg av utlänning som var befälhavare eller tillhörde besättningen å fartyget eller eljest medföljde detsamma mot sådan utlänning eller mot utländskt

¹ Senaste lydelse 2003:149.

² Senaste lydelse 2000:646.

intresse, må ej väckas utan att förordnande därom meddelas av regeringen eller den regeringen bemyndigat därtill.

Åtal för brott, som förövats utom riket, får väckas endast efter förordnande enligt första stycket. Åtal får dock väckas utan ett sådant förordnande, om brottet är osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol eller om brottet begåtts

1. å svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,

2. av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,

3. vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *utlandsstyrkan inom Försvarsmakten* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3. vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

4. i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

5. i Danmark, Finland, Island eller Norge eller på fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller

6. av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011.

2.5 Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Häri genom föreskrivs att 1 kap. 4 § arbetsmiljölagen (1977:1160)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 4 §²

För deltagare i arbetsmarknadspolitiska program är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 7 § lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program.

För deltagare i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som har anvisats av socialnämnd är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 4 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453).

För dem som Migrationsverket ger sysselsättning enligt 4 § lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 5 § lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

Att denna lag i vissa fall, utöver vad som framgår av 2 § första stycket andra meningen, gäller även utomlands framgår av 1 a och 2 §§ lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Att denna lag i vissa fall, utöver vad som framgår av 2 § första stycket andra meningen, gäller även utomlands framgår av 5 § lagen (2010:000) om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011.

¹ Lagen omtryckt 1991:677.

² Senaste lydelse 2008:295.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Häri genom föreskrivs att 3 kap. 5 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 5 §²

Försäkringskassan ska besluta om en försäkrads tillhörighet till sjukpenningförsäkringen och fastställa sjukpenninggrundande inkomst. För en försäkrad som inte är bosatt i Sverige gäller detta så snart anmälan om hans inkomstförhållanden gjorts hos Försäkringskassan. Av beslutet ska framgå i vad mån den sjukpenninggrundande inkomsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Sjukpenningförsäkringen ska omprövas

a) när Försäkringskassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden eller andra omständigheter har undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt denna lag eller särskild efterlevandepension enligt lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn har beviljats den försäkrade eller sådan ersättning eller pension som redan utges har ändrats med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga eller, vid särskild efterlevandepension, förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

d) när tjänstepension har beviljats den försäkrade,

e) när ett beslut om vilandeförklaring av sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt 16 kap. 16 § har upphört, samt

f) när livränta har beviljats den försäkrade enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller redan utgående livränta har ändrats.

Ändring som avses i första stycket ska gälla från och med den dag då anledningen till ändringen uppkommit. Den sjukpenninggrundande inkomst som ändrats enligt första stycket a får dock läggas till grund för ersättning tidigast från och med första dagen i den ersättningsperiod som inträffar i anslutning till att Försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen.

Under tid som anges under 1–6 får, om inte första stycket b, d eller f är tillämpligt, den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten sänkas lägst till vad den skulle ha varit närmast dessförinnan om Försäkringskassan då känt till samtliga förhållanden. Detta gäller tid då den försäkrade

Under tid som anges under 1–7 får, om inte första stycket b, d eller f är tillämpligt, den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten sänkas lägst till vad den skulle ha varit närmast dessförinnan om Försäkringskassan då känt till samtliga förhållanden. Detta gäller tid då den försäkrade

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 2008:861.

1. bedriver studier enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer,

2. erhåller periodiskt ekonomiskt stöd, utgivet enligt särskilda avtal mellan arbetsmarknadens parter, enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer,

3. deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program och får aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning eller står till arbetsmarknadens förfogande enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför,

5. helt eller delvis avstår från förvärvsarbete för vård av barn, om den försäkrade är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt 1 § föräldraledighetslagen (1995:584) och barnet inte har fyllt ett år. Motsvarande gäller vid adoption av barn som ej fyllt tio år eller vid mottagande av sådant barn i avsikt att adoptera det, om mindre än ett år har förflutit sedan den försäkrade fick barnet i sin vård,

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, *eller*

7. genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt.

För en försäkrad som avses i tredje stycket 1 eller 2 eller deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program och får aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning ska Försäkringskassan, vid sjukdom under den aktuella tiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid. Om därvid den sjukpenninggrundande inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, ska årsarbetstiden beräknas på grundval av enbart det antal arbetstimmar som den försäkrade kan antas ha i ifrågavarande förvärvsarbete under den aktuella tiden.

För en försäkrad som får sådan behandling eller rehabilitering som avses i 7 b § eller 22 kap. 7 § och som under denna tid får livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning enligt en annan författning ska Försäkringskassan, vid sjukdom under den tid då livränta betalas ut, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid.

För en försäkrad som avses i 10 c § första stycket 1 eller 2 ska dock under studieuppehåll mellan vår- och hösttermin, då den försäkrade inte uppbär studiesocial förmån för studier som avses i tredje stycket 1, sjukpenningen beräknas på den sjukpenninggrundande inkomst som följer av första-tredje styckena, om sjukpenningen blir högre än sjukpenningberäknad på den sjukpenninggrundande inkomsten enligt fjärde stycket.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 *eller* 7 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar.

Omprövning av sjukpenningförsäkringen enligt första stycket a ska ej omfatta ändring av den försäkrades inkomstförhållanden på grund av sådant förvärvsarbete som avses i 16 a kap. 2 §.

Omprövning av sjukpenningförsäkringen enligt första stycket ska göras senast när den försäkrade gör anspråk på ersättning som betalas ut per dag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 och 12–13 a §§ lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller *till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,*

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med en kommunal organisation för räddningstjänst enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken, och

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen får föreskriva att lagen *skall* tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

Regeringen får föreskriva att lagen *ska* tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

¹ Senaste lydelse 2006:895.

12 §²

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under *grundutbildning eller repetitionsutbildning* skall sjukpenningunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under *grundutbildning eller repetitionsutbildning* utgör livränteunderlaget minst sju prisbasbelopp.

För den som avses i 1 § första stycket 3 och som när skadan inträffade hade varit intagen längre tid än sex månader *skall* sjukpenningunderlag och livränteunderlag inte beräknas till lägre belopp än som anges i 4 kap. 10 § andra stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller även för den som avses i 1 § andra stycket om regeringen föreskriver det.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under *militär utbildning inom Försvarsmakten* ska sjukpenningunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under *militär utbildning inom Försvarsmakten*, utgör livränteunderlaget minst sju prisbasbelopp.

För den som avses i 1 § första stycket 3 och som när skadan inträffade hade varit intagen längre tid än sex månader *ska* sjukpenningunderlag och livränteunderlag inte beräknas till lägre belopp än som anges i 4 kap. 10 § andra stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller även för den som avses i 1 § andra stycket om regeringen föreskriver det.

13 §³

Den som avses i 1 § första stycket 1 har rätt till särskild sjukpenning, om han under *grundutbildning* som är längre än 60 dagar har ådragit sig sjukdom som efter skyddstidens slut sätter ned hans förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst en fjärdedel. Detta gäller även vid sjukdom som har ådragits under utryckningsmånaden eller månaden efter denna.

Den som avses i 1 § första stycket 1 har rätt till särskild sjukpenning, om han *eller hon* under *militär utbildning inom Försvarsmakten* som är längre än 60 dagar, har ådragit sig sjukdom som efter skyddstidens slut sätter ned hans *eller hennes* förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst en fjärdedel. Detta gäller även vid sjukdom som har ådragits under utryckningsmånaden eller månaden efter denna.

² Senaste lydelse 2002:279.

³ Senaste lydelse 2002:279.

Särskild sjukpenning beräknas på ersättningsunderlag som uppgår till belopp som motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

Hel särskild sjukpenning utgör för dag 80 procent av ersättningsunderlaget, delat med 365.

Om den som har rätt till särskild sjukpenning samtidigt har rätt till annan ersättning enligt denna lag, sjukpenning enligt lagen om arbetsskade-försäkring eller sjukpenning enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, utges den särskilda sjukpenningen endast i den mån den är högre. För den period sjukpenning har beräknats med tillämpning av 3 kap. 10–10 b §§ lagen om allmän försäkring utges den särskilda sjukpenningen endast i den mån den är högre för sådan period.

13 a §⁴

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under *grundutbildning eller repetitionsutbildning*, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarevård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under *militär utbildning inom Försvarmakten*, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarevård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för den som före ikraftträdandet inställt sig till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.

⁴ Senaste lydelse 2002:279.

2.8 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 2 §, 26 kap. 16 och 20 §§, 43 kap. 12–14 och 18 §§ samt rubrikerna närmast före 26 kap. 16 och 20 §§ socialförsäkringsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2008/09:200   *Föreslagen lydelse*

7 kap.

2 §

Försäkrad för statligt personska-
deskydd enligt 43 kap. är

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt, eller inställer sig till mönstring eller annan uttagning enligt den lagen, eller *till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,*

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med en kommunal organisation för räddningstjänst enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som har meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken, och

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Försäkrad för statligt personska-
deskydd enligt 43 kap. är

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt, eller inställer sig till mönstring eller annan uttagning enligt den lagen eller *rekryt som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten,*

26 kap.

Plikttjänstgöring

Plikttjänstgöring samt annan motsvarande militär utbildning och tjänstgöring inom Försvarsmakten

16 §

SGI-skydd gäller under tid då den försäkrade fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt.

SGI-skydd gäller under tid då den försäkrade fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt *eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt.*

20 §

Det som föreskrivs i 19 § andra stycket tillämpas även vid sjukdom för en försäkrad som fullgör pliktjänstgöring som avses i 16 §. Detta gäller dock endast vid *grundutbildning* som är längre än 60 dagar.

Det som föreskrivs i 19 § andra stycket tillämpas även vid sjukdom för en försäkrad som fullgör pliktjänstgöring *eller militär utbildning inom Försvarsmakten* som avses i 16 §. Detta gäller dock endast vid *utbildning* som är längre än 60 dagar.

43 kap.

12 §

För en försäkrad som har skadats under *grundutbildning eller repetitionsutbildning* utgör sjukpenningunderlaget vid tillämpning av 8 § minst

- 4 prisbasbelopp för tid före 21 års ålder,
- 4,5 prisbasbelopp för tid mellan 21 och 25 års ålder, och
- 5 prisbasbelopp för tid från och med 25 års ålder.

För en försäkrad som har skadats under *militär utbildning inom Försvarsmakten* utgör sjukpenningunderlaget vid tillämpning av 8 § minst

- 4 prisbasbelopp för tid före 21 års ålder,
- 4,5 prisbasbelopp för tid mellan 21 och 25 års ålder, och
- 5 prisbasbelopp för tid från och med 25 års ålder.

13 §

För en försäkrad som har skadats under *grundutbildning eller repetitionsutbildning* utgör livränteunderlaget vid tillämpning av 8 § minst 7 prisbasbelopp.

För en försäkrad som har skadats under *militär utbildning inom Försvarsmakten* utgör livränteunderlaget vid tillämpning av 8 § minst 7 prisbasbelopp.

14 §

En försäkrad har rätt till särskild sjukpenning, om han eller hon under *grundutbildning* som är längre än 60 dagar har drabbats av en sjukdom som efter skyddstidens slut sätter ned hans eller hennes förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst en fjärdedel. Detta gäller även vid sjukdom som har uppkommit under uttryckningsmånaden eller månaden efter denna.

En försäkrad har rätt till särskild sjukpenning, om han eller hon under *militär utbildning inom Försvarsmakten* som är längre än 60 dagar har drabbats av en sjukdom som efter skyddstidens slut sätter ned hans eller hennes förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst en fjärdedel. Detta gäller även vid sjukdom som har uppkommit under uttryckningsmånaden eller månaden efter denna.

18 §

En försäkrad som har skadats under *grundutbildning eller repetitionsutbildning* har under högst tre års tid efter skyddstiden rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för

1. läkarvård,
2. sjukvårdande behandling,
3. sjukhusvård, och
4. läkemedel.

Som kostnader för vård räknas även nödvändiga utgifter för resor.

En försäkrad som har skadats under *militär utbildning inom Försvarsmakten* har under högst tre års tid efter skyddstiden rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för

1. läkarvård,
2. sjukvårdande behandling,
3. sjukhusvård, och
4. läkemedel.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:xx) om införande av socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2010:xx) om införande av socialförsäkringsbalken ska införas en ny bestämmelse, 2 kap. 15 a §, av följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2008/09:200   *Föreslagen lydelse*

2 kap.

15 a §

Bestämmelserna i 1 § i den upphävda lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd i deras lydelse före den 1 juli 2010 tillämpas i fråga om den som inställt sig till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Den som ådrar sig skada som omfattas av lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd har rätt till ersättning av staten enligt denna lag.

Om skadan har ådragits under ledighet eller annan fritid vid vistelse utanför förläggningsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs, och skadan inte har orsakats av olycksfall vid färd till eller från nämnda plats då färden föranleddes av och stod i nära samband med verksamheten, utges ersättning endast till den som fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och som har skadats under tjänstgöringen.

Om skadan har ådragits under ledighet eller annan fritid vid vistelse utanför förläggningsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs, och skadan inte har orsakats av olycksfall vid färd till eller från nämnda plats då färden föranleddes av och stod i nära samband med verksamheten, utges ersättning endast till den som fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt *samt till rekryt som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten* och som har skadats under tjänstgöringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

¹ Senaste lydelse 2002:280.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

När ramtid ska bestämmas räknas inte heller tid då den sökande

1. fått föräldrapenningförmån enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. varit hindrad att arbeta på grund av tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, *eller*

3. utfört förvärvsarbete som arbetsgivaren finansierat med särskilt anställningsstöd enligt förordningen (1997:1275) om anställningsstöd.

2. varit hindrad att arbeta på grund av tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

3. utfört förvärvsarbete som arbetsgivaren finansierat med särskilt anställningsstöd enligt förordningen (1997:1275) om anställningsstöd, *eller*

4. varit hindrad att arbeta på grund av militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt.

Tid som enligt 13 a § har jämställts med förvärvsarbete ska dock räknas in i ramtiden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

¹ Senaste lydelse 2009:666.

2.12 Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 15 och 16 §§ diskrimineringslagen (2008:567) samt rubriken närmast före 2 kap. 15 § ska ha följande lydelse.

Värnplikt och civilplikt

2 kap. Värnplikt och civilplikt samt annan militär utbildning inom Försvarsmakten

Diskriminering är förbjuden vid mönstring, *antagningsprövning* eller annan utredning om personliga förhållanden enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt samt vid inskrivning för och under fullgörande av värnplikt eller civilplikt.

Förbudet gäller dock inte diskriminering som har samband med ålder.

Förbudet hindrar inte heller tillämpning av bestämmelser om

1. mönstrings- och tjänstgöringsskyldighet endast för män, eller att en totalförsvarspliktig inte ska kallas till mönstring eller inkallas till värnplikt eller civilplikt om han eller hon hänvisar till sin anslutning till visst religiöst samfund, eller

2. möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt i lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.

Om en myndighet eller en organisation som omfattas av förbudet i 15 § får kännedom om att *en totalförsvarspliktig anser sig i samband med sådan verksamhet som avses i paragrafen* ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier, är myndigheten eller organisationen skyldig att utreda

15 §

Diskriminering är förbjuden vid mönstring eller annan utredning om personliga förhållanden enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt samt vid inskrivning för och under fullgörande av värnplikt eller civilplikt. *Diskriminering är också förbjuden vid antagningsprövning till samt under fullgörande av annan militär utbildning inom Försvarsmakten.*

Förbudet hindrar inte heller tillämpning av bestämmelser om att en totalförsvarspliktig inte ska kallas till mönstring eller inkallas till värnplikt eller civilplikt om han eller hon hänvisar till sin anslutning till visst religiöst samfund.

16 §

Om en myndighet eller en organisation som omfattas av förbudet i 15 § får kännedom om att *någon som söker sig till eller genomgår sådan verksamhet som avses där i samband med verksamheten anser sig* ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier, är myndigheten eller organisationen skyl-

omständigheterna kring de uppgivna trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden.

dig att utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden.

Första stycket gäller dock inte trakasserier som har samband med ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2.13 Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning

Härigenom föreskrivs att lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2010.

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller för

1. totalförsvarspliktiga under den tid då de är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. dem som genomgår utbildning för att få militär anställning i Försvarsmakten,
3. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
4. dem som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
5. dem som tjänstgör utomlands i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

¹ Senaste lydelse 2003:171.

2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagförslag 2.14

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller för

1. totalförsvarspliktiga under den tid då de är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. dem som genomgår utbildning för att få militär anställning inom Försvarsmakten eller i övrigt genomgår militär utbildning inom myndigheten,
3. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
4. dem som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
5. *dem* som tjänstgör utomlands i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.
5. *de* som är anställda i Försvarsmakten och tjänstgör utomlands i en internationell militär insats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011.

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Härigenom föreskrivs att lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Bestämmelserna i 9 kap. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt *skall* gälla även med avseende på tjänstgöring som någon fullgör

1. åt det allmänna på grund av (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

2. som reservofficer,

3. vid en krigsorganisation inom totalförsvaret på grund av frivilligt åtagande,

4. i Försvarsmakten för att tillgodose särskilda behov av personal för beredskapsändamål *eller*

5. i utlandsstyrkan i Försvarsmakten.

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 9 kap. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt *ska* gälla även med avseende på tjänstgöring som någon fullgör

skyldighet i annan lag än lagen

4. i Försvarsmakten för att tillgodose särskilda behov av personal för beredskapsändamål,

5. i utlandsstyrkan i Försvarsmakten, *eller*

6. *under militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Härigenom föreskrivs att lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m. ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagförslag 2.16   *Föreslagen lydelse*

Bestämmelserna i 9 kap. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ska gälla även med avseende på tjänstgöring som någon fullgör

1. åt det allmänna på grund av skyldighet i annan lag än lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. som reservofficer,
3. vid en krigsorganisation inom totalförsvaret på grund av frivilligt åtagande,
4. i Försvarsmakten för att tillgodose särskilda behov av personal för beredskapsändamål,
5. i *utlandsstyrkan* i Försvarsmakten, eller
5. i Försvarsmakten *i en internationell militär insats*, eller
6. under militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011.

2.18 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 20 §, 11 kap. 25 § och 29 kap. 16 § samt rubriken närmast före 29 kap. 16 § inkomstskattelagen (1999:1229)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

20 §

Ersättningar vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier för totalförvarspliktiga samt de som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka och utlandsstyrkan inom Försvarsmakten är skattefria.

Ersättningar vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier för totalförvarspliktiga, *rekryt som genomgår eller har genomgått militär utbildning inom Försvarsmakten* samt de som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka och utlandsstyrkan inom Försvarsmakten är skattefria.

11 kap.

25 §

Totalförvarspliktigas dag ersättningar och tillägg till sådana ersättningar, naturaförmåner, fälttraktamenten, befattningspenningar, utbildningspremier, utryckningsbidrag samt avgångsvederlag ska inte tas upp.

Dagersättningar och tillägg till sådana ersättningar, *månadsersättningar*, naturaförmåner, fälttraktamenten, befattningspenningar, utbildningspremier, utryckningsbidrag samt avgångsvederlag *till totalförvarspliktiga eller till rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten* ska inte tas upp.

Familjebidrag till totalförvarspliktiga ska tas upp bara om bidraget betalas ut i form av näringsbidrag. Familjebidrag anses tillfalla den totalförvarspliktige, även om bidraget betalas ut till någon annan. Familjebidrag i form av näringsbidrag ska tas upp i inkomstslaget tjänst, om näringen bedrivs av en juridisk person eller av ett svenskt handelsbolag som den värnpliktige inte är delägare i, och i annat fall i inkomstslaget näringsverksamhet.

Familjebidrag till totalförvarspliktiga *eller till rekryter som avses i första stycket* ska tas upp bara om bidraget betalas ut i form av näringsbidrag. Familjebidrag anses tillfalla den totalförvarspliktige, även om bidraget betalas ut till någon annan. Familjebidrag i form av näringsbidrag ska tas upp i inkomstslaget tjänst, om näringen bedrivs av en juridisk person eller av ett svenskt handelsbolag som den värnpliktige inte är delägare i, och i annat fall i inkomstslaget näringsverksamhet.

¹ Lagen omtryckt 2008:803.

Första och andra styckena tillämpas också för annan personal vid det svenska totalförsvaret som avlönas enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga.

29 kap.

Familjebidrag till totalförsvarspliktiga

Familjebidrag till totalförsvarspliktiga och rekryter

16 §

Särskilda bestämmelser om familjebidrag *till totalförsvarspliktiga i form av näringsbidrag* finns i 11 kap. 25 §.

Särskilda bestämmelser om familjebidrag *i form av näringsbidrag till totalförsvarspliktiga och till rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten* finns i 11 kap. 25 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010 och tillämpas första gången vid 2011 års taxering.

2.19 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen
(1999:1229)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 20 § inkomstskattelagen (1999:1229)¹ ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagförslag 2.18

Föreslagen lydelse

8 kap.
20 §

Ersättningar vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier för totalförsvarspiktiga, rekryt som genomgår eller har genomgått militär utbildning inom Försvarsmakten samt de som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka och *utlandsstyrkan inom* Försvarsmakten är skattefria.

Ersättningar vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier för totalförsvarspiktiga, rekryt som genomgår eller har genomgått militär utbildning inom Försvarsmakten samt de som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka och *i Försvarsmakten i en internationell militär insats* är skattefria.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011 och tillämpas första gången vid 2012 års taxering.

¹ Lagen omtryckt 2008:803.

3 Ärendet och dess beredning

3.1 Totalförsvarsplikten

Den 6 december 2007 beslutade regeringen att tillsätta en parlamentarisk kommitté med det huvudsakliga uppdraget att överväga vilka författningsändringar och övriga åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra frivillig rekrytering och utbildning av sådan personal som enligt nuvarande förhållanden tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt. Kommittén antog namnet Utredningen om totalförsvarsplikten. I oktober 2008 överlämnade kommittén ett delbetänkande, Totalförsvarsplikten i framtiden (SOU 2008:98). En sammanfattning av förslagen i delbetänkandet finns i *bilaga 1*. Delbetänkandet har remissbehandlats. Remissinstanserna finns förtecknade i *bilaga 2*. En sammanställning av remissvaren finns i Förvarsdepartementet (dnr Fö2008/3223/MIL). Den 24 juni 2009 överlämnade kommittén sitt slutbetänkande, Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63). En sammanfattning av kommitténs förslag finns i *bilaga 3*. Lagförslaget finns i *bilaga 4*. Slutbetänkandet har remissbehandlats. Remissinstanserna finns förtecknade i *bilaga 5*. En sammanställning av remissvaren finns i Förvarsdepartementet (Fö2008/3223/MIL).

Regeringen lämnade den 19 mars 2009 propositionen (2008/09:140) Ett användbart försvar till riksdagen. Propositionen innehöll bl.a. regeringens ställningstaganden till förslagen i delbetänkandet från Utredningen om totalförsvarsplikten. Till grund för propositionen låg även bl.a. Förvarsberedningens säkerhets- och försvarspolitiska rapporter, Säkerhet i samverkan (Ds 2007:46) och Försvar i användning (Ds 2008:48).

Av propositionen framgår bl.a. att personalförsörjningen av samtliga ingående personalkategorier i Förvarsmakten bör vila på frivillighet om försvarsberedskapen så medger och att regeringen anser att en reformering av soldatförsörjningen bör ta sin början den 1 juli 2010. Med anledning av propositionen beslutade riksdagen den 15 juni 2009 om Förvarsmaktens operativa förmåga från och med 2010 samt inriktningen för insatsorganisationen 2014 m.m. (bet. 2008/09:FöU10, rskr. 2008/09:292).

Mot bakgrund av riksdagens beslut om den försvarspolitiska inriktningen beslutade regeringen den 30 juli 2009 om uppdrag till Förvarsmakten och Totalförsvarets pliktverk i fråga om reformerad rekrytering och militär grundutbildning m.m. samt anvisningar för verksamhetens genomförande (dnr Fö2008/3223/MIL). I enlighet med uppdraget har Förvarsmakten och Totalförsvarets pliktverk den 15 oktober 2009 till Regeringskansliet (Förvarsdepartementet) redovisat en bedömning av vissa ekonomiska konsekvenser m.m.

I denna lagrådsremiss behandlas frågor hänförliga till det ovannämnda i avsnitten 4 och 6.

3.2 Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser

Den 14 juni 2007 beslutade regeringen om direktiv (dir. 2007:83) till en särskild utredare med uppdrag att utforma förslag till en svensk veteranpolitik, dvs. ansvaret för Försvarsmaktens personal före, under och efter internationella militära insatser. Utredningen, som antog namnet Veteransoldatutredningen, fick bl.a. i uppdrag att göra en allmän översyn av lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten (LUF). Den 6 december 2007 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2007:159).

Utredningen lämnade i oktober 2007 delbetänkandet En svensk veteranpolitik, del 1 (SOU 2007:77). En sammanfattning av delbetänkandet finns i *bilaga 6*. Delbetänkandet har remissbehandlats. Remissyttranden och remissammanställning finns tillgängliga i Försvarsdepartementet (dnr Fö2007/2371/MIL). En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. I delbetänkandet lämnades inga författningsförslag.

Utredningen lämnade sitt slutbetänkande En svensk veteranpolitik, del 2 (SOU 2008:91) i oktober 2008. En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 8*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 9*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanser finns i *bilaga 10*. Remissyttrandena och en sammanställning av dessa finns tillgängliga i Försvarsdepartementet (dnr Fö2008/3053/MIL).

Försvarsmakten har vidare i ett svar på en anmodan den 22 december 2009 redovisat underlag i fråga om lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten (dnr Fö2008/3053/MIL).

I denna lagrådsremiss behandlas de av Veteransoldatutredningen lämnade författningsförslagen. Dessa behandlas i avsnitten 5 och 6. Utredningens förslag i övrigt bereds i annan ordning inom Regeringskansliet.

4 Totalförsvarsplikten

4.1 Totalförsvarspiktens nuvarande ordning

4.1.1 Totalförsvarspikt

Den 1 juli 1995 trädde den i dag gällande lagen ikraft, lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt. Syftet med lagen är att trygga hela totalförsvarets behov av personal. Totalförsvarspiktiga är samtliga svenska medborgare och i Sverige bosatta personer mellan det år de fyller 16 och det år de fyller 70 år.

Lagen ålägger den totalförsvarspiktige en skyldighet att

1) medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden.

2) tjänstgöra inom totalförsvaret i den omfattning som hans eller hennes kroppskrafter och hälsotillstånd tillåter, och

3) iaktta de föreskrifter som i övrigt meddelas i lagen om totalförsvarspikt.

Den totalförsvarspliktiges skyldighet att tjänstgöra inom totalförsvaret fullgörs genom värnplikt, civilplikt och allmän tjänsteplikt. Värnplikt och civilplikt omfattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskaps-tjänstgöring och krigstjänstgöring. Allmän tjänsteplikt är totalförsvarspliktiga bara skyldiga att fullgöra i samband med höjd beredskap.

Skyldighet att fullgöra värnplikt gäller svenska män från det år de fyller 19 till utgången av det år de fyller 47. Kvinnor kan enligt lagen (1994:1810) om möjligheter för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning, genomgå frivillig antagningsprövning för att därefter skrivas in till värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar. Efter inskrivning omfattas kvinnorna av samma bestämmelser som män som har skrivits in efter mönstring. I det skedet övergår saken alltså till att bli en plikt även för kvinnorna.

Lagen om totalförsvarsplikt innefattar ingen skyldighet att tjänstgöra inom Försvarsmaktens utlandsstyrka. De soldater som tjänstgör i utlandsstyrkan gör detta på frivillig grund.

Reglering

Totalförsvarsplikten regleras som nämns ovan huvudsakligen genom lagen om totalförsvarsplikt. Någon grundlagsreglerad totalförsvarsplikt finns inte. Däremot innefattar totalförsvarsplikten vissa grundlagsrelaterade aspekter.

Enligt 2 kap. 8 § regeringsformen (RF) är den enskilde medborgaren gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande och även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna det. Totalförsvarsplikten utgör en begränsning av denna frihet eftersom den innebär en skyldighet för enskilda att inställa sig för mönstring och grundutbildning och för fullgörande av totalförsvarsplikten i övrigt. Av 2 kap. 12 § första stycket RF följer att rörelsefriheten får begränsas endast genom lag. Enligt 12 § andra stycket får en begränsning bara göras för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Den måste också vara proportionerlig med hänsyn till det ändamål den avser att fylla och får inte sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Eftersom totalförsvarsplikten är en begränsning av rörelsefriheten måste den svara mot de krav som ställs upp i 2 kap. 12 § RF.

Totalförsvarsplikten berörs även av bestämmelserna i 2 kap. 16 § RF. Enligt 2 kap. 16 § RF får lag eller föreskrift inte innebära att någon medborgare missgynnas på grund av sitt kön. Denna princip får emellertid frångås om föreskriften i fråga avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt. Det är alltså tillåtet att i nämnda hänseende göra skillnad mellan kvinnor och män.

Lagen om totalförsvarsplikt är således en s.k. skyldighetslagstiftning och innehåller bland annat bestämmelser om förfarandet vid inskrivning, mönstring och krigsplacering, skyldigheter för den enskilde, formerna för grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskaps-tjänstgöring och krigstjänstgöring, samt längd på och villkor under tjänstgöringen. Vidare definierar lagen vad som avses med totalförsvarsplikt, värnplikt, civilplikt och allmän tjänsteplikt, samt vem som omfattas av bestämmelserna

härom. Lagen innehåller även bestämmelser om brott mot totalförsvarsplikten.

Bestämmelser om verkställighet av lagen om totalförsvarsplikt finns i förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt.

Kvinnors möjligheter att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning regleras i lagen (1994:1810) om möjligheter för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning. Till denna lag hör förordningen (1995:240) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.

Fler bestämmelser finns vidare i ett antal andra förordningar samt i olika myndigheters föreskrifter. Bland övriga förordningar på området kan nämnas förordningen (1995:808) om medinflytande för totalförsvarspiktiga, förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspiktiga samt förordningen (1995:649) om ledighet och fritid för totalförsvarspiktiga under tjänstgöring.

Utöver särskilda författningar på området omfattas totalförsvarspiktiga även av ett antal författningar som även gäller andra personalkategorier inom Totalförsvaret, exempelvis lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet, lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. och lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.

Skyldigheten att medverka till utredning om sina personliga förhållanden

För att kunna utreda totalförsvarspiktigas förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt är alla totalförsvarspiktiga enligt 2 kap. 1 §, lagen om totalförsvarsplikt, skyldiga att medverka till föreskriven utredning om sina personliga förhållanden. Sådan utredning kan utföras som mönstring eller som annan utredning.

Skyldigheten att efter begäran delta i annan utredning gäller för samtliga totalförsvarspiktiga och regleras i 2 kap. 1 § lagen om totalförsvarsplikt. Utredningen kan genomföras av Totalförsvarets pliktverk, annan statlig myndighet som regeringen bestämmer, av kommun eller lands-ting. Om det inte är nödvändigt behöver utredningen inte ske i den enskildes närvaro. Den kan också genomföras genom att den enskilde på begäran skriftligen eller muntligen lämnar uppgifter om sig själv.

Skyldigheten att genomgå mönstring gäller bara för män som är svenska medborgare och regleras genom 2 kap. 2–3 §§ lagen om totalförsvarsplikt. Mönstringsskyldigheten inträder det år den totalförsvarspiktige fyller 18, eller den dag då personen ifråga förvärvar svenskt medborgarskap. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår personen fyller 24 år. Mönstring ska genomföras vid Totalförsvarets pliktverk och ska ske i den enskildes personliga närvaro. Enligt lagen om totalförsvarsplikt ska mönstring innefatta medicinska och psykologiska undersökningar och annan utredning av den enskildes personliga förhållanden. I samband med mönstringen ska Totalförsvarets pliktverk lämna information till den enskilde om värnplikt, civilplikt, utbildningsreserven samt om rätten att vara vapenfri.

Alla män kallas i dag inte till mönstring. För att bedöma vilka personer som är lämpliga att skriva in till tjänstgöring ska alla mönstringsskyldiga i enlighet med Totalförsvarets pliktverks föreskrifter först lämna uppgifter om sig själva i en webbaserad lämplighetsundersökning. Baserat på resultatet från utredningsformuläret kallas sedan de män som bedöms ha förutsättningar för att skrivas in för tjänstgöring till mönstring. Den webbaserade lämplighetsundersökningen genomförs enligt bestämmelserna om annan utredning i 2 kap. 1 § och faller inte in under bestämmelserna om mönstring i 2 kap. 2 §.

En ytterligare typ av utredningen som kan föregå inskrivning till värnplikt eller civilplikt, är den särskilda antagningsprövning som genomförs av kvinnor som vill fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning. Denna typ av utredning är helt frivillig. Kvinnor som vill genomgå antagningsprövning ska först ansöka om detta hos Totalförsvarets pliktverk. De som bedöms ha förutsättningar för att klara grundutbildning kallas sedan av Totalförsvarets pliktverk till ett frivilligt prövningstillfälle. Förfarandet vid antagningsprövningen motsvarar förfarandet vid mönstring. Särskild antagningsprövning regleras genom lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med lång grundutbildning.

Sedan 2008 skickas Totalförsvarets pliktverks webbaserade lämplighetsundersökning ut till samtliga 17-åriga kvinnor oavsett om de har ansökt om särskild antagningsprövning eller inte. För kvinnor föreligger dock ingen skyldighet att svara på utredningsformuläret.

Inskrivning

En totalförsvarspliktig kan efter att ha genomgått utredning om sina personliga förhållanden skrivas in för värnplikt, civilplikt eller skrivas in i utbildningsreserven. För att skrivas in till värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar krävs att den totalförsvarspliktige har genomgått mönstring eller, för kvinnor, särskild antagningsprövning. Detsamma gäller för inskrivning i utbildningsreserven. Efter annan utredning än mönstring kan en totalförsvarspliktig med andra ord bara skrivas in till civilplikt med kort grundutbildning eller helt utan grundutbildning.

I lagen om totalförsvarsplikt anges att det antal personer ska skrivas in till värnplikt och civilplikt som i krig behövs i Försvarmakten och det civila försvaret eller för Försvarmaktens fredstida beredskap. Det är med andra ord det reella försvarsbehovet som ska styra volymerna. Ett större antal totalförsvarspliktiga än nödvändigt ska inte skrivas in för tjänstgöring. I lagen slås också fast att det är de bäst lämpade i varje befattningsgrupp som ska skrivas in för tjänstgöring. Överskjutande antal totalförsvarspliktiga som är lämpade för tjänstgöring ska skrivas in i utbildningsreserven.

Beslut om inskrivning fattas alltid av Totalförsvarets pliktverk, oavsett vilken myndighet som har genomfört själva utredningen. Totalförsvarets pliktverk kan också ändra ett beslut om inskrivning. Den enskilde kan överklaga ett sådant beslut till den myndighet som regeringen bestämmer, vilket i dag är Statens överklagandenämnd.

Att notera är att fullgörande av allmän tjänsteplikt inte kräver att den enskilde har skrivits in för tjänstgöring.

Särskilt om inskrivning efter mönstring och särskild antagningsprövning

Den som efter genomförd mönstring bedöms ha förutsättningar för att fullgöra värnplikt eller civilplikt, ska av Totalförsvarets pliktverk skrivas in för värnplikt, civilplikt eller i utbildningsreserven. Det samma gäller för kvinnor som efter särskild antagningsprövning bedöms ha förutsättningar för tjänstgöring. Kvinnor måste dock samtycka till inskrivning. Efter detta omfattas de av bestämmelserna i lagen om totalförsvarsplikt och är skyldiga att fullgöra tjänstgöring.

Om någon efter genomförd mönstring bedöms sakna förutsättningar för att fullgöra värnplikt eller civilplikt ska Totalförsvarets pliktverk besluta om att han inte är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring. Om en kvinna efter särskild antagningsprövning på samma sätt befins sakna förutsättningar för att fullgöra värnplikt eller civilplikt skrivs hon inte in till tjänstgöring.

För män ska genomförd mönstring med andra ord alltid följas av ett beslut. Antingen ska mannen skrivas in för tjänstgöring eller i utbildningsreserven eller så ska han befrias från skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt.

Vid inskrivningen ska den totalförsvarspliktige placeras i en befattning eller i en befattningsgrupp. För den som skrivs in till värnplikt eller civilplikt som omfattar grundutbildning, ska inskrivningsbeslutet också inkludera information om befattning och förband samt vid vilken myndighet eller motsvarande där utbildningen ska fullgöras. Beslutet ska även ange längden på grundutbildningen, samt, om grundutbildningen är längre än 60 dagar, när den ska påbörjas.

Särskilt om inskrivning efter annan utredning än mönstring

Annan utredning än mönstring behöver till skillnad från mönstring inte följas av något beslut. Om en totalförsvarspliktig ska skrivas in för tjänstgöring efter annan utredning än mönstring kan detta bara innefatta civilplikt med kort grundutbildning eller civilplikt utan grundutbildning.

Särskilt om inskrivning för värnplikt

Inskrivning till värnplikt får bara ske efter att den totalförsvarspliktige har genomgått mönstring eller särskild antagningsprövning, samt om den enskilde har visat sig ha förutsättningar för att fullgöra sådan tjänstgöring. Kvinnor måste samtycka för att kunna skrivas in till värnplikt.

Vid inskrivning till värnplikt ska inskrivningsbeslutet inkludera befattning samt förband, myndighet eller motsvarande där utbildningen ska fullgöras. Värnplikt ska enligt bestämmelserna i lagen om totalförsvarsplikt alltid inledas med grundutbildning och vid inskrivningen ska även längden på grundutbildningen anges, samt när den ska börja.

Särskilt om inskrivning för civilplikt

Inskrivning till civilplikt kan ske efter mönstring, annan utredning än mönstring samt efter särskilt antagningsprövning.

För att skrivas in för civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar krävs fullgjord mönstring eller fullgjord särskild antagningsprövning. Precis som gäller vid inskrivning till värnplikt, måste kvinnor samtycka för att kunna skrivas in till civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar.

Inskrivning för civilplikt med kort grundutbildning och inskrivning för civilplikt utan grundutbildning kan även ske efter annan utredning än mönstring. För att kvinnor ska kunna skrivas in till dessa typer av civilplikt behövs heller inte något samtycke från den enskilde. Att notera är att civilplikt, till skillnad från värnplikt, inte måste inledas med grundutbildning. Om det vid utredningen om den enskildes förhållande framkommer att denne har tillräckliga färdigheter för att upprätthålla en tjänst, kan inskrivning för civilplikt ske direkt mot en befattning.

Vid beslut om inskrivning till civilplikt som innefattar grundutbildning ska även bestämmas mot vilken befattning eller befattningstyp den enskilde ska utbildas mot, vid vilket förband, myndighet eller motsvarande utbildningen ska fullgöras, grundutbildningens längd och, om grundutbildningen är längre än 60 dagar, även när utbildningen ska påbörjas. Vid beslut om inskrivning till civilplikt som inte innefattar grundutbildning behöver vid inskrivningen bara bestämmas vilken befattning det är som den enskilde ska upprätthålla.

Särskilt om inskrivning i utbildningsreserven

För värnplikt och civilplikt ska det antal totalförsvarspliktiga skrivas in som i krig behövs i Försvarsmakten och för det civila försvaret samt för Försvarsmaktens fredstida beredskap. Övriga män som vid mönstring visar sig ha förutsättningar för att fullgöra värnplikt eller civilplikt ska skrivas in i utbildningsreserven. Kvinnor som har genomgått särskild antagningsprövning kan efter samtycke skrivas in i utbildningsreserven. En totalförsvarspliktig som endast har genomgått annan utredningen än mönstring kan däremot inte skrivas in i utbildningsreserven. Inskrivning till utbildningsreserven innebär inte att den enskilde åläggs att genomgå någon utbildning.

Ett beslut om inskrivning till utbildningsreserven ska innehålla information om den totalförsvarspliktiges befattningsgrupp. Vidare ska antecknas om han eller hon har begärt att få vara vapenfri.

Inskrivning i utbildningsreserven ska upphöra efter fem år. Regeringen kan med hänsyn till försvarsberedskapen föreskriva om att inskrivningen inte ska upphöra. Ingen totalförsvarspliktig ska emellertid stå kvar i utbildningsreserven efter att hon eller han har fyllt 30 år.

Om försvarsberedskapen kräver det, kan regeringen föreskriva att totalförsvarspliktiga som har skrivits in i utbildningsreserven i stället ska skrivas in för värnplikt eller för civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar.

Fullgörande av tjänstgöring

Tjänstgöring enligt lagen om totalförsvarspplikt kan som tidigare har nämnts fullgöras som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt.

Värnplikt och civilplikt innefattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Endast totalförsvarsppliktiga som har skrivits in för värnplikt eller civilplikt är skyldiga att fullgöra sådan tjänstgöring. När en kvinna väl har samtyckt till inskrivning och har skrivits in för värnplikt eller civilplikt med lång grundutbildning omfattas hon av samma regler som män, dvs. är skyldig att fullgöra den tjänstgöring hon är inskriven för.

Värnplikt ska fullgöras inom Försvarsmakten och ska alltid inledas med grundutbildning. Civilplikt ska fullgöras inom de verksamheter inom totalförsvaret som regeringen föreskriver och kan inledas med grundutbildning.

Allmän tjänsteplikt tillämpas bara vid höjd beredskap och omfattar alla totalförsvarsppliktiga. Till skillnad för vad som gäller för värnplikt eller civilplikt behöver en totalförsvarsppliktig inte ha skrivits in för att kunna åläggas att fullgöra allmän tjänsteplikt. Allmän tjänsteplikt fullgörs genom att den totalförsvarsppliktige kvarstår i sin anställning eller fullföljer ett uppdrag, tjänstgör enligt avtal om frivillig tjänstgöring inom totalförsvaret, eller genom att han eller hon utför arbete som har anvisats av regeringen.

Att totalförsvarsppliktiga som skrivits in för värnplikt eller civilplikt kan åläggas att genomgå utbildning syftar till att de ska få kunskaper och färdigheter för att kunna krigsplaceras och ytterst vid behov tjänstgöra i en befattning inom totalförsvaret i händelse av högsta beredskap, dvs. då landet är i krig. Enligt lagen om totalförsvarspplikt ska grundutbildningen för både värnpliktiga och civilpliktiga ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. Omfattningen av repetitionsutbildningen bestäms för varje totalförsvarsppliktig mot bakgrund av dennes krigsuppgift och utbildningsbehovet för den funktion där han eller hon är krigsplacerad.

Repetitionsutbildningen ska sedan vidmakthålla och utveckla skickligheten för krigsuppgiften. Både grundutbildning och repetitionsutbildning får innehålla utbildning för fredsfrämjande verksamhet, om denna utbildning ger eller vidmakthåller sådana färdigheter som krävs för krigsuppgiften. Grund- och repetitionsutbildning får också innehålla uppgifter som syftar till att upprätthålla försvarsberedskapen.

Den sammanlagda tiden för grund- och repetitionsutbildning får för varje totalförsvarsppliktig som mest omfatta 700 dagar.

Längden på grundutbildningen ska för totalförsvarsppliktiga som har skrivits in för värnplikt vara minst 80 dagar lång och får som mest omfatta 615 dagar. För totalförsvarsppliktiga som har skrivits in för civilplikt får grundutbildningen vara högst 320 dagar lång. Något lägsta antal dagar finns inte. Om inga särskilda skäl talar emot det ska grundutbildningen både för värnpliktiga och civilpliktiga genomföras i en följd.

Repetitionsutbildningen får för varje totalförsvarsppliktig totalt omfatta högst 240 dagar. Om det inte finns särskilda skäl för det, är ingen totalförsvarsppliktig heller skyldig att fullgöra repetitionsutbildning vid mer än två tillfällen varje år, tillsammans omfattande som mest 34 dagar.

Krigsplacering och beredskapstjänstgöring

För att kunna åläggas att fullgöra beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring måste en totalförsvarspliktig först ha krigsplacerats av Totalförsvarets pliktverk i enlighet med lagen om totalförsvarsplikt. Detta kräver att de har gått igenom föreskriven utredning om sina personliga förhållanden samt inskrivning för tjänstgöring och grundutbildning. Om de får godkända vitsord kan de sedan krigsplaceras. Efter att de har krigsplacerats kan de kallas in för krigs- eller beredskapstjänstgöring. De totalförsvarspliktiga som skrivs in till civilplikt utan grundutbildning kan däremot krigsplaceras direkt efter inskrivning.

Efter avslutad grundutbildning ska totalförsvarspliktiga som har fått tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift, alltså krigsplaceras i en befattning eller en verksamhet. Krigsplaceringen ska inte kvarstå mer än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället. I enskilda fall får beslut dock fattas om att krigsplaceringen ska förlängas.

Även totalförsvarspliktiga som har skrivits in för civilplikt utan grundutbildning ska krigsplaceras i en befattning.

Totalförsvarets pliktverk beslutar om krigsplacering efter framställan från bemanningsansvariga myndigheter. En bemanningsansvarig myndighet får ändra ett beslut om krigsplacering till en annan placering inom organisationen. Totalförsvarets pliktverk får även i vissa fall besluta om krigsplacering även utan framställan från bemanningsansvarig myndighet.

Den som har fullgjort grundutbildning längre än 60 dagar krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen har fullgjorts om det inte ur totalförsvarsynpunkt är bättre med en annan placering. Totalförsvarspliktiga som har skrivits in för civilplikt utan grundutbildning ska krigsplaceras i den befattning som hon eller han ska upprätthålla.

Den som efter avslutad grundutbildning inte har krigsplacerats, får skrivas in för civilplikt utan grundutbildning eller för civilplikt med grundutbildning som inte överstiger 60 dagar.

Totalförsvarspliktiga som har krigsplacerats kan således kallas in till krigstjänstgöring eller till beredskapstjänstgöring när det råder höjd beredskap och är då skyldiga att fullgöra sådan tjänstgöring. Om det i annat fall, alltså även utan att det föreligger höjd beredskap, behövs för försvarsberedskapen kan regeringen föreskriva om att totalförsvarspliktiga ska vara skyldiga att fullgöra beredskapstjänstgöring. Denna får för varje totalförsvarspliktig omfatta högst 180 tjänstgöringsdagar.

Regeringen ska för varje tillfälle bestämma hur många totalförsvarspliktiga som ska kallas in till krigs- eller beredskapstjänstgöring.

4.2 Ny lagstiftning

4.2.1 Säkerhets- och försvarspolitiska utgångspunkter

Regeringen har i propositionen Ett användbart försvar redovisat sina bedömningar i fråga om målen för vår säkerhet och konsekvenser för svensk säkerhetspolitik samt utgångspunkter för den svenska försvarspolitiken (prop. 2008/09:140). Vidare har regeringen i propositionen redovisat sin bedömning av insatsorganisationens beredskap m.m. Riksdagen

har med anledning av propositionen beslutat om mål för det militära försvaret och Försvarsmaktens operativa förmåga samt vilka förband som huvudsakligen ska bilda Försvarsmaktens insatsorganisation 2014 (bet. 2008/09:FöU10, rskr. 2008/09:292).

Försvarspolitisk inriktning

Förmågan till väpnad strid utgör grunden för att upprätthålla och utveckla ett militärt försvar. Målet för det militära försvaret är från och med 2010 att enskilt och tillsammans med andra, inom och utom landet, försvara Sverige och främja vår säkerhet. Detta kan ske genom att hävda Sveriges suveränitet, värna suveräna rättigheter och nationella intressen, förebygga och hantera konflikter och krig, samt skydda samhället och dess funktionalitet i form av stöd till civila myndigheter.

Försvarsmakten ska bidra till målen för vår säkerhet och till målet för det militära försvaret genom att enskilt, och tillsammans med andra myndigheter, länder och organisationer,

- försvara Sverige och främja vår säkerhet genom insatser på vårt eget territorium, i närområdet och utanför närområdet
- upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet och i enlighet med internationell rätt värna suveräna rättigheter och nationella intressen i områden utanför detta och
- med befintlig förmåga och resurser bistå det övriga samhället och andra myndigheter vid behov.

Från och med 2010 ska Försvarsmakten ha en operativ förmåga som möjliggör genomförande av omvärldsbevakning, insatser och utveckling av insatsorganisationen. Denna operativa förmåga ska uppnås enskilt och med andra. Den operativa förmågan bör möta kraven på ett användbart, tillgängligt och flexibelt försvar för insatser i Sverige, i och utanför närområdet.

Insatsorganisationens framtida utformning

I förhållande till vad som tidigare gällt innebär den nya försvarspolitiska inriktningen betydligt högre krav på insatsorganisationens tillgänglighet, användbarhet och flexibilitet. I den framtida insatsorganisationen ska samtliga förband, utom hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna, kunna användas i insatser såväl nationellt som internationellt. Inget förband som kräver återtagning och komplettering under längre tid för att bli användbart ska finnas i insatsorganisationen. Insatsorganisationen kompletteras med en personalreserv som innehåller militär personal som tidigare tjänstgjort i Försvarsmakten. Vid beslut om höjd beredskap ska huvuddelen av förbanden vara användbara inom några dagar och samtliga förband inom en vecka. Vid sidan av de krav som är kopplade till höjd beredskap kommer förbandens beredskap för insatser att variera över tiden. Huvuddelen av förbanden kommer dock att vara tillgängliga för insats inom tre månader. Förbandens ökade tillgänglighet och kvalitet – vilket leder till ökad operativ effekt – skapas genom uppsättandet av

stående förband, kontraktsförband och ett utvecklat hemvärn med nationella skyddsstyrkor.

Enligt regeringens uppfattning måste nationella och internationella insatser betraktas som kärnan i Försvarsmaktens ordinarie verksamhet. Övergången till ett insatsförsvaret innebär att sannolikheten för att våra förband ska bli insatta i stridssituationer är större än förr och att personalens och förbandens förmåga kommer att prövas allt mer. Insatsförbanden ska ofta lösa kvalificerade uppgifter tillsammans med multinationell trupp i, ur ett svenskt perspektiv, främmande miljö och klimat. Detta förutsätter förmåga att verka tillsammans med andra länder, och ställer stora krav på materiel och personal.

Kvalificerad personal i välövade förband är en förutsättning för att kunna hantera högt ställda och snabbt skiftande krav i framtidens insatser. All personal i insatsförbanden måste på ett ändamålsenligt och kostnadseffektivt sätt ges utbildning och övning som ger dem bästa möjliga förutsättningar för att lösa sina nya uppgifter framgångsrikt och säkert.

Civilt försvar och samhällsskydd och beredskap

Målet för samhällets beredskap är att minska risken för och konsekvenserna av allvarliga störningar, kriser samt olyckor. Ett ytterligare mål är att minska lidande och skadeverkningar av allvarliga olyckor och katastrofer i andra länder. Krisberedskapen bygger på åtgärder som vidtas före, under och efter allvarliga händelser av ett flertal aktörer på lokal, regional och nationell nivå. Ansvarsprincipen är grunden för samhällets krisberedskap där alla aktörer känner ansvar för att säkerställa en krisberedskapsförmåga inom eget ansvarsområde och att samverka med andra aktörer för att kunna förebygga och hantera en olycka eller kris. Varje aktör har ansvaret för att säkerställa att de kan bedriva samhällsviktig verksamhet även vid allvarliga störningar. Erfarenheter från stora olyckor och katastrofer av olika slag, både i Sverige och i omvärlden, visar att allt fler måste involveras och ta ansvar för samhällets krisberedskap. Sedan den 1 januari 2009 har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ansvaret för att driva på, inrikta och stödja andra aktörer på området. MSB ska även samordna, utveckla och följa upp arbetet med samhällets krisberedskap. MSB ska kunna stödja samhällets aktörer i samband med extrema förhållanden. I samband med en allvarlig olycka eller kris är det av stor vikt att ledning och kommunikation fungerar mellan aktörerna som ska hantera händelsen. Ansvaret för att bygga upp en kapacitet som kan tillhandahålla resurser för olika nationella och internationella insatser bör ske samlat.

Den säkerhetspolitiska utvecklingen har medfört ett annorlunda synsätt i fråga om det civila försvaret i förhållande till vad som gällde vid tillkomsten av den nuvarande lagen om totalförsvarsplikt. Numera är utgångspunkten att de åtgärder som vidtas för att stärka samhällets förmåga att hantera extraordinära händelser i fred, det vill säga samhällets beredskap, även tillgodoser behovet av grundläggande förmåga inom det civila försvaret. I linje med denna utveckling har civilpliktsutbildningen mins-

kat successivt under de senaste åren. Civilplikt med lång grundutbildning har upphört helt.

4.2.2 Utgångspunkter för Försvarmaktens personalförsörjning

Som redovisats ovan innebär den försvarspolitiska inriktningen och kraven på operativ förmåga att alla delar av insatsorganisationen bör vara tillgängliga för Försvarmaktens samtliga uppgifter utan föregående beslut om t.ex. mobilisering eller höjd beredskap. Mot denna bakgrund bör Försvarmaktens personalförsörjning i alla delar vara utformad för att på ett kostnadseffektivt sätt gagna insatsorganisationens tillgänglighet och användbarhet.

En reformerad personalförsörjning är en avgörande förutsättning för att genomföra den försvarspolitiska inriktning som riksdagen har beslutat om. Förändringsbehovet är särskilt tydligt i fråga om principerna för att tillgodose behovet av soldater och sjömän. Regeringen anser att en övergång till en personalförsörjning som grundas på frivillighet för samtliga personalkategorier i insatsorganisationen väsentligt skulle förbättra förutsättningarna att skapa en insatsorganisation som motsvarar dagens krav på säkerhetspolitisk handlingsfrihet.

Utvecklingen mot ett mer användbart och tillgängligt försvar kan bara ske i den takt ekonomin medger. Detta gäller även övergången till en insatsorganisation där all personal tjänstgör på frivillig grund. Ett mer kostnadseffektivt system för rekrytering och grundläggande utbildning är av avgörande betydelse för att frigöra en del av de resurser som kommer att krävas för att rekrytera personal till stående och kontrakterade förband. Därutöver kommer ytterligare resurser att behöva frigöras genom fortsatta förändringar och rationaliseringar i fråga om personal-, materiel- och logistikförsörjning samt övrig stödverksamhet.

På längre sikt är Försvarmaktens möjlighet att uppfylla de krav som ställs på insatsorganisationen beroende av ett kontinuerligt inflöde av kvinnor och män som vill verka som yrkes- eller reservofficerare, sjömän och soldater i kontrakterade eller stående förband eller hemvärnssoldater. Förmågan att attrahera och behålla personal – d.v.s. rekryteringskraften – måste enligt regeringens mening ställas i förgrunden vid utformningen av det nya personalförsörjningssystemet. I syfte att stärka personalförsörjningen måste därutöver ytterligare ansträngningar göras för att såväl kvinnor som män ska utgöra en självklar rekryteringsbas för både militär och civil personal inom Försvarmakten.

Enligt regeringens mening finns även i framtiden ett tydligt behov av olika tjänstgöringsformer för den militära personalen. Regeringen avvisar därför ståndpunkten att det redovisade reformbehovet skulle innebära en utveckling mot ett yrkesförsvar. Merparten av personalen kommer att tjänstgöra tidvis i insatsorganisationen. Detta gäller bl.a. reservofficerare, soldater i de kontrakterade förbanden samt soldater i hemvärdet med de nationella skyddsstyrkorna. Tidvis tjänstgöring innebär att personalens huvudsakliga värv finns utanför Försvarmakten. Tjänstgöring inom Försvarmakten sker dock regelbundet i form av utbildning, övning, beredskap eller insatser. En jämförelse kan här göras med dagens tjänstgöringsförhållanden för reservofficerare. Vid sidan av tidvis tjänstgöran-

de personal kommer att finnas en mindre andel soldater och sjömän som anställs för viss tid för kontinuerlig tjänstgöring i de stående förbanden. Endast i fråga om yrkesofficerare – och eventuellt vissa kategorier av specialistofficerare – kommer militär personal att kunna anställas tills vidare. Den utredning som regeringen tillsatt om personalförsörjningen (Dir. 2009:58, Personalförsörjning för det reformerade försvaret) kommer bl.a. att lämna förslag till hur längre tidsbegränsade anställningar kan uppnås och vilka författningsändringar som kan behövas. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 1 december 2010. I enlighet med den försvarspolitiska inriktningen kommer tre fjärdedelar av insatsförbanden inom arméstridskrafterna att bestå av kontrakterade förband, medan marin- och flygstridskrafterna huvudsakligen kommer att bestå av stående förband.

Förekomsten av olika tjänstgöringsformer är bl.a. nödvändigt för att över tiden kunna upprätthålla eller anpassa insatsorganisationen till varierande krav på beredskap eller insatser. Tidvis eller tidsbegränsad tjänstgöring för soldater och sjömän innebär vidare att den belastning som insatser kan innebära begränsas för den enskilde. Den tidsbegränsade tjänstgöringen har också betydelse för att skapa bästa möjliga förutsättningar för den enskilde att övergå till civil verksamhet. Enligt regeringens mening finns därutöver ett värde i att en stor del av insatsorganisationens personal har sin huvudsakliga sysselsättning utanför Försvarmakten. Detta innebär bl.a. att den militära personalen kan bidra med civila kompetenser och kunskaper i verksamheten, samtidigt som det bidrar till att kunskap om Försvarmakten sprids till andra delar av samhället och därmed stärker försvarets folkliga förankring.

4.2.3 Behovet av en förändrad tillämpning av totalförsvarsplikten

Kraven på soldatförsörjningen

Enligt regeringens mening måste de principer som styr rekryteringen, utbildningen, bibehållandet och avvecklingen av soldater och sjömän – soldatförsörjningssystemet – ytterst kunna motiveras utifrån kraven på Försvarmaktens operativa förmåga och insatsorganisationens behov. Principerna för soldatförsörjningen måste betraktas som ett medel för att uppnå verksamhetens mål. Under vissa förutsättningar har det varit motiverat att använda totalförsvarsplikten som ett sådant medel. Totalförsvarsplikten kan däremot aldrig betraktas som ett mål i sig.

För att uppnå de försvarspolitiska målen krävs enligt regeringen ett soldatförsörjningssystem som i betydligt större utsträckning präglas av kostnadseffektivitet, ändamålsenlighet och flexibilitet. Den grundläggande militära utbildningen måste vara tydligt kopplad till de uppgifter som Försvarmakten ska utföra. Ett effektivt utbildningssystem innebär att andelen utbildade som inte kan användas för Försvarmaktens samtliga uppgifter måste minimeras. Systemet måste vidare på kort tid kunna svara mot nya inriktningar i verksamheten och stödja Försvarmaktens rekryteringsbehov i ett bredare perspektiv – främst vad avser officersrekrytering och rekrytering till hemvärnet med de nationella skyddsstyr-

korna. Därutöver finns starka skäl för att inom soldatförsörjningssystemet tillmäta den enskildes vilja till tjänstgöring en större betydelse och ta fasta på kvinnors kompetens på ett bättre sätt än i dag.

Regeringen vill betona att totalförsvarsplikten även fortsättningsvis kommer att vara ett viktigt instrument för att i en förändrad omvärldssituation med tider av krig eller krigsfara ytterst kunna säkra Sveriges självständighet som stat. Totalförsvarsplikten är avgörande för möjligheterna att i ett sådant läge kunna tillskapa en väsentligt större insatsorganisation än i dag. Tjänstgöring med plikten som grund kan även vara avgörande under andra förhållanden för att upprätthålla den befintliga insatsorganisationens förmåga och beredskap. Detta innebär att regeringen ser ett fortsatt tydligt behov av en lagstiftning som ger förutsättningar att använda en plikt att tjänstgöra när försvarsberedskapen så kräver, även om tillämpningen anpassas för att bättre svara mot dagens krav avseende insatsorganisationen.

Brister i den nuvarande tillämpningen av totalförsvarsplikten

Totalförsvarsplikten och dess föregångaren den allmänna värnplikten, har sin grund i en tid när det militära försvarets personalbehov bestämdes av uppgiften att kunna möta en storskalig militär invasion av Sverige. I förhållande till denna uppgift var plikten under lång tid ett väl fungerande soldatförsörjningssystem. Ännu i dag är systemet till viss del effektivt i det avseendet att Försvarsmakten förmår att bemanna krigsförbanden med grundutbildade och krigsplacerade totalförsvarspiktiga. Tillämpningen av totalförsvarsplikten är dock samtidigt ett av de viktigaste skälen till att samma krigsförband har en alltför låg omedelbar tillgänglighet, användbarhet och flexibilitet i förhållande till dagens uppgifter för Försvarsmakten.

De krigsförband som i dag till största delen består av totalförsvarspiktiga kan inte användas med mindre än att personalen genom regeringsbeslut kallas in för tjänstgöring. Trots att personalen omsätts i en hög takt är förbanden i allmänhet heller inte användbara omedelbart efter en eventuell inkallelse till tjänstgöring. Tvärtom krävs i många fall kompletterande övning, utbildning och utrustning. Regeringen har möjlighet att besluta om partiell eller allmän mobilisering för att möta ett väpnat angrepp mot Sverige. I fråga om möjligheten att svara mot plötsliga eller begränsade händelser eller kriser med militära inslag i närområdet är mobiliseringsinstrumentet dock långt ifrån alltid användbart. Utifrån den säkerhetspolitiska inriktning som redovisats ovan måste detta betraktas som en allvarlig brist.

Till detta kommer att förband bestående av totalförsvarspiktiga inte kan användas för insatser utanför Sverige, i närområdet eller utanför närområdet. Denna begränsning är det huvudsakliga skälet till att en dubblerad förbandsstruktur har uppkommit – dels för krigsförband och dels för förband med internationella uppgifter. Detta förhållande har i sin tur lett till ineffektivitet i fråga om bl.a. samövning, resursutnyttjande och personalplanering.

I dag används en betydande del av grundutbildningen för att samöva det krigsförband som de totalförsvarspiktiga efter utbildningen ska

krigsplaceras vid. Personal som ska genomföra internationella insatser (eller ingå i förband som upprätthåller beredskap för sådana insatser) samövas därefter i nya förband. Dessa förband upplöses dock i allmänhet efter insatsens eller beredskapens slut. Sammantaget innebär detta att de förhållandevis omfattande resurser som läggs ned på att samöva krigsförbanden inte får något större genomslag i den internationella verksamheten. Samtidigt kan de resurser som lagts ner på samövning av förbanden i utlandsstyrkan inte tas tillvara av de ordinarie krigsförbanden. Den dubbla förbandsstrukturen leder därutöver till påfrestningar för Försvarmaktens organisation till följd av att personal, materiel och infrastruktur måste fördelas mellan produktionen av krigsförband och förband för internationella uppgifter.

Dagens grundutbildning styrs vidare helt av de behov som finns vid krigsförbanden och inte av Försvarmaktens samtliga uppgifter. Kompetensbehovet för internationella insatser är inte styrande för grundutbildningen vad avser innehåll och antal. I fråga om krigsförbanden – som endast kan användas för insatser inom Sverige vid höjd beredskap – tillgodoses däremot behovet väl. Befattningarna i dessa förband kan i allmänhet omsättas inom två till fyra år.

Av de soldater som har genomgått värnpliktsutbildningen söker sig endast en mindre del vidare till annan tjänstgöring inom Försvarmakten. Detta får till följd att en stor del av de som skrivits in för värnplikt genomgår en utbildning som många gånger är resurskrävande utan att detta därefter kommer verksamheten till godo. Samtidigt finns brister i fråga om vissa kompetensområden inom den internationella verksamheten.

Det rådande systemet med mönstring, inskrivning och efterföljande grundutbildning innebär att mellan ett halvår och upp till ett och ett halvt år förflyter från inskrivningen och till det att grundutbildningen kan påbörjas. Utbildningen kan i vissa fall vara avslutad först efter tre år efter inskrivningen, om soldaten efter värnpliktsutbildningen valt att genomgå den frivilliga tredje terminen. De långa ledtiderna försvårar Försvarmaktens personalplanering. Vidare kan den enskildes förutsättningar eller vilja att genomföra utbildningen ha hunnit ändras. Den förändrade planering som kan behöva ske mellan inskrivningen och utbildningen innebär många gånger att grundutbildningens innehåll blir ett annat än vad som framgått vid mönstringen, vilket i sig kan påverka den enskildes inställning negativt.

Värnpliktsvolymerna bestäms mot bakgrund av Försvarmaktens behov av personal för krig och för att upprätthålla den fredstida beredskapen. På sikt riskerar det antal värnpliktiga som fullgör grundutbildning att inte räcka till som rekryteringsbas för militär personal. Ett tecken på detta är att det under senare år har varit nödvändigt att tillskapa nya utbildningsvägar för att uppfylla rekryteringsbehovet i fråga om officerare (aspirantutbildning) och hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna (direktutbildning). Utifrån krigsförbandens behov kan volymerna fortsätta att sjunka, samtidigt som Försvarmaktens rekryteringsbehov för andra uppgifter fortsätter att öka. Även om en högre andel av de värnpliktiga än i dag fortsatte inom Försvarmakten efter att de hade fullgjort grundutbildning riskerar värnpliktsvolymerna ändå att visa sig otillräckliga som rekryteringsbas. Vidare innehåller dagens system inte tillräckligt bra

ingångar för den som utan att ha fullgjort värnplikt vill engagera sig i Försvarsmakten.

Att både kvinnor och män tjänstgör inom Försvarsmakten har betydelse för verksamhetens kvalitet och Försvarsmaktens förmåga. I första hand handlar det emellertid om att Försvarsmakten inom sin verksamhet kan rekrytera personer med de rätta kvalifikationerna. I detta sammanhang saknar den enskilde personens kön betydelse. Regeringen kan konstatera att det nuvarande systemet har varit otillräckligt när det gäller att rekrytera kvinnor till Försvarsmakten. Trots omfattande insatser från myndigheternas sida har intresset från unga kvinnor legat på en i stort sett konstant nivå över tiden. Det nuvarande systemet med frivillig anställningsprövning och inskrivning för kvinnor har inte heller förmått ta hand om det intresse som finns i tillräcklig omfattning. Endast en mindre del av de kvinnor som anmäler sitt intresse har genomfört grundutbildningen. Eftersom värnpliktsutbildningen är den huvudsakliga rekryteringsbasen för militär personal inom Försvarsmakten har den låga andelen kvinnor som genomgår värnpliktsutbildning fått konsekvenser även för andelen kvinnor inom officersskåren.

I enlighet med den försvarspolitiska inriktningen kommer insatsorganisationen framöver att bemannas med anställda soldater som tidvis eller kontinuerligt tjänstgör i förbanden. Tjänstgöring inom insatsorganisationen kommer helt att byggas på frivillighet. Enligt regeringen kan denna inriktning svårligen förenas med en fortsatt grundutbildning med totalförsvarsplikten som grund. Det finns tvärtom en tydlig risk för att de brister som finns i dag skulle förstärkas. Regeringen ansluter sig i denna del till de slutsatser som redovisats av Utredningen om totalförsvarsplikten i fråga om möjligheterna till en fortsatt tillämpning av plikten att tjänstgöra (SOU 2008:98 s. 96 ff.).

I detta sammanhang vill regeringen understryka att utbildningssystemets effektivitet kräver att de som genomgår grundutbildning i hög grad måste vilja engagera sig i Försvarsmakten i någon form. Den enskildes inställning är med andra ord en avgörande förutsättning. Med dagens pliktssystem ges inte den enskildes vilja tillräckligt genomslag. Regeringen ser inga möjligheter att låta den enskildes vilja få ett större genomslag än i dag inom ramen för en fortsatt tillämpning av plikten att tjänstgöra inom totalförsvaret .

4.3 Skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt

Regeringens förslag: Totalförsvarets personalförsörjning ska inte huvudsakligen tryggas genom en totalförsvarsplikt. Totalförsvarspliktiga ska vara skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt 4 kap. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt endast om regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar det. Denna skyldighet ska omfatta svenska medborgare, såväl kvinnor som män. Lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning upphävs.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Det helt övervägande antalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller framför inga synpunkter på det. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet* och *Värnpliktsrådet* tillstyrker dock inte att skyldigheten att tjänstgöra läggs vilande. *Värnpliktsrådet* tillstyrker inte heller att Försvarsmaktens personalförsörjningssystem görs frivilligt. *Värnpliktsrådet* anser vidare att det måste klargöras under vilka förhållanden som skyldigheten åter ska tas i bruk. Hänvisningen till ”försvarsberedskapens behov” är alltför otydlig, enligt rådet. Även *Sveriges reservofficersförbund* menar att det måste beskrivas tydligare under vilka förhållanden systemet ska kunna tas i bruk. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har synpunkter på den lagtekniska utformningen av förslaget och ifrågasätter om det inte vore bättre att ha två lagar – en som tillämpas när landet befinner sig i ordinarie läge och en som tillämpas när regeringen anser att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt ska tillämpas.

Skälen för regeringens förslag

En nödvändig förändring av dagens system

Som framgått ovan är totalförsvarsplikten, som den är utformad och tillämpas i dag, otillräcklig för att förse Försvarsmakten med ett tillräckligt antal soldater för dess samtliga uppgifter. Försvarsmakten har tvingats utveckla två separata förbandssystem för nationella respektive för internationella uppgifter. Tillgängligheten på förband som är bemannade med krigsplacerade totalförsvarspliktiga för värnplikt är låg även för nationella uppgifter.

En förändring av dagens soldatförsörjningssystem är därför av yttersta vikt. En hög andel av de soldater som utbildas ska kunna användas för att lösa Försvarsmaktens huvuduppgifter. Systemet ska också kunna svara mot förändrade prioriteringar i Försvarsmaktens verksamhet och på ett ändamålsenligt sätt tillvarata kompetensen hos personalen. Vidare måste systemet kunna svara mot hemvärnets behov och stödja Försvarsmaktens rekrytering och utbildning av officerare. Vidare är det önskvärt att den enskildes vilja till tjänstgöring ges ett större genomslag än i dag och att andelen kvinnor inom Försvarsmakten ökar.

Utredningen har i sitt delbetänkande redogjort för möjligheterna att med en fortsatt tillämpning av pliktssystemet försöka angripa de problem som finns med dagens system. Utredningens slutsats blev dock att Försvarsmaktens soldatförsörjning bör göras oberoende av en tillämpad totalförsvarsplikt. Regeringen delar utredningens uppfattning i denna fråga. Ett soldatförsörjningssystem bör, för att vara effektivt, kännetecknas av kostnadseffektivitet, ändamålsenlighet och flexibilitet. Dagens soldatförsörjningssystem med totalförsvarsplikten som grund uppfyller inte dessa kriterier. Rekrytering och utbildning av soldater bör därför, såsom utredningen föreslagit, ske på frivillig grund. Det kan inte anses rimligt att under hot om straffansvar kalla in unga människor till tjänstgöring med plikt när varken Försvarsmaktens behov av personal eller den säkerhetspolitiska situationen påkallar det. Genom att i första hand inte grunda Försvarsmaktens personalförsörjning på totalförsvarsplikten i tider av lugn och säkerhet, minskar den nuvarande begränsningen av den enskildes grundlagsstadgade rörelsefrihet som plikten utgör.

Någon garanti för att det frivilliga rekryteringssystemet i alla situationer i framtiden kommer att vara tillräckligt för att kunna försvara Sverige kan däremot självklart inte lämnas. Även om vi inte ser något behov av plikten i dag så kräver en ansvarsfull planering att det finns ett regelverk på plats även för att hantera det oväntade. Något annat framstår som ansvarslöst. Att kunna ta totalförsvarspliktiga i anspråk för tjänstgöring med plikt är, naturligtvis, ett mycket viktigt instrument för att kunna möta hot och för att kunna upprätthålla försvarsberedskapen. I detta sammanhang är det även viktigt att komma ihåg att totalförsvarsplikten består av flera olika komponenter som kan ha betydelse för samhällets förmåga att möta en krigssituation, även om dessa delar inte har direkt betydelse för Försvarsmaktens personalförsörjning (jfr. t.ex. den allmänna tjänsteplikten). Lagen om totalförsvarsplikt ska därför, som även utredningen funnit, finnas kvar i sin helhet. Vid behov måste dess bestämmelser om möjligheten att ianspråkta personer för tjänstgöring med plikt kunna tillämpas.

Mot bakgrund av det anförda menar regeringen att det framstår som uteslutet att – som *Svenska Försvarsutbildningsförbundet* och *Värnpliktsrådet* förordar – ha kvar skyldigheten att tjänstgöra inom totalförsvaret i dess nuvarande form och basera Försvarsmaktens personalförsörjning på den. Regeringen vill dock, med anledning av *Svenska Försvarsutbildningsförbundets* principiella ställningstagande för bl.a. en levande plikt, framhålla att regeringens förslag i den här delen faktiskt innebär att plikten finns kvar och kommer att kunna tillämpas när det finns behov av den för Sveriges försvarsberedskap.

Om försvarsberedskapen så kräver måste en tillämpning av totalförsvarsplikten enligt dagens system snabbt kunna åstadkommas. De nuvarande bestämmelserna i lagen om totalförsvarsplikt är väl beprövade och fungerande. Lagstiftningen får således anses vara väl inarbetad hos såväl berörda myndigheter som berörd allmänhet. I en krissituation får det inte råda någon tvekan om vad som avses med olika bestämmelser. De föreslagna ändringarna, i fråga om totalförsvarsplikten som sådan och möjligheten att vid behov tillämpa denna, bör således införas i lagen om totalförsvarsplikt. Det är regeringens uppfattning att detta är det effektivaste, flexiblaste och säkraste lagtekniska sättet att genomföra förändringarna på. Till detta kommer också att det i stora delar saknas beredningsunderlag för att göra om regelverket på det sätt som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* föreslår.

När ska totalförsvarspliktiga vara skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt?

Utredningen har föreslagit att skyldigheten för totalförsvarspliktiga att fullgöra värnplikt och civilplikt i framtiden görs beroende av att regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar om det (se SOU 2009:63 s. 180 ff. och s. 395). Regeringen delar utredningens uppfattning. Förutsättningar för att totalförsvarspliktiga i framtiden ska kunna åläggas att fullgöra värnplikt eller civilplikt blir i och med detta motsvarande vad som i dag krävs för att den som fullgör värnplikt eller civilplikt ska kunna åläggas att fullgöra beredskapstjänstgöring eller för att total-

försvarspliktiga som har skrivits in i utbildningsreserven i stället ska kunna skrivas in för värnplikt eller civilplikt. Detsamma gäller för att regeringen ska kunna fatta beslut om att inskrivning i utbildningsreserven inte ska upphöra.

Att totalförsvarspliktiga endast är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt efter att regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar om det ska naturligtvis framgå av lagen om totalförsvarsplikt. Lösningen säkerställer att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt vid behov åter snabbt kan börja tillämpas. *Värnpliktsrådet* och *Sveriges reservofficersförbund* har önskat besked om under vilka förhållanden som skyldigheten att tjänstgöra åter ska kunna tas i bruk. Ett beslut om att totalförsvarspliktiga ska fullgöra tjänstgöring kan komma att bli aktuellt exempelvis mot bakgrund av att det säkerhetspolitiska läget har förändrats eller mot bakgrund av att totalförsvarets behov av personal inte längre kan tryggas enbart genom frivillig rekrytering. När försvarsberedskapen kommer att kräva denna typ av beslut är dock avhängigt av regeringens bedömning och måste naturligtvis avgöras mot bakgrund av samtliga omständigheter vid varje given tidpunkt. Regeringen kan t.ex. finna att det är tillräckligt att endast repetitionsutbildning genomförs för att en tillräcklig försvarsberedskap ska upprätthållas. I så fall kan regeringen besluta om det. Regeringens beslut ska göras utifrån de reella behoven och i den utsträckning som försvarsberedskapen kräver. Omvärlden och utvecklingen är under ständig förändring och det framstår som olämpligt och omöjligt att på ett alltför detaljerat sätt ange förutsättningarna i lag. Ett ianspråktagande av plikten i detta avseende förutsätter således inte att höjd beredskap föreligger. I dessa fall ankommer det således på regeringen under konstitutionellt ansvar att göra bedömningen och fatta beslut.

För att värnpliktiga och civilpliktiga ska kunna åläggas att fullgöra beredskapstjänstgöring krävs att regeringen beslutar särskilt om detta. För skyldigheten att fullgöra krigstjänstgöring krävs dessutom att det föreligger höjd beredskap.

Könsneutralitet

Utredningen har föreslagit att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt med längre grundutbildning även ska omfatta kvinnor. Som en konsekvens av detta förslag har utredningen även föreslagit att lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning ska upphävas.

I ett läge där det finns behov av att använda plikten måste ansvariga myndigheter ha största möjliga handlingsfrihet vad gäller att ta ut totalförsvarspliktiga till utbildning och tjänstgöring. Hur personalbehovet i en sådan situation kommer att se ut går inte att förutsäga. Det är en realistisk och omodern tanke att kön i en sådan situation skulle vara den avgörande urvalsfaktorn för att hitta den som är bäst lämpad för varje befattning. Det måste självklart vara lämpligheten hos den enskilde som är avgörande. Regeringen delar därför utredningens uppfattning att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt med längre grundutbildning, när denna tillämpas, även bör omfatta kvinnor. Lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning

ska därför upphävas. Detta får konsekvensen att även andra bestämmelser i lagen om totalförsvarsplikt behöver ändras och ska omfatta såväl kvinnor som män.

4.4 Möjlighet att med plikt ta i anspråk personal som har utbildats på frivillig grund

Regeringens förslag: En totalförsvarspliktig som har fullgjort annan militär utbildning eller tjänstgöring än vad som anges i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ska få skrivas in för värnplikt utan grundutbildning. Detta ska få göras utan att den enskilde först behöver genomgå mönstring.

En totalförsvarspliktig som har fullgjort annan militär utbildning eller tjänstgöring än vad som anges i lagen om totalförsvarsplikt och därigenom förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift ska få krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker i huvudsak förslaget eller har inte framfört synpunkter på det. *Försvarsmakten* tillstyrker utredningens förslag. Myndigheten anser dock att bl.a. begreppet ”annan militär utbildning” bör definieras i förhållande till utbildningsmålen för aktuell grundutbildning. *Svenska försvarsutbildningsförbundet* menar också att ”annan motsvarande militär utbildning eller tjänstgöring” bättre måste definieras för att det ska vara tydligt vilka sorter av utbildning eller tjänstgöring som avses.

Skälen för regeringens förslag: Värnplikt ska enligt 1 kap. 5 § lagen om totalförsvarsplikt alltid inledas med grundutbildning. Fullgjord grundutbildning är också en förutsättning för att en värnpliktig ska kunna krigsplaceras. Att de är krigsplacerade är i sin tur en förutsättning för att värnpliktiga och civilpliktiga ska kunna åläggas att fullgöra beredskaps-tjänstgöring eller krigstjänstgöring. För att en värnpliktig ska kunna kallas in till beredskaps-tjänstgöring eller krigstjänstgöring krävs alltså att han eller hon först har mönstrat eller genomgått antagningsprovning och därefter har skrivits in till tjänstgöring. Efter detta måste personen ha genomgått grundutbildning och därefter ha krigsplacerats.

Regeringen har ovan föreslagit att Försvarsmaktens personalförsörjning så länge som försvarsberedskapen tillåter det ska göras oberoende en tillämpad skyldighet att fullgöra värnplikt eller civilplikt. Rekrytering och utbildning av soldater ska i stället ske på frivillig grund. En militär utbildning som den enskilde frivilligt kan ansöka till ska inrättas i Försvarsmaktens regi. Denna kan sedan följas av ett fortsatt engagemang inom Försvarsmakten. Ett sådan engagemang kan bland annat bestå i tjänstgöring som anställd eller kontrakterad soldat eller gruppbefäl. Inom ramen för sådan engagemang kommer den enskilde att genomgå ytterligare utbildning.

Totalförsvarspikten syftar till att totalförsvarets behov av personal ska kunna tryggas. Vid behov ska totalförsvarspiktiga kunna åläggas att fullgöra beredskapstjänstgöring och, vid höjd beredskap, även krigstjänstgöring och allmän tjänsteplikt. Värnplikt och civilplikt omfattar även utbildningsmoment i form av grundutbildning och repetitionsutbildning. Även om det är grund- och repetitionsutbildning som de flesta förknippar med värnplikt och civilplikt så är dessa att betrakta som medel snarare än mål vad gäller totalförsvarspiktens utformning. Anledningen till att totalförsvarspiktiga åläggs att fullgöra grundutbildning och repetitionsutbildning inom ramen för värnplikt och civilplikt, är framförallt att de ska få tillräckliga färdigheter och kunskaper för att kunna lösa en krigsuppgift och vid behov kunna åläggas att tjänstgöra i en befattning.

Regeringen uttalade i propositionen som föregick lagen om totalförsvarsplikt att det saknades anledning att med stöd av pliktbestämmelser grundutbilda en enskild när utbildningsbehov saknades (prop. 1994/95:6 s. 120). En person kan således skrivas in för civilplikt utan grundutbildning och därefter omedelbar krigsplaceras. Personen kan sedan vid behov tas i anspråk för beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring. Någon anledning att kunna skriva in totalförsvarspiktiga för värnplikt utan grundutbildning har hittills inte funnits. De kunskaper och färdigheter som krävs för krigsplacering för sådan typ av tjänst, har hittills i princip endast kunnat förvärfvas genom grundutbildning inom ramen för värnplikt.

Skyldigheten att fullgöra värnplikt ska alltså kunna tillämpas om regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar om det. Totalförsvarspiktiga kan efter ett sådant beslut skrivas in för värnplikt. Denna ska enligt gällande rätt alltid innefatta grundutbildning. Efter fullgjord grundutbildning kan de sedan krigsplaceras och därefter vid behov åläggas att fullgöra beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring. Beroende på ledtiderna mellan mönstring och grundutbildning och beroende på grundutbildningens längd kommer det då att ta en viss tid från politiskt beslut till dess att systemet börjar generera färdigutbildade värnpliktiga som kan krigsplaceras. Under den period som någon grundutbildning av värnpliktiga inte har skett, har – enligt den nu föreslagna ordningen – emellertid personal i stället utbildats inom Försvarsmakten på frivillig grund.

Inskrivning enligt lagen sker ytterst för att klara krigsuppgiften. För att skrivas in med stöd av denna lag måste personen ifråga ha utbildning och färdighet som minst motsvarar vad som ges totalförsvarspiktig som genomgår grundutbildning för värnplikt. Vid denna bedömning är således utbildningsmålen för grundutbildning för värnplikt utgångspunkten. Detta innebär att lägre krav inte kan ställas på kunskaper och färdigheter hos den som genomgått annan militär utbildning än utbildning inom ramen för lagen om totalförsvarsplikt vid inskrivning. Mot bakgrund av detta ser inte regeringen behov av någon sådan ytterligare reglering av begreppen som efterfrågas av *Svenska försvarsutbildningsförbundet* och *Försvarsmakten*.

Inskrivning till värnplikt utan grundutbildning kommer att kunna ske med stöd av de uppgifter om den enskildes tjänstgöring som har lämnats till Totalförsvarets pliktverk av Försvarsmakten. Det finns i ett sådant läge ingen anledning att den enskilde först måste genomgå mönstring för

att kunna skrivas in för värnplikt. Hans eller hennes förutsättningar att fullgöra värnplikt och lämplighet för olika befattningar framgår av uppgifterna från den militära utbildning eller tjänstgöring som hon eller han har fullgjort.

Mot bakgrund av det anförda är det regeringens uppfattning att det är en effektiv, lämplig och naturlig ordning att en totalförsvarspliktig, som genom militär utbildning eller tjänstgöring har uppnått motsvarande kunskaper som erhålls genom grundutbildning eller tjänstgöring enligt lagen om totalförsvarsplikt, ska kunna användas i en situation när försvarsberedskapen kräver det. En totalförsvarspliktig som fullgör annan motsvarande utbildning än enligt lagen om totalförsvarsplikt bör därför kunna skrivas in för värnplikt utan grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Efter att ha skrivits in för värnplikt ska personen kunna krigsplaceras i en befattning som han eller hon är lämplig för. För krigsplaceringen gäller förstås att den pliktige genom utbildningen eller tjänstgöringen har erhållit tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift. Samma resonemang som regeringen haft ovan om begreppen ”motsvarande militär utbildning eller tjänstgöring” och ”annan motsvarande utbildning” gör sig gällande även här. Den enskilde kan, efter krigsplaceringen, vid behov åläggas att fullgöra repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring enligt vad som anges i lagen om totalförsvarsplikt. En person som har utbildats eller tjänstgjort i Försvarsmakten på frivillig grund kan naturligtvis bli eller fortsätta vara inskriven för värnplikt eller vara krigsplacerad även efter det att utbildningen eller tjänstgöringen har avslutats. Skyldigheten att fullgöra värnplikt ska enligt vad som föreslås ovan bara tillämpas när regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar om det. Denna begränsning vad gäller skyldigheten att fullgöra värnplikt ska självklart gälla även för totalförsvarspliktiga som har skrivits in för värnplikt utan grundutbildning. Möjligheten till inskrivning eller krigsplacering kommer dock att gälla oavsett om regeringen har beslutat att skyldigheten att fullgöra värnplikt ska tillämpas.

4.5 Skyldigheten att genomgå mönstring

Regeringens förslag: Totalförsvarspliktiga ska vara skyldiga att genomgå mönstring enligt 2 kap. 2 och 3 §§ lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt endast om regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar det. Denna skyldighet ska omfatta svenska medborgare, såväl kvinnor som män.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker i huvudsak förslaget. *Värnpliktsrådet* anser att det, oberoende av om regeringen föreskriver om det, ska finnas och tillämpas en skyldighet att mönstra. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet* förordar en mönstringsplikt som gäller både kvinnor och män.

Skälen för regeringens förslag: Skyldigheten att genomgå mönstring omfattar i dag bara män som är svenska medborgare. Bestämmelserna om mönstring finns i 2 kap. 2 och 3 §§ lagen om totalförsvarsplikt. Mönstringsskyldigheten inträder det år en man fyller 18, eller den senare dag då personen ifråga förvärvat svenskt medborgarskap. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår personen fyller 24 år. Mönstring ska genomföras vid Totalförsvarets pliktverk och ske i den enskildes personliga närvaro. Enligt lagen om totalförsvarsplikt ska mönstring innefatta medicinska och psykologiska undersökningar och annan utredning av den enskildes personliga förhållanden.

Regeringen har ovan föreslagit att totalförsvarspliktiga ska vara skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt endast om regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen har beslutat om det. *Värnpliktsrådet* har invänt att det alltjämt bör gälla och tillämpas en skyldighet att genomgå mönstring. Regeringen menar dock att det i normalfallet inte kan vara nödvändigt med någon utredning som innefattar personlig inställelse i form av mönstring i samband med att skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt inte tillämpas. Det torde vara tillräckligt med den uppgiftsskyldighet som följer av 2 kap. 1 § lagen om totalförsvarsplikt, se avsnitt 4.6. Detta följer av hur systemet är uppbyggt och fungerar. Totalförsvarsplikten består, som tidigare nämnts, av flera olika komponenter som kan ha betydelse för samhällets förmåga att möta en krigssituation. När försvarsberedskapen kräver det måste bestämmelser om möjligheten att ianspråkta personer för tjänstgöring med plikt kunna tillämpas, se avsnitt 4.3. Enligt regeringen bör därför även totalförsvarspliktigas skyldighet att genomgå mönstring kunna tillämpas och då, på samma sätt som skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt, göras beroende av att regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar om det. Vid behov kan regeringen besluta om att mönstringsskyldigheten ska börja tillämpas och att totalförsvarspliktiga ska fullgöra värnplikt eller civilplikt. Pliktsystemet kan då omgående tillämpas i sin helhet. Alternativt kan regeringen, om behovet skulle se annorlunda ut, besluta om att endast bestämmelserna om mönstringsskyldighet ska tillämpas. Mönstringsskyldigheten kommer i ett sådant läge att tillämpas utan att tjänstgöringsskyldigheten i lagen om totalförsvarsplikt blir gällande. Detta bör enligt regeringen inte vara det typiska förfarings sättet. Detta eftersom fullgjord mönstring ska följas av ett inskrivningsbeslut eller av att den totalförsvarspliktige befrias från att fullgöra värnplikt eller civilplikt. Att som huvudregel ålägga totalförsvarspliktiga en mönstringsskyldighet som inte följs av en skyldighet att tjänstgöra är därför inte lämpligt. Det kan dock inte uteslutas att det i vissa situationer, t.ex. när uppgiftsskyldigheten utan personlig inställelse inte är tillräcklig, kommer att finnas ett behov av att som en första åtgärd tillämpa mönstringsskyldigheten som förberedelse. Regeringen anser därför att denna möjlighet vid behov ska finnas till hands.

Som en följd av att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt ska omfatta både kvinnor och män ska naturligtvis mönstringsskyldigheten också omfatta såväl kvinnor som män.

4.6 Skyldigheten att medverka vid utredning om personliga förhållanden

Regeringens bedömning: Utredning om personliga förhållanden för bedömning av en totalförsvarspliktigs förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt bör ske genom en lämplighetsundersökning i form av ett webbaserat frågeformulär.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna delar bedömningen eller har inte haft något att erinra. *Värnpliktsrådet* anser att en webb-enkät är otillräcklig, och att den nuvarande skyldigheten att mönstra alltjämt bör gälla.

Skälen för regerings bedömning

Allmänt om uppgiftsskyldigheten för totalförsvarspliktiga

Utredningen har bedömt att skyldigheten för totalförsvarspliktiga att medverka vid utredning om sina personliga förhållanden ska fortsätta att tillämpas såvitt avser annan sådan utredning än mönstring. Tillämpningen av bestämmelserna om annan utredning bör, i samband med att det övriga pliktssystemet inte används, ta sin utgångspunkt i den webbenkät som i dag föregår mönstringen.

Enligt utredningen ska frågorna i webbenkäten vara utformade för att ansvariga myndigheter på bästa sätt vid behov ska kunna göra en preliminär bedömning av totalförsvarspliktigas förmåga att tjänstgöra inom totalförsvaret. Enkätens utformning bör som i dag kontinuerligt utvärderas och uppdateras av ansvarig myndighet.

Utredningen menar vidare att eftersom den har föreslagit att mönstringsskyldigheten och skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt med lång grundutbildning i framtiden ska gälla både för män och kvinnor, bör skyldigheten att medverka till annan utredning även den tillämpas på både män och kvinnor.

Totalförsvarspliktigas uppgiftsskyldighet är en förutsättning för att kunna använda skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt. Såsom framgår ovan föreslås att regeringen, om försvarsberedskapen kräver det, ska kunna besluta om att totalförsvarspliktiga ska vara skyldiga att fullgöra värnplikt och civilplikt. Detta är nödvändigt för att Sveriges förmåga att möta hot och krisituationer ska kunna säkerställas och för att försvarsberedskapen vid behov ska kunna hållas på en tillfredsställande nivå. Ansvariga myndigheter måste då även ha möjlighet att ålägga totalförsvarspliktiga att genomgå mönstring eller annan utredning. Självklart måste bestämmelserna om skyldigheten att medverka vid utredning om personliga förhållanden tillämpas när en skyldighet att fullgöra värnplikt eller civilplikt föreligger.

Fråga uppkommer då i vilken utsträckning det finns behov av uppgiftsskyldighet för totalförsvarspliktiga i det nya systemet som här föreslås.

För att skyldigheterna att genomgå mönstring eller fullgöra värnplikt eller civilplikt åter ska kunna tas i bruk krävs vissa förberedelser. Rege-

ringen, liksom utredningen, anser därför att en ändamålsenlig personalredovisning och registerstruktur måste finnas på plats och uppdateras kontinuerligt. Ansvarig inskrivningsmyndighet måste ha en löpande tillgång till uppgifter från vissa myndigheter, bland annat folkbokföringsuppgifter från Skatteverket. En tillämpning av pliktssystemet blir annars i praktiken mycket svår. Den skulle behöva inledas med att grundläggande uppgifter om totalförsvarspliktiga samlades in vilket skulle ta både tid och resurser i anspråk och väsentligen försvåra en tillämpning av systemet. Om registersystem inte vidmakthålls och en fungerande personalredovisning inte finns, skulle också den omfattande information om krigsplaceringsläget som finns i dag behöva byggas upp på nytt, om plikten behöver tillämpas. Försvarsmakten har till utredningen angett att det finns ett behov av att kunna krigsplacera personal som har utbildats och tjänstgjort på frivillig grund, även när inga totalförsvarspliktiga fullgör grundutbildning för värnplikt. Även detta kräver en fortsatt personalredovisning av krigsplaceringsläget.

En förutsättning för att ålägga de totalförsvarspliktiga en skyldighet att lämna personliga uppgifter, oavsett om skyldighet att mönstra eller fullgöra värnplikt eller civilplikt föreligger, är att det är nödvändigt för att pliktssystemet ska kunna användas vid behov.

Myndigheternas behov

Det är mycket svårt att förutsäga om och under vilka förhållanden som regeringen kan behöva besluta att totalförsvarspliktiga ska fullgöra värnplikt och civilplikt. Bedömningen av om vilka förberedelser som behöver göras för att dessa skyldigheter ska kunna tas i bruk, måste dock utgå ifrån att ett sådant beslut kan komma att fattas till följd av en relativt hastigt förändrad försvars- och säkerhetspolitisk situation. Hur personalbehovet i ett sådant läge kommer att se ut går inte att förutse. Försvaret kan komma att ha ett behov av både värnpliktiga och civilpliktiga personal. Inskrivningssystemet kan i en sådan situation mycket fort åter behöva tas i bruk. Det måste då präglas av största möjliga effektivitet. Om systemet inte är användbart kort efter beslut, riskerar totalförsvarsplikten att upphöra att vara ett trovärdigt och användbart försvarspolitiskt instrument.

Ska skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt tillämpas kommer en av de första åtgärderna troligtvis att bestå i att totalförsvarspliktiga börjar skrivas in för värnplikt och civilplikt. För att kunna skriva in personer för värnplikt och civilplikt med längre grundutbildning krävs att de har genomgått mönstring. Genom uppgifter från bland annat Skatteverket kommer tillräckliga uppgifter att finnas till hands för att totalförsvarspliktiga ska kunna kontaktas och kallas till mönstring. Om skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt snabbt måste börja tillämpas, kan det emellertid visa sig alltför tidsödande att fullt ut involvera hela årskullar av totalförsvarspliktiga i ett mönstrings- och inskrivningsförfarande. Initialt kanske inte infrastrukturen för att hantera ett stort antal mönstrandde finns på plats och systemets kapacitet kan allmänt sett vara begränsad. I en sådan situation kan det visa sig avgörande att det finns ett stöd för att med viss precision kunna kalla i första hand de totalförsvarspliktiga som är bäst lämpade för tjänstgöring till uttagning och inskrivning. Belast-

ningen på systemet hålls då nere. Samtidigt kan systemet redan i ett tidigt skede verka med relativt hög effekt och de totalförsvarspliktiga som kallas kommer i stor utsträckning också att kunna skrivas in för tjänstgöring.

Det ligger även i den totalförsvarspliktiges intresse att korrekta uppgifter för bedömningen av förmågan att fullgöra värnplikt och civilplikt finns. Den enskilde ska naturligtvis inte åläggas skyldigheter som inte behövs eller som han eller hon inte har förmåga att fullgöra.

Sammantaget anser regeringen att det finns ett påtagligt värde i att ansvariga myndigheter, i samband med att pliktssystemet snabbt behöver tillämpas, kan göra en preliminär bedömning av vilka totalförsvarspliktiga som det initialt är lämpligt att kalla. En förutsättning för detta är att ansvariga myndigheter har ett tillräckligt underlag för att kunna göra en sådan bedömning.

Vilken typ av utredning om den enskildes förhållanden är nödvändig?

Eftersom ett insamlande av uppgifter som svarar mot ovan nämnda behov, kräver ett deltagande från den enskildes sida, bör det belysas vilka möjligheter som finns att ålägga enskilda någon sådan skyldighet.

Till att börja med kan konstateras att en föreskrift som ålägger den enskilde en uppgiftsskyldighet till staten är en fråga som rör förhållandet mellan det allmänna och en enskilde. Enligt 8 kap. 3 § RF ska sådana föreskrifter som huvudregel stiftas genom lag. Det ändamål som ska tillgodoses genom att totalförsvarspliktiga åläggs en uppgiftsskyldighet är att försvarsberedskapen vid behov ska kunna förstärkas. De begränsningar av den enskildes grundlagsskyddade rörelsefrihet (se 2 kap. 8 § RF) som görs i lagen om totalförsvarsplikt har gjorts för att tillgodose detta ändamål.

Syftet med att löpande samla in vissa uppgifter från totalförsvarspliktiga är att det i en situation där pliktssystemet åter måste tillämpas fullt ut ska finnas ett grundläggande uppgiftsunderlag för att kunna kalla de personer som är bäst lämpade till tjänstgöring. Det uppgiftsunderlag som samlas in måste då vara heltäckande. Med enbart ett frivilligt åtagande skulle detta vara mycket svårt att garantera. Att den enskilde åläggs en ständig skyldighet att medverka till utredning om sina personliga förhållanden kan därför vara nödvändigt för att syftet ska kunna uppnås. En sådan skyldighet måste emellertid utformas så att den är lämplig för att uppnå sitt syfte. Samtidigt måste den innebära ett så litet ingrepp för den enskilde som möjligt. Regeringen bedömer – baserat på Totalförsvarets pliktverks erfarenheter – att tillräckliga uppgifter om totalförsvarspliktiga, för att ansvariga myndigheter ska kunna göra en preliminär bedömning om deras förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt, kan samlas in utan någon personlig inställelse från den enskildes sida. Då är det inte nödvändigt att, som i dag vid mönstring, inskränka den enskildes rörelsefrihet. Undersökningen om den enskildes personliga omständigheter bör utformas för att ge ansvariga myndigheter tillräckliga uppgifter för att vid behov kunna bedöma vilka personer som är bäst lämpade för tjänstgöring. Tidsåtgången och arbetsinsatsen för den enskilde minimeras på detta sätt, samtidigt som ansvariga myndigheter ges tillräckligt under-

lag för att vid behov kunna ta ut de personer som är bäst lämpade för tjänstgöring till fortsatt utredning.

Erfarenheterna från Totalförsvarets pliktverks webbenkät visar att ett lämpligt underlag framförallt bör bestå av grundläggande uppgifter om totalförsvarspliktigas hälsa, färdigheter och utbildning. Webbenkäten har, i kombination med uppgifter från andra myndigheter, visat sig vara ett mycket effektivt första urvalsinstrument vid bedömning av vilka personer som är lämpliga för att skrivas in för tjänstgöring. För att samla in denna typ av uppgifter krävs dock någon form av medverkan från den enskildes sida.

Eftersom regeringen redan har föreslagit att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt i framtiden ska gälla både män och kvinnor ska uppgiftsskyldigheten, för att fylla sitt syfte, också tillämpas på både män och kvinnor.

I sammanhanget bör framhållas att de insamlade uppgifterna självklart inte bör sparas längre än nödvändigt. De måste även omgärdas av ett tillräckligt sekretesskydd.

Ett alternativ till att totalförsvarspliktiga i samband med bestämmelserna om skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt inte tillämpas, skriftligen besvarar frågor om sig själva, är att i stället kalla dem till utredning som innefattade personlig inställelse. För att kunna stödja en framtida tillämpning av skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt behöver ett sådant förfarande omfatta såväl kvinnor som män. Regeringen ställer sig emellertid avvisande till ett sådant förslag. Ett sådant förfarande skulle påverka ett betydande antal personer och kräva en omfattande struktur och administration. Mervärdet av en sådan betydligt mer omfattande och krävande lösning framstår som begränsat. Inskränkningen i den enskildes frihet samt tidsåtgången och arbetsinsatsen för den enskilde skulle vara avsevärt mycket större jämfört med en skyldighet att skriftligen svara på frågor. Vidare förutsätter det ett ingrepp i den grundlagsstadgade rörelsefriheten som är svår att motivera mot bakgrund av resonemanget ovan. En lösning där enskilda löpande kallas till utredning med personlig inställelse, samtidigt som någon skyldighet att fullgöra värnplikt eller civilplikt inte föreligger, framstår varken som ändamålsenlig eller proportionerlig.

Sammanfattningsvis anser regeringen således att en fortlöpande insamling av vissa uppgifter om totalförsvarspliktiga avsevärt underlättar en tillämpning av pliktssystemet om detta är nödvändigt. Det finns med andra ord ett tydligt behov av en sådan åtgärd. Det går också att förutse vilken typ av uppgifter det skulle röra sig om. Mot bakgrund av det anförda anser regeringen – i motsats till *Värnpliktsrådet* – att en sådan lämplighetsundersökning som liknar eller baserar sig på en sådan webbenkät som i dag används av Totalförsvarets pliktverk bör kunna vara tillräcklig för syftet.

4.7 Socialförsäkringsskydd, diskrimineringskydd och skattefrihet för rekryter m.m.

Regeringens förslag: Rekryt som genomgår eller har genomgått militär utbildning inom Försvarsmakten ska ha samma villkor som den som utbildas eller har utbildats enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt vad gäller lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada.

Rekryt som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten ska omfattas av lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. Rekryt som fullgör den nya militära utbildningen på frivillig grund ska omfattas av lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Den tid då en enskild varit hindrad att arbeta på grund av den militära utbildningen på frivillig grund inom Försvarsmakten ska inte räknas med när ramtiden enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bestäms.

Ersättningar och förmåner som lämnas till rekryter ska vara skattefria. Familjebidrag till rekryter ska omfattas av samma skatteregler som familjebidrag till totalförsvarspliktiga. Rekryter ska även omfattas av skattefrihet när de får ersättning vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgaranti.

Rekryterna ska vara skyddade mot diskriminering och ansvariga myndigheter eller organisationer ha skyldighet att utreda och åtgärda trakasserier eller sexuella trakasserier. Undantaget i diskrimineringslagen (2008:567) om tillämpning av bestämmelser om mönstrings- och tjänstgöringsskyldighet endast för män utgår. Vidare utgår i samma lag undantaget beträffande lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.

Utredningens förslag: Stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens lagtekniska lösning skiljer sig från regeringens förslag i flera fall såsom t.ex. ändringen i inkomsskattelagen (1999:1229). Utredningen har inte heller i diskrimineringslagen (2008:567) föreslagit att den som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund ska vara skyddad mot felaktig behandling på samma sätt som den totalförsvarspliktiga som fullgör sina skyldigheter enligt lagen om totalförsvarsplikt.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på förslagen.

Skälen för regeringens förslag

Inledning

Enskilda som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som är avsedd att träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt benämns rekryt. Enskild som genomgår

grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte av begreppet.

Regeringen anser att det huvudsakligen föreligger samma skyddsbehov och principiella ställningstaganden som gör sig gällande för en enskild som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som denne sökt och blivit antagen till, som för den som genomgår utbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Verksamheten och miljön är av samma särpräglade och farliga art. Utbildningen pågår endast en kortare tid och leder inte med säkerhet till fast anställning eller andra tryggade förhållanden. Det kommer med stor sannolikhet vara personer i ung ålder utan etablering på arbets- och bostadsmarknaden m.m., som söker för att bli antagen till en militär utbildning inom Försvarsmakten. De är jämförbara med de som i dag åläggs utbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Regeringen menar därför att det finns starka skäl för att de som genomgår en militär utbildning på frivillig grund ska omfattas av samma bestämmelser som de som grundutbildas enligt lagen om totalförsvarsplikt. Detta både när det gäller mer förmånliga regler som t.ex. enligt den föreslagna bestämmelsen i lagen om arbetslöshetsförsäkring och ordningsregler som föreslås i lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. Nedan följer en mer detaljerad motivering till de olika lagändringar som är aktuella.

Lagen om allmän försäkring

Utredningen har föreslagit att personer som genomgår militär utbildning enligt förslaget i detta kapitel, under utbildningstiden ska ha ett skydd för sin sjukpenninggrundande inkomst motsvarande vad som gäller för den som fullgör tjänstgöring enligt lagen om totalförsvarsplikt.

Sjukpenninggrundande inkomst (SGI) används bland annat vid beräkning av sjukpenning och föräldrapenning. SGI fastställs av Försäkringskassan utifrån den årsarbetsinkomst som en enskild beräknas få. Om en person saknar arbetsinkomst finns som regel inga förutsättningar för att fastställa någon SGI. Enlig lagen om allmän försäkring kan en person dock i vissa fall behålla en tidigare fastställd SGI under en period, trots att han eller hon inte längre har någon arbetsinkomst. Sådant så kallat SGI-skydd gäller bland annat under tid som en person bedriver studier och uppbär studiestöd, deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program och får aktivitetsstöd eller fullgör tjänstgöring enligt lagen om totalförsvarsplikt (3 kap. 5 §, lagen (1962:381) om allmän försäkring, AFL). SGI-skyddet motiveras i flera fall utifrån den enskildes anknytning till förvärvslivet. I andra fall, exempelvis för viss biståndspersonal, har SGI-skyddet också ansetts motiverat utifrån samhällsnyttan av verksamheten (3 kap. 5 b §, AFL).

Åldersspridningen bland de rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten kommer jämfört med dagens värnpliktiga att vara större. Ett betydande antal kommer med all sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden när de påbörjar utbildningen. Samtidigt kommer inte utbildningen för alla som genomför den att leda till en anställning inom Försvarsmakten. Mot bakgrund av detta anser regeringen att den enskilde bör ha ett skydd för sin ordinarie anställning under utbildningen

(se nedan om lagen om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.). På samma sätt är det viktigt att den som genomgår utbildningen inte befinner sig i en sämre SGI-situation efter genomförd utbildning jämfört med före. Förutom detta ser regeringen ytterligare skäl att skydda den enskildes SGI under utbildningen. Frivilligt engagemang inom Försvarsmakten är att se som samhällsnyttig verksamhet på samma sätt som exempelvis biståndsarbete. Den som frivilligt engagerar sig i försvaret bör även av detta skäl garanteras ett skydd för sin SGI under utbildningen.

För vissa grupper av försäkrade ställer lagen om allmän försäkring upp särskilda beräkningsgrunder vad gäller sjukpenninggrundande inkomst. Detta gäller bland annat för studenter som studerar med studiemedel och för totalförsvarspliktiga som genomgår längre grundutbildning än 60 dagar. Sådan så kallad studietids-SGI respektive värnplikts-SGI beräknas på underlag av extraarbete som den enskilde utför vid sidan om sina studier eller grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt (3 kap. 5 § tredje, fjärde respektive sjunde stycket, AFL). Det är enligt regeringens uppfattning rimligt att detta ska gälla även rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten. Regeringens förslag innebär bl.a. att sjukpenning till rekryter kommer att kunna utges för dagar då den enskilde skulle ha förvärvat arbetat, enligt samma principer som gäller för totalförsvarspliktiga i dag.

Lagen om statligt personskadeskydd och lagen om statlig ersättning vid ideell skada

Utredningen har föreslagit att rekryter som genomgår grundläggande militär utbildning ska läggas till som personalkategori i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd (LSP). Detta för att säkerställa att rekryterna får samma personskadeskydd som totalförsvarspliktiga har. Enligt utredningen bör rekryter vidare läggas till i 1 § lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m. (Li). Rekryter omfattas då av samma skydd som totalförsvarspliktiga och kan, med vissa begränsningar, ha rätt till ersättning för skada som inträffar vid ledighet och annan fritid utanför förläggningsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs.

Totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen om totalförsvarsplikt omfattas av LSP och Li. Genom dessa tillförsäkras den som skadas under den skyddstid som lagarna anger, ersättning oberoende av om skadan har orsakats av vållande eller inte.

Det är regeringens uppfattning att de risker som är förknippade med grundläggande militär utbildning även fortsättningsvis kommer att vara desamma. Dagens system är väl anpassat för att ersätta skador hos icke-anställda enskilda som har inträffat under militär utbildning och regeringen ser ingen anledning till att genomföra förändringar i det.

Personskadeskyddet i LSP gäller under den skyddstid som lagen ställer upp. För rekryter bör skyddstiden enligt kommittén börja löpa från första färden till verksamheten till den sista färden därifrån.

LSP ger rätt till ersättning vid sjukdom och vid bestående nedsättning av arbetsförmågan. Ersättningen kan bestå av sjukpenning, särskild sjuk-

penning, livränta eller sjukvårdsersättning. Sjukpenning eller livränta utgår dock inte under skyddstiden. Vidare lämnas ersättning vid dödsfall.

Den exakta omfattningen av personskadeskyddet varierar något för de olika personalkategorier som omfattas av LSP. Enligt regeringen bör rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten ha ett skydd som motsvarar vad som gäller för totalförsvarspliktiga. Detta innebär att rekryter vid vissa tillfällen kan ha rätt till särskild sjukpenning samt att beräkning av sjukpenning, särskild sjukpenning och livränta omfattas av vissa garantinivåer. Det sistnämnda är viktigt mot bakgrund av att de som genomgår utbildningen ofta kan vara unga. De kanske inte har haft något arbete innan de påbörjar utbildningen. Det går då inte att fastställa någon sjukpenninggrundande inkomst för dem. Att rekryter får ett motsvarande skydd som totalförsvarspliktiga innebär vidare att rekryter som har skadats under utbildningen kommer att omfattas av bestämmelserna i 13 a § LSP. De kommer därigenom även efter skyddstidens utgång ha rätt till ersättning för vissa sjukvårds- och läkemedelskostnader.

Den som ådrar sig skada som omfattas av LSP kan även ha rätt till ersättning för sveda, värk, lyte och men samt för särskilda olägenheter enligt lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m. Enligt regeringen bör rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten läggas till i 1 § Li. Rekryterna omfattas då av samma skydd som totalförsvarspliktiga och kan, med vissa begränsningar, ha rätt till ersättning för skada som inträffar vid ledighet och annan fritid utanför förlägningsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs.

Lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Utredningen har föreslagit att rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten ska omfattas av bestämmelserna i lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Militär verksamhet är av speciell natur. Den är inte sällan farligt både för den enskilde och allmänheten. Inom verksamheten hanteras vapen, tunga fordon och en del farliga ämnen. Oavsett om det rör utbildning eller operativa insatser krävs att ordning kan upprätthållas inom Försvarsmakten och att personalen följer givna instruktioner. Som komplement till straffrättsliga bestämmelser lyder personalen i Försvarsmakten under disciplinära regelverk. Dessa finns till för att hantera och förebygga förseelser bland personalen och för att upprätthålla ordningen.

Anställd personal inom Försvarsmakten lyder i fredstid under lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA). Totalförsvarspliktiga som fullgör värnplikt eller civilplikt lyder under lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. Denna lag är även tillämplig på personal som tjänstgör i Försvarsmaktens utlandsstyrka, på hemvärnsmän under tiden som de är tjänstgöringsskyldiga, på krigsfrivillig personal och på personal som genomgår utbildning för att få anställning i Försvarsmakten.

Regeringen anser att rekryter som genomgår militär utbildning bör lyda under någon form av disciplinärt regelverk. Till skillnad från värnpliktiga genomgår rekryter utbildning på helt frivillig grund och kan avbryta

denna när de själva vill. Detta gör emellertid inte att behovet av ett fungerande disciplinsystem försvinner. Utbildningen innefattar vapenhantering och andra utbildningsmoment som ställer stora krav på att de som genomgår utbildningen rättar sig efter instruktioner. Det finns därför behov av ett system som kan motverka sådana disciplinförseelser som inte är av så allvarlig art att personen ska avskiljas från utbildningen eller åtalsanmälas.

Rekryter kommer inte att vara anställda under utbildningen. De kommer således inte heller att omfattas av LOA och den disciplinhantering som ryms inom denna lag. I dag finns ett fungerande system vid Försvarsmaktens organisationsenheter för handläggning av disciplinärenden rörande totalförsvarspliktiga som fullgör värnplikt som är reglerat i lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. Under denna lag faller även viss militär personal som genomgår frivillig grundutbildning inom Försvarsmakten. Detta gäller officersaspiranter såväl som aspiranter som utbildas enligt förordningen om grundläggande militär utbildning inom Försvarsmakten. Självfallet bör ytterligare något annat disciplinärt system inte skapas för just rekryter. Regeringen delar därför utredningens uppfattning. Lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. bör således kompletteras så att den också omfattar rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten, oavsett om rekryterna genomgår utbildningen för att få anställning inom Försvarsmakten eller inte. Regeringen förslår därför ett sådant tillägg. Ändringar i den här aktuella lagen diskuteras även i avsnitt 5.8.

Lagen om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Utredningen har föreslagit att den som genomgår militär utbildning ska ha samma skydd för den anställning från vilken han eller hon är tjänstledig (civil anställning) som tillkommer totalförsvarspliktig personal i enlighet med 9 kap. lagen om totalförsvarsplikt.

Enligt 9 kap. lagen om totalförsvarsplikt får ingen arbetstagare sägas upp eller avskedas på grund av att han eller hon fullgör totalförsvarsplikt. Arbetstagarens förmåner i anställningen får inte heller försämrats annat än vad som följer av uppehållet i arbetet. Arbetstagaren har å sin sida bland annat en skyldighet att informera sin arbetsgivare om när tjänstgöring ska påbörjas och avslutas. Genom lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m. görs bestämmelserna i 9 kap. lagen om totalförsvarsplikt, även tillämpliga på personal som reservofficer, hemvärnspersonal samt på personal i Försvarsmaktens utlandsstyrka.

Försvarsmaktens verksamhet är, som har nämnts tidigare, av speciellt slag. Det är svårt att på förhand med visshet veta vem som kommer att passa för tjänstgöring. Det är först i slutet av den grundläggande militära utbildningen som Försvarsmakten och den enskilde tar slutlig ställning till om samarbetet bör fortsätta och hur ett fortsatt engagemang ska se ut. Mot bakgrund av detta är det rimligt att den enskilde har en möjlighet att återgå till sin civila anställning för det fall att antingen hon eller han eller Försvarsmakten inte finner anledning till ett fortsatt engagemang. Ett

skydd för anställningen i detta avseende kan ha mycket stor betydelse för rekryteringen av personal till Försvarsmakten. Genom skyddet för anställningen vågar unga personer på arbetsmarknaden pröva att söka sig till Försvarsmakten och dess grundläggande utbildning. Regeringen anser därför att rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten bör tillföras som skyddsvärd grupp i lagen om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m. och därmed erhålla ett skydd för sin eventuella civila anställning. Förslag till ändringar i den här aktuella lagen finns även i avsnitt 5.8.

Lagen om arbetslöshetsförsäkring

Utredningen har föreslagit att en ändring bör göras i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring så att tid då en enskild inte har kunnat förvärvsarbeta för att han eller hon deltagit i militär utbildning inom Försvarsmakten inte räknas med när ramtiden ska bestämmas.

En person kan söka till militär utbildning av flera skäl. Ett skäl kan vara att personen vill pröva om fortsatt engagemang inom Försvarsmakten är något som passar för honom eller henne. Ett annat skäl kan vara att personen avser att engagera sig inom hemvärnet. Tillträde till utbildningen är emellertid ingen garanti för fortsatt utbildning, kontraktering eller anställning inom Försvarsmakten. Det kan finnas flera olika skäl till att den grundläggande militära utbildningen inte leder till något fortsatt engagemang inom Försvarsmakten. Personen ifråga kan visa sig olämplig för fortsatt tjänstgöring inom Försvarsmakten eller inte uppfylla kraven för någon av de tjänster som erbjuds inom myndigheten för tillfället. Ur detta perspektiv tar den enskilde en risk när han eller hon söker till utbildningen. Regeringen har uppmärksammat denna risk ovan och föreslagit att ingen arbetstagare får sägas upp eller avskedas på grund av att han eller hon genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten. Nämnas bör också att i de fall när en person, frivilligt, söker sig till militär utbildning i syfte att senare engagera sig i hemvärnet, är anställning inom Försvarsmakten överhuvudtaget inte det slutliga målet med utbildningen. Även ur detta perspektiv är det viktigt att den enskilde har ett skydd för sin ordinarie anställning.

Den utbildning som utredningen har föreslagit är relativt kort och den som genomgår den kommer att ha kvar en anknytning till arbetsmarknaden. Mot bakgrund av detta och mot vad som har sagts i ovanstående stycke, är det regeringens åsikt att det inte vore rimligt om den enskilde befann sig i en ur arbetslöshetsförsäkringsrättsligt hänseende markant sämre situation efter genomförd utbildning än innan utbildningen påbörjades. Detta betyder dock inte att utbildningen ska betraktas som förvärvsarbete. Utbildningen är frivillig och den enskilde har inte på något sätt ålagts att genomgå den. Sett mot detta föreslår regeringen därför att tid med frivillig utbildning inte ska räknas med då ramtiden bestäms. Som sådan så kallad överhoppningsbar tid räknas i dag bland annat tjänstgöring enligt lagen om totalförsvarsplikt, avslutade heltidsstudier i vissa fall, tid med föräldrapenningförmån, samt arbete som har finansierats med särskilt anställningsstöd. Lagen om arbetslöshetsförsäkring bör alltså ändras på sätt som utredningen har föreslagit.

Inkomstskattelagen

Utredningen har föreslagit att en månadsersättning ska betalas till rekryter som genomför frivillig grundläggande militär utbildning. Månadsersättningen ska motsvara den daggersättning, ersättning för måltidskostnader och utbildningspremie som betalas ut till totalförsvarspliktiga i dag. Försvarsmakten föreslås få besluta om hur stor månadsersättningen ska vara. Utredningen föreslår även att rekryter under militär utbildning ska ha rätt till gratis kost och logi samt till kläder och utrustning som hör till utbildningen. Utredningen anser att dessa ersättningar och naturaförmåner ska vara skattebefriade och att det därför bör införas en ny bestämmelse om detta i inkomstskattelagen.

Enligt 11 kap. 25 § inkomstskattelagen ska totalförsvarspliktigas daggersättningar och tillägg till sådana ersättningar, naturaförmåner, fältraktamenten, befattningspenningar, utbildningspremier, utryckningsbidrag samt avgångsvederlag inte tas upp till beskattning. Familjebidrag till totalförsvarspliktiga ska tas upp till beskattning bara om bidraget betalas ut i form av näringsbidrag. Familjebidrag anses tillfalla den totalförsvarspliktige, även om bidraget betalas ut till någon annan. Familjebidrag i form av näringsbidrag ska tas upp i inkomstslaget tjänst, om näringen bedrivs av en juridisk person eller av ett svenskt handelsbolag som den värnpliktige inte är delägare i, och i annat fall i inkomstslaget näringsverksamhet. Det nu sagda tillämpas också för annan personal vid det svenska totalförsvaret som avlönas enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, t.ex. inom hemvärnet och för reservofficersaspiranter.

I likhet med utredningen anser regeringen att det är rimligt att ersättning och förmåner till rekryter i likhet med vad som gäller för totalförsvarspliktiga ska vara skattebefriade.

Regeringen föreslår emellertid en annan lagteknisk utformning än utredningen. För att öka överskådligheten bör den gällande skattefrihetsregeln för totalförsvarspliktiga utvidgas till att även avse rekryter.

Enligt 8 kap. 20 § inkomstskattelagen är ersättning vid dödsfall eller invaliditet som lämnas till totalförsvarspliktiga genom statens riskgaranti skattefri. I likhet med utredningen anser regeringen att rekryter bör omfattas av denna skattefrihet, vilket uttryckligen ska regleras i nämnda bestämmelse. Förslag till ändringar i den här aktuella lagen finns även i avsnitt 5.8.

Diskrimineringslagen

Enligt diskrimineringslagen är det förbjudet med diskriminering vid bl.a. mönstring, utredning om personliga förhållanden eller fullgörande av värnplikt eller civilplikt. De ansvariga myndigheterna eller organisationerna har ett ansvar att utreda och vidta åtgärder vid kännedom om att en totalförsvarspliktig anser sig ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier i samband med t.ex. mönstring eller fullgörande av värnplikt eller civilplikt. Utredningen har inte lämnat några förslag som innebär att rekryterna ska omfattas av dessa regler i diskrimineringslagen. Utredningen har i den delen föreslagit att det ska tillsättas en ny nämnd, en central tillsyns- och utbildningsbevakningsfunktion, som bl.a. ska hantera klagomål och kritik från rekryterna samt granska behandlingen av

dessas så att de inte utsätts för felaktig behandling. Det är självklart mycket viktigt att ingen utsätts för diskriminering. Den som genomgår militär utbildning på frivillig grund är i princip i samma utsatta situation som den som fullgör sina skyldigheter enligt lagen om totalförsvarsplikt. Regeringen anser därför, att även den som söker till och genomgår den föreslagna militära utbildningen inom Försvarsmakten ska ha samma goda skydd enligt diskrimineringslagen som de totalförsvarspliktiga som mönstrar och tjänstgör enligt lagen om totalförsvarsplikt.

Mot bakgrund av att mönstringsskyldigheten och skyldigheten att tjänstgöra enligt lagen om totalförsvarsplikt ovan föreslås bli könsneutral anser regeringen att undantaget från diskrimineringsförbudet avseende mönstringsskyldigheten och tjänstgöringsskyldighet endast för män bör utgå. Av samma anledning bör även undantaget från diskrimineringsförbudet avseende lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning utgå.

4.8 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag: Ändringarna i lagen om totalförsvarsplikt ska träda i kraft den 1 juli 2010. Lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning ska upphöra att gälla den vid utgången av juni 2010. Övriga författningsändringar ska träda ikraft den 1 juli 2010.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Utredningen har föreslagit att ändringarna i lagen om totalförsvarsplikt ska träda i kraft den 1 juli 2010 samtidigt som lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning upphör att gälla, samt att övriga författningsändringar också ska träda i kraft den 1 juli 2010.

Utredningen har noga övervägt hur det nya systemet för soldatförsörjning ska införas. Den har belyst alternativ som t.ex. ett införande i flera steg eller minskade utbildningsvolymen under en övergångsperiod.

Särskilt angående ett alternativ med införande i flera steg eller med minskade värnpliktsvolymen

Ett alternativ till en omedelbar övergång är en successiv övergång där en del av utbildningen av soldater skulle ske med värnplikt som grund samtidigt som andra soldater skulle utbildas inom ramen för ett nytt system till vilket den enskilde sökt på frivillig väg. Värnpliktskullarna skulle då successivt minskas medan kullarna av frivilliga rekryter skulle ökas. En sådan typ av övergång skulle emellertid medföra ett flertal svårigheter. Soldater skulle grundutbildas med olika regelverk som bas. Att ha en grupp soldater som utbildas enligt ett system som baseras på plikt och i förlängningen under hot om straffansvar och en annan som utbildas på helt frivillig grund framstår inte som lämpligt. En sådan lösning skulle

också leda till att Försvarsmakten är tvungen att använda två olika regelsystem för soldater under utbildning, bland annat vad gäller förmåner och villkor, trots att innehållet i utbildningarna skulle vara detsamma.

Utredningens förslag innebär att ingen totalförsvarspliktig från och med den 1 juli 2010 ska vara skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt eller genomgå mönstring om inte regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen har föreskrivit om det. Regeringen delar utredningens bedömning. Ett införande i flera steg skulle kräva att övergångsbestämmelser infördes med innebörden att skyldigheten att fullgöra värnplikt fortsatte att gälla för vissa grupper av totalförsvarspliktiga även efter 1 juli 2010. Regeringen anser inte att det skulle vara lämpligt att på detta sätt undanta vissa totalförsvarspliktiga från ett generellt stadgande i lagen om totalförsvarsplikt. En konsekvens skulle också bli att man även efter införandet av en reform som innebär att soldatutbildning i Sverige ska ske på frivillig grund fortsatte att lagföra individer för brott mot totalförsvarsplikten. Regeringen menar att detta inte skulle kunna motiveras på något rimligt sätt.

Regeringen anser också att effektivitetsskäl talar för en lösning där reformeringen av soldatförsörjningssystemet sker i ett steg. Dagens plikt-baserade utbildningssystem på flera plan är ineffektivt. Ett tydligt exempel utgörs av att alltför få värnpliktiga fortsätter inom Försvarsmakten efter att ha fullgjort sin grundutbildning. Samtidigt är antalet utbildade – till följd av krigsorganisationens behov – lågt. Försvarsmakten har för att möta vissa delar av sina personalförsörjningsproblem bland annat nödgats att införa nya utbildningar för personer som är intresserade av en officerskarriär, men som inte har fullgjort värnplikt. Under övergången till ett nytt och mer ändamålsenligt personalförsörjningssystem framstår det som olämpligt att vidmakthålla delar av ett ineffektivt personalförsörjningssystem. I stället bör vakanser under en övergångsperiod mötas genom t.ex. riktade rekryteringsinsatser bland annat mot dem som har fullgjort värnplikt under tidigare år.

Utredningens förslag om en cirka tre månader lång Försvarsmaktsgemensam grundläggande militär utbildning är utformad för att möjliggöra en ändamålsenlig militär personalförsörjning. Antalet rekryter som utbildas kommer att vara anpassat utifrån Försvarsmaktens samlade behov av militär personal. Utredningen har beräknat hur kostnadseffektiva plikt- respektive det föreslagna nya systemen är i jämförelse med varandra. Utredningens slutsats är att det föreslagna nya systemet är avsevärt mer kostnadseffektivt för att utbilda insatsberedda soldater. Regeringen anser därför att det framstår som uppenbart att det lämpligaste är att snarast övergå till det mest funktionella personalförsörjningssystemet.

Regeringens förslag innebär att ingen totalförsvarspliktig från och med detta datum ska vara skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt eller att genomgå mönstring om regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen inte har beslutat om det. Detta innefattar även totalförsvarspliktiga som är inskrivna för värnplikt, som genomgår grundutbildning för värnplikt, eller som är kallade till mönstring under eller efter den 1 juli 2010. Utbildning av soldater och sjömän ska från detta datum ske på frivillig grund.

Genomförande av övriga lagändringar

Utredningen har föreslagit att samtliga förslag om författningsändringar rörande inrättandet av en ny militär grundläggande respektive ny militär kompletterande utbildning som vilar på frivillig grund ska träda i kraft 1 juli 2010. Regeringen delar utredningens bedömning i dessa delar. De övriga författningsändringar som är nödvändiga för att möjliggöra den nya utbildningen ska därför träda i kraft den 1 juli 2010.

4.9 Konsekvenser

Effekter för systemet för soldatförsörjning och den enskilde

Föreslagen ger Försvarmakten bättre möjlighet att på ett kostnadseffektivt och ändamålsenligt sätt personalförsörja sin insatsorganisation utifrån statsmakernas krav. Det föreslagna personalförsörjningssystemet kommer dessutom att skapa förbättrade förutsättningar för att öka jämställdheten mellan kvinnor och män samt för att nå de integrationspolitiska målen. I och med att bestämmelserna om tjänstgöring med värnplikt eller civilplikt inte längre ska tillämpas upphör inskränkningen för den enskildes rörelsefrihet. Regeringens förslag är därmed till gagn för den personliga integriteten. Vad gäller konsekvenserna för småföretagarna och sysselsättning samt offentlig service i olika delar av landet kommer de sannolikt att till övervägande del vara positiva.

Totalkostnaden för att utbilda rekryter enligt det nya systemet är avhängigt kostnader för marknadsföring, test- och urval samt de faktiska utbildningskostnaderna. För att nå ut till nödvändigt antal rekryter måste marknadsföringsinsatser genomföras, vars omfattning är beroende av utbildningsbehovet. För att lämpliga personer ska erbjudas tillträde till utbildningen måste tester och urval genomföras. Erfarenheter anger att för varje utbildningsplats måste cirka tre personer genomgå test- och urval. Slutligen tillkommer utbildningskostnader som kan delas upp i flertal poster såsom ekonomiska ersättningar till rekryterna, löner till befäl, sjukvårdskostnader och kostnader för utrustning.

Pliktsystemet är ett ineffektivt sätt att utbilda insatsberedda soldater på. För att illustrera detta ur ett ekonomiskt perspektiv har utredningen gjort en beräkning av vilka kostnaderna kan vara för att få ut 3 000 insatsklara soldater i det nuvarande pliktsystemet, det vill säga den volym som krävs för att fullgöra de mål som Försvarmakten har fått av statsmakterna. Denna kostnad har ställts i relation till vilka kostnaderna är för att få ut motsvarande antal soldater i det föreslagna frivilligsystemet. Redovisade osäkerhetsfaktorer till trots är skillnaderna mellan systemens effektivitet markant i och med att pliktsystemet är cirka 240 procent dyrare än frivilligsystemet

Förslagets betydelse för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Förslaget bedöms ha betydelse för sysselsättningen i olika delar av landet. De främsta orsakerna är dels att den militära utbildningen bör

genomföras i olika delar av landet, dels att nämnda utbildning avses ge Försvarsmakten möjligheter att vidareutbilda, anställa och kontraktera de rekryter som har uppfyllt kraven på militär behörighet.

Att den grundläggande militära utbildningen bör kunna genomföras i olika delar av landet innebär att Försvarsmakten måste fördela den utbildande personalen utifrån var utbildningen ska genomföras. Det är i nuläget svårt att uttala sig om var utbildningarna kommer att ske och därigenom bedöma hur en omfördelning av Försvarsmaktens personal i denna del kommer att påverka sysselsättningen regionalt.

Erfarenheter från exempelvis Nederländerna visar att rekryteringsmålen ofta är lättare att uppnå i de delar av landet där militärbaser är förlagda. Nederländernas försvarsmakt har upplevt större svårigheter att rekrytera i storstadsregioner. Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att proportionerligt betraktat fler personer kommer att söka till den grundläggande militära utbildningen från områden i nära anslutning till existerande förband jämfört med andra delar av landet. Fler bland dem som genomgår utbildningen kommer att anställas av Försvarsmakten jämfört med dagens system. Detta innebär att positiva sysselsättningseffekter kan förväntas där personer anställs. Den lokala rekryteringsbasen framstår vara ännu starkare för hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna. Denna personalkategori kommer, utöver en del utbildande befäl, inte att vara anställd utan kontrakterad. Regeringen bedömer därför att rekryteringen till hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna inte kommer att ha nämnvärd betydelse för sysselsättningen.

Förslagets betydelse för små företags arbetsförutsättningar m.m.

Förslaget om att erbjuda skydd för den enskildes ordinarie anställning under den tid han eller hon fullgör en grundläggande militär utbildning kan ha konsekvenser för ett mindre företag. Ett exempel är ifall ett företag har en handfull anställda varav var och en är nödvändig för att bedriva verksamheten. Om en av dessa nyckelpersoner är frånvarande under minst cirka tre månaders tid kan detta påverka ett mindre företag i dess vardag. En negativ följd kan bli att vissa kategorier av individer bedöms som mindre attraktiva att anställa av mindre företag. Samtidigt talar mycket för att ett mindre företag som ställs inför en sådan situation behöver anställa en ersättare under åtminstone en begränsad tid. Detta innebär i sin tur att förslaget skapar förutsättningar för en mer dynamisk arbetsmarknad där fler personer ges möjlighet att testa olika arbetsuppgifter. I sammanhanget påpekas att småföretagare redan under pliktssystemets tid har påverkats av att anställda har ryckt in till grundutbildning. I jämförelse med utbildningsvolymerna i pliktssystemet under senare år kommer påverkan på företagandet snarare att vara mindre om tiden som en person är frånvarande från sin ordinarie anställning begränsas till tidsåtgången för den grundläggande militära utbildningen.

En annan viktig aspekt är att den person som väljer att genomföra en grundläggande militär utbildning under denna utbildnings gång får kunskaper som är gynnsamma för företaget. Exempelvis leder Försvarsmaktens utbildningar ofta till ökade insikter om ledarskap, specialkunskaper i

tekniska applikationer med mera. Erfarenheter som dessa kan bidra positivt till företagets utveckling.

Regeringens sammantagna bedömning är att dess förslag kommer att påverka små företags arbetsförutsättningar. Effekterna är emellertid svåra att kvantifiera jämfört med de sannolikt större effekterna i ett pliktssystem och de mervärden en utbildning inom Försvarsmakten kan ge som resultat.

5 Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser

5.1 En samlad svensk veteransoldatpolitik

Inledning

Det är riksdagen som på regeringens förslag beslutar om en internationell militär insats. Riksdag och regering har därför det yttersta ansvaret för att den utsända personalen ges förutsättningar för att lösa sina uppgifter. I detta ansvar ligger att gentemot både den deltagande personalen och medborgarna i övrigt tillförsäkra att förberedelserna och omhändertagandet är det bästa möjliga. I detta ansvar ligger också att tillförsäkra att olika resurser i samhället samverkar för att tillgodose även kraven med anledning av den fredsfrämjande militära verksamheten. Vidare är det viktigt att den utsända personalen har samhällets stöd, både före insatsen, i den och efter genomförd insats.

Utgångspunkter för en utvecklad veteransoldatpolitik

Riksdag och regering har uttalat att Sveriges fortsatt ska ha höga ambitioner när det gäller deltagande i fredsfrämjande verksamhet. Det innebär att antalet personer som deltar i sådan verksamhet kommer att vara stort.

Deltagande i internationella militära insatser är förknippat med risker. Förberedelserna för personalen inför en insats, stödet under och omhändertagandet efter insatsen är därför grundläggande för att Sverige ska kunna uppfylla sitt ansvar för den berörda personalen. Detta förutsätter att verksamheten grundas på en sammanhängande, trovärdig och allmänt accepterad personalpolitik. Denna politik måste täcka alla delar i kedjan från det att en insats initieras till långt efter att den avslutats.

Den framtida veteransoldatpolitiken utgår från en helhetssyn som inkluderar rekrytering av personalen, utbildning och förberedelser inför insatsen, stöd och åtgärder under insatsen, omhändertagande samt stöd och eventuell rehabilitering efter insatsen. Också stödet till de anhöriga, särskilt barnen, utgör en viktig del i denna helhetssyn.

Vidare innefattas hur samhället som helhet – dvs. Försvarsmakten, andra myndigheter och institutioner, frivilligorganisationer, den enskilde veteranen, anhöriga m.fl. – kan medverka i att genomföra en utvecklad veteransoldatpolitik. Kontinuerligt bör frågan ställas vad som bör göras, hur detta bör göras och av vem det bör göras. Regeringens utgångspunkt

är att den myndighet eller organisation som från ett samlat samhälls- perspektiv är mest lämpad också bör svara för åtgärden.

I likhet med Veteransoldatutredningen har regeringen identifierat vissa behov som är av särskild betydelse när det gäller en samlad svensk veteransoldatpolitik.

Före insats är behovet av information stort både för soldaten och dennes anhöriga, inte minst bland dem som åker ut för första gången. Soldaten och de anhöriga vill veta vad insatsen kan komma att innebära, vilka risker och påfrestningar som kan uppstå, vilken ekonomisk och medicinsk trygghet som kan påräknas, m.m.

Soldaten vill kunna ha kontakt med anhöriga även under själva insatsen utomlands. Att under långa perioder inte kunna träffas sätter relationer på prov. Vetskapen om att man snabbt kan sätta sig i kontakt med varandra om något inträffar, hemma eller i insatsområdet, betyder mycket för att dämpa oron, både hos soldaten och hos de anhöriga.

Efter insats är uppföljningen av soldaten av stor betydelse. Att kunna identifiera soldater som drabbats av fysiska eller psykiska besvär under insatsen är en grundläggande förutsättning för att erbjuda relevanta stöd- åtgärder och kunna hjälpa den enskilde tillbaka till sin normala livssituation. Det är också av stor betydelse hur tillgängliga och väl utformade stödåtgärderna är.

Kedjan av information, kontakt och uppföljning utgör en utgångspunkt vid bedömningen av vilka åtgärder i omhändertagandet som ska prioriteras före, under och efter insatsen.

Denna lagrådsremiss behandlar de lagtekniska frågorna i veteransoldatpolitiken. För att sätta in lagförslaget i det samlade veteransoldatpolitiska sammanhanget redovisas nedan huvuddragen av de övriga delarna av veteransoldatpolitiken. Arbetet med Försvarsmaktens personalförsörjningssystem pågår. Lagstiftningen på området ses för närvarande över av utredningen om personalförsörjning för det reformerade försvaret (dir. 2009:58) och denna översyn kan i förlängningen komma att påverka även lagstiftningen i den här behandlade delen. Allteftersom det nya personalförsörjningssystemet utvecklas kan även nya frågor uppstå.

Den framtida veteransoldatpolitiken

Allmänt

Regeringen kan konstatera att utvecklingen bara de senaste decennierna har förändrat karaktären på de internationella militära insatserna. Sverige och Försvarsmakten är i dag engagerade i andra insatsområden och i andra typer av insatser. Det handlar även om nya rättsliga ramverk, andra huvudmän för insatserna, mer dynamiska konfliktmiljöer och mindre förutsägbara risker. Man kan förutse att dessa förändringar kommer att fortsätta vilket i sin tur ställer krav på anpassningar inom omhändertagandet.

Även Försvarsmakten ändrar kontinuerligt sin organisation. Därmed ändras också myndighetens interna ansvarsförhållanden och de funktioner som ska planera för, besluta om och genomföra omhändertagandet av veteransoldater och deras anhöriga. Detsamma gäller för de övriga myn-

digheter som deltar i omhändertagandet och de regelverk som styr deras verksamhet. Det gäller bl.a. Försäkringskassan, sjukvårdshuvudmännen och primärkommunerna.

Kunskaperna om veteransoldaters situation och reaktioner blir hela tiden större. Jämfört med andra forskningsområden är detta område ganska nytt och utvecklingen går därför snabbt. Inte minst kravet på Försvarsmakten att sammanställa uppgifter om veteransoldater så att de kan presenteras statistiskt kan påskynda utvecklingen.

Inte heller de ideella organisationer, som företräder och stödjer veteransoldater och anhöriga, förblir oförändrade. Nya organisationer och nätverk dyker upp, andra ändrar innehållet i sin verksamhet.

För att uppnå ett framgångsrikt omhändertagande måste man därför ständigt anpassa detta till den pågående utvecklingen. Av detta skäl bör Försvarsmakten överväga att inrätta en veteranadministrativ enhet. Enheten ska vara en fast punkt för att fånga upp förändringar och driva på en kontinuerlig anpassning av omhändertagandet.

Den framtida veteransoldatpolitiken bygger på utvecklande åtgärder inom en rad olika områden.

Rekrytering

Genom det förändrade försvar som regeringen redovisat i prop. 2008/09:140 kommer insatsförbanden i framtiden att huvudsakligen bestå av stående och kontrakterade förband. Förbanden kommer att ha en helt annan tillgänglighet och användbarhet än de har i dag. Rekryteringen till förbanden kommer därmed att förändras. Dock kan man förutse att det även i framtiden kommer vara nödvändigt att inför en internationell insats rekrytera bl.a. vissa specialister.

Skylldighet att delta

Genom det förändrade personalförsörjningssystemet kommer det, på sikt, vara naturligt att delta i den fredsfrämjande verksamheten. Personalen i de stående och kontrakterade förbanden ska delta i insatser både nationellt och internationellt. För närvarande ser utredningen om personalförsörjning för det reformerade försvaret (dir. 2009:58) över vissa frågor knutna till detta.

Insatsfrekvens

Frågan om insatsfrekvens, dvs. hur ofta en soldat ska tjänstgöra i en internationell insats är viktig. En insatsfrekvens bör läggas fast för att utgöra ett stöd och en utgångspunkt för både Försvarsmakten och den enskilde.

Medicinskt omhändertagande

Försvarsmakten ansvarar för att den deltagande personalen får det stöd och den vård som behövs vid skador. Myndigheten ska uppfylla tidsmålen för olika delar i det medicinska omhändertagandet.

Stöd vid kritik

I den samlade veteransoldatpolitiken finns det större kunskap om och förståelse för den fredsfrämjande verksamheten och dess förutsättningar på den ledande politiska nivån. Försvarsmakten ska bli mer öppen och bättre på att informera om den internationella verksamheten. Sammantaget leder detta till att både statsmakterna och Försvarsmakten bättre kan stödja den utsända personalen och deras anhöriga vid oriktig kritik och beskyllningar.

Förstärkt uppföljningsansvar

Försvarsmaktens uppföljande verksamhet förstärks. Uppföljningen ska bedrivas mer aktivt än tidigare och innefatta personlig kontakt, om detta inte är uppenbart obehövligt eller omöjligt att genomföra. (Se även avsnitt 5.4).

Förstärkt stöd till tidigare tjänstgörande

Stödet till soldater som skadats till följd av tjänstgöring ska inte längre begränsas i tid. I stället ska stödåtgärderna pågå så länge behovet består och åtgärderna framstår som skäliga. Försvarsmakten ska också ta ansvar för skador som inte är så allvarliga att de påverkar den enskildes förvärvsförmåga. (Se även avsnitt 5.4).

Utökat stöd till anhöriga

De anhöriga är av stor betydelse för den internationella insatsen. Kontaktpersoner inom myndigheten ska ge de anhöriga stöd och hjälp. Stödåtgärder ska inte bara kunna påräknas när den anhörige soldaten skadas eller förolyckas utan även i andra situationer. Kontakten mellan soldaten i fält och dennes anhöriga utvecklas i takt med att ny teknik blir tillgänglig. Särskilda informationssatsningar görs för barnen. Arbete med enskilda organisationer till stöd för anhöriga ska inkluderas. Stöd och vägledning för anhöriga ska av Försvarsmakten sammanställas i en familjepolicy. (Se även avsnitt 5.6).

Statens erkännande

Statens erkännande av den fredsfrämjande personalen ska vara tydligt. Det gäller t.ex. medaljer och en minnesdag för veteraner.

Ökat meritvärde

Med stående och kontrakterade förband som kan tjänstgöra både nationellt och internationellt kommer grunderna för bl.a. befordran inom Försvarsmakten delvis att förändras. Intill dess, men även därefter, bör Försvarsmakten fortsätta arbetet med att ge internationell tjänstgöring ett meritvärde, både vid anställning och befordran och genom att göra sådan tjänstgöring attraktiv.

Organisationernas roll

Flera veteransoldat- och andra organisationer utför redan i dag viktigt arbete i veteransoldatfrågor. Detta samarbete bör utvecklas.

En veteranadministration införs

Försvarsmakten bör överväga att inrätta en veteranadministrativ enhet. Enheten ska vägleda veteransoldater och deras anhöriga. Den ska vidare fungera som kontaktpunkt för veteran- och anhörigorganisationer samt andra myndigheter och organisationer av betydelse för omhändertagandet. Den veteranadministrativa enheten ska också ge myndighetsledningens råd i veteranpolitiska frågor.

En ny lagstiftning; begreppet utlandsstyrkan avskaffas

En ny lag om deltagande i internationella militära insatser införs. Genom den nya lagen avskaffas utlandsstyrkan som ett särskilt begrepp. Förutom att den nya lagen inkluderar av Försvarsmakten tillfälligt utsänd personal i insatsområden som i dag kan sakna särskilt skydd, understryker den att Försvarsmakten är en myndighet och att insatser internationellt är en naturlig del av den samlade försvarsverksamheten. (Se även avsnitt 5.3-5.7).

5.2 Gällande rätt och bakgrund

Lagen om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

Lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten (LUF) trädde i kraft den 1 juli 1999. Lagen avser att förstärka omhändertagandet av den som tjänstgör i utlandsstyrkan. Särregleringen i LUF har motiverats av den specifika hotbild som tjänstgöringen i utlandsstyrkan ansetts medföra samt det förhållande att många endast har en kortare visstidsanställning. I lagen anges bl.a. i vilken utsträckning arbetsmiljölagen (1977:1160), lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd ska tillämpas för personalen i utlandsstyrkan under tjänstgöring utomlands. Bestämmelserna i 6–10 §§ reglerar den anställdes rätt till rehabiliteringsåtgärder och stöd i händelse av skador som inträffar under utlandstjänstgöring. Av 11 § framgår vidare att anhöriga till den som förolyckas eller skadas har rätt till ersättning för vissa kostnader m.m.

Av LUF följer vidare att delar av lagen (1982:80) om anställnings-skydd, semesterlagen (1977:480) och hela arbetstidslagen (1982:673) är undantagna från tillämpning när det gäller anställda i utlandsstyrkan. Detta gäller oavsett om tjänstgöringen sker i Sverige eller utomlands. En särskild anställning i utlandsstyrkan ska vara tidsbegränsad och uppsägningstiden ska som huvudregel vara tre månader lång.

Internationell verksamhet utomlands

Den första fredsbevarande styrkan skapades år 1956 för att övervaka det vapenstilleståndsavtal som träffats efter Suez-krisen. Dessförinnan hade svenska trupper under FN-flagg efter säkerhetsrådets rekommendation tjänstgjort i Sydkorea. Efter insatsen vid Suez följde under början av 1960-talet den fredsfrämjande insatsen i Kongo och därefter en rad insatser som främst var koncentrerade till regionen kring östra Medelhavet. I dag grundar sig Försvarsmaktens internationella engagemang till stor del på samarbete inom olika internationella organ såsom Förenta nationerna, Europeiska Unionen, försvarsalliansen Nato inom ramen för Partnerskap för fred och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa. Dessa organisationer genomför såväl insatser och övningar som kurser och inspektioner.

Regler om när svensk trupp får sändas utomlands finns i 10 kap. regeringsformen. Enligt 10 kap. 9 § regeringsformen får regeringen sätta in rikets försvarsmakt eller delar av den i strid för att möta ett väpnat angrepp mot riket. I övrigt får svensk väpnad styrka sättas in i strid eller sändas till ett annat land endast om riksdagen medger det, om det är tillåtet enligt en lag som anger förutsättningarna för åtgärden eller om skyldigheten att vidta åtgärden följer av internationell överenskommelse eller förpliktelse som har godkänts av riksdagen. Riksdagen har beslutat om två lagar där regeringen bemyndigas att besluta i sådana frågor. Den ena är lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands. Enligt den lagen får regeringen på begäran av Förenta nationerna eller Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) ställa en väpnad styrka till förfogande för fredsbevarande verksamhet. Den andra är lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet. Enligt den lagen får regeringen sända en väpnad styrka till utlandet i den mån den ska delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Den sistnämnda lagen kom till främst för att ge regeringen befogenhet att sända väpnad styrka till övningar inom ramen för samarbetet inom Partnerskap för fred.

Fredsfrämjande verksamhet är inte något entydigt begrepp. De fredsfrämjande insatserna bygger i regel på beslut av Förenta nationerna, men någon enhetlig definition av sådana insatser finns inte i FN-stadgan. I stället har en avgränsning av vad som anses höra till fredsfrämjande verksamhet vuxit fram efterhand. I Sverige har begreppet fått inkludera konfliktförebyggande, fredsskapande, fredsbevarande, fredsframtviggande och fredsfrämjande insatser. Avväpning och avrustning har också ansetts kunna ingå som en fredsfrämjande åtgärd.

Fredsbevarande insatser i traditionell bemärkelse avser insatser som görs efter ett freds- eller eldupphöravtal. Insatserna baseras på parternas

medgivande samt på en opartisk inställning till konflikten. Våldsanvändning kan förekomma inom ramen för självförsvar. Det använda våldet ska då vara ett direkt svar på en motsvarande åtgärd från någon av parterna, våldet ska stå i proportion till vad angriparen använt och våldet ska inte förorsaka onödigt skada eller onödigt lidande. Fredsframtvingande insatser utförs för att med militärt våld, eller hot om militärt våld, upprätthålla eller återställa fred i ett område. Denna typ av insatser kan alltså innebära våldsanvändning utöver vad som kan anses vara självförsvar. Både våldsanvändningen och själva insatsen i sig kan ske utan medgivande från parterna i konflikten.

5.3 En ny lag med bestämmelser för Försvarsmaktens personal

Regeringens förslag: Lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten upphävs och ersätts av en ny lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser. I den nya lagen finns vissa bestämmelser om vad som särskilt ska gälla för Försvarsmaktens personal vid tjänstgöring i internationella militära insatser i fråga om:

- anställning av personer som inte redan är anställda i Försvarsmakten,
- arbetstid,
- arbetsmiljö,
- Försvarsmaktens särskilda uppföljningsansvar och ansvar att vidta stödåtgärder,
- arbetsskador och
- stöd och ersättning till anhöriga.

Någon reglering av vad som ska gälla för Polisens utlandsstyrka görs inte i den nya lagen.

Upphävandet av lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten innebär att utlandsstyrkan inom Försvarsmakten avvecklas som organisatorisk enhet. Med tjänstgöring i en internationell militär insats avses motsvarande verksamhet som fullgörs av utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser är tillämplig på av Försvarsmakten anställd personal, dock endast vid tjänstgöring i en internationell militär insats. Lagen ska inte tillämpas på den som är lokalt anställd av Försvarsmakten i insatsområdet.

Utredningens förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen har dock föreslagit ett annat namn på den nya lagen. Utredningen har vidare inte föreslagit någon övergångsbestämmelse avseende tillämpningen av lagen om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten (LUF) i fråga om Polisens utlandsstyrka.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är i huvudsak positiva till utredningens förslag till ny lag. *Kammarrätten i Stockholm* och *Länsrätten i Skåne län* har dock pekat på att lagförslaget innehåller en del otydliga gränsdragningar och att det kan vara svårt att uttyda vad lagstiftningen innebär för den enskilde. *Försvarsmakten* framhåller bl.a. att lagstiftningen i stora delar motsvarar nu gällande lag. En mer grundlig problem-

inventering efterlyses i de delar förändringar föreslås. Några sakskaäl till att förändra LUF har inte framkommit i utredningens betänkande. Genom upphävandet av LUF rycks grunden för regelverket för Polisens utlandsstyrka bort. *Försäkringskassan* har bl.a. framhållit att det är viktigt att det förtydligas vilken roll respektive myndighet ska ha vid utredning och beslut om arbetsskada i de fall där personen ifråga tjänstgör i internationella militära insatser. *Kammarkollegiet* framhåller att alla statligt anställda som tjänstgör utomlands i kris- och konfliktområden ska ha samma försäkringsskydd och samma möjlighet till stöd vid rehabilitering. Det är frågor som borde samordnas, förslagsvis genom kollektivavtal. Även *Folke Bernadotteakademien* framhåller i sitt yttrande att problemen för utsänd personal, oavsett vilken myndighet som är arbetsgivare, till stora delar är likartade. En samlad svensk veteranpolitik bör innefatta även den civila personalen. *Försvarshögskolan* ser det bl.a. som positivt att begreppet utlandsstyrkan avvecklas.

Skälen för regeringens förslag

Avgränsning till Försvarsmaktens personal

Utredarens uppdrag har varit att se över LUF och ta ställning till ansvaret för Försvarsmaktens personal före, under och efter en internationell militär insats. Det är således Försvarsmaktens personal som fallit inom ramen för detta arbete. Motsvarande utredningsarbete avseende rättsväsendets personal har genomförts av Utredningen om svenskt rättsväsende i internationella uppdrag. Utredningens betänkande Svenskt rättsväsende i internationella uppdrag, m.m. (SOU 2009:76) är för närvarande föremål för remissbehandling. Försvarsmaktens personal har dock redan i dagsläget en särskild lagstiftning på området, LUF. Verksamheten är av en sådan art att det är mycket angeläget att nödvändiga justeringar på detta område kan genomföras snarast möjligt. Regeringen ser därför att det inte finns anledning att, i enlighet med vad bl.a. *Folke Bernadotteakademien* framhållit, i detta sammanhang invänta övriga förslag och ta ställning till behovet av en för statliga myndigheter samlad politik på området omhändertagande av personal före, under och efter internationella insatser. Såsom påpekats av *Försvarsmakten* innebär ett upphävande av LUF att grunden för tillämpning av den lagens bestämmelser för Polisens utlandsstyrka försvinner. Mot bakgrund av att polisens verksamhet behandlats av Utredningen om svenskt rättsväsende i internationella uppdrag och därmed kommer att hanteras inom ramen för det fortsatta arbetet med den produkten finns dock ett behov av övergångsregler i fråga om polisens verksamhet. Detta för att undvika att grunden för det förstärkta skyddet för polisens utlandsstyrka ska försvinna. Regeringen anser därför att LUF även fortsättningsvis ska tillämpas i fråga om Polisens utlandsstyrka, i enlighet med vad som gäller i dag, fram till dess att annat beslutas (se även avsnitt 5.9).

En ny lag

Försvarsmaktens deltagande i internationella militära insatser ställer stora krav på personalen. Tjänstgöringen utövas i insatsområden under svåra

och komplexa förhållanden. Utredningen har funnit att det finns ett fortsatt behov av särskild lagstiftning med bl.a. ett förstärkt omhändertagande vad gäller personal i Försvarsmakten som tjänstgör i internationella militära insatser. Utredningen har föreslagit en ny lag som ska ersätta LUF. Innehållet i den nya lagen är, i förhållande till LUF, delvis något förändrat. Den nya lagen har sin utgångspunkt i den reglering som finns i LUF. Även fortsättningsvis ska det finnas särskilda bestämmelser om anställning, arbetstid, semester, arbetsmiljö, arbetsskador, m.m. Bestämmelserna i den nya lagen anpassas till förhållandet att begreppet utlandsstyrkan avskaffas i lagstiftningen och att det i stället enbart är verksamhetens art som anger lagens tillämpningsområde. I LUF samt i förordningen till LUF finns även bestämmelser om rehabilitering, något som i utredningens förslag inbegrips i stödåtgärder och föreslås regleras samlat. Den nya regleringen i utredningens förslag avser bl.a. att:

- Försvarsmakten får ett utökat uppföljningsansvar under fem år för anställda som tjänstgjort i internationella militära insatser,
- Försvarsmakten får ett kvarstående men begränsat uppföljningsansvar även efter det att fem år gått från insatsen,
- Försäkringskassan ska lämna ett så kallade servicebeslut efter ansökan av den person som skadats under en internationell militär insats, dvs. ta ställning till om det är fråga om en arbetsskada oavsett om inkomstförlust uppstått, och
- Försvarsmakten ska ge visst stöd till anhöriga till personalen i en internationell militär insats.

Regeringen återkommer till de specifika förslagen till ny reglering i de olika delarna i avsnitten 5.4–5.7. Allmänt kan dock konstateras att det är viktigt att lagstiftningen på området, som i grundläggande delar blir en rättighetslagstiftning med syfte att förbättra omhändertagandet av personalen, är tydlig och att det eftersträvas att dess tillämpning blir förutsebar för den enskilde. Vikten av detta är också något som framkommer i *Kammarrättens i Stockholms, Länsrättens i Skåne län och Försäkringskassans* remissvar. Mot bakgrund härav har vissa justeringar gjorts i det lagförslag som lämnats av utredningen i de delar som avhandlas i de kommande avsnitten.

I fråga om en ny lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser konstaterar dock regeringen inledningsvis att en sådan lagreglering även fortsättningsvis behövs. Detta är även något som remissutfallet i stort indikerar. Det är dock viktigt att komma ihåg att den aktuella lagen är avsedd att komplettera de allmänna regler som gäller ifråga om skador i arbetslivet och arbetsgivarens ansvar, arbetsmiljö m.m. De grundläggande reglerna om t.ex. arbetsskada och vissa myndigheters ansvar gäller även i fortsättningen. Den hittillsvarande socialförsäkringslagstiftningen, såsom bl.a. lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd ska ersättas av socialförsäkringsbalken enligt förslag som överlämnats till riksdagen (prop. 2008/09:200 och 2009/10:69). Socialförsäkringsbalken föreslås träda i kraft den 1 januari 2011. Hänvisningarna till socialförsäkringslagstiftningen görs därför i denna lagrådsremiss till socialförsäkringsbalken. Detta innebär dock ingen ändring i sak i förhållande till nu gällande socialförsäkringslagstiftning. Den lagstiftning som nu föreslås i denna lagrådsremiss av re-

geringen är avsedd att på vissa områden förbättra skyddet för den enskilda mot bakgrund av den mycket speciella, komplexa och många gånger farliga verksamhet som utförs av Försvarsmaktens personal i ett insatsområde under en internationell militär insats. Som grund finns dock alltid det arbete i fråga om rehabilitering och stöd m.m. som ska utföras av Försäkringskassan, alla arbetsgivare, sjukvården med flera aktörer vid skador m.m. i arbetslivet. Avsikten med denna lagstiftning är att vid behov möjliggöra visst ytterligare stöd.

Begreppet utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

Bestämmelserna i LUF gäller den som tjänstgör i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten. Det innebär att lagens tillämpningsområde är kopplat till den enskildes anställning eller tjänstgöring i utlandsstyrkan som organisatorisk enhet inom myndigheten Försvarsmakten. Vissa bestämmelser i lagen gäller oavsett om tjänstgöringen äger rum i Sverige eller utomlands. Andra bestämmelser gäller endast vid tjänstgöring utomlands.

Ett borttagande av begreppet utlandsstyrkan ligger i linje med de nya krav på operativ förmåga och en insatsorganisation med stående förband och kontraktsförband som har redovisats i proposition 2008/09:140. Utredningens förslag innebär en omarbetning av LUF, där bl.a. begreppet Försvarsmaktens utlandsstyrka avskaffas. Detta är något som även framhållits som positivt av *Försvarshögskolan*, då det understryker att Försvarsmakten är en myndighet och att internationella insatser är en naturlig del av den samlade försvarsverksamheten. Regeringen instämmer i denna bedömning. Regeringen anser därför att det inte ska göras någon reglering om en utlandsstyrka inom Försvarsmakten, på motsvarande sätt som i LUF, i den nya lagen. Detta får i sin tur till följd att den verksamhet som ska träffas av bestämmelserna i den nya lagen måste avgränsas på annat sätt än genom att hänvisa till en organisatorisk enhet.

Lagens tillämpningsområde

LUF:s bestämmelser träffar, såsom nämnts ovan, personal som tjänstgör i utlandsstyrkan som enhet. I och med att begreppet utlandsstyrkan inom Försvarsmakten upphör genom den nya lagen måste avgränsningen av i vilken verksamheten det särskilda skyddet ska aktualiseras ske på annat sätt än genom organisationsformen.

Utredningens förslag innebär att den nya lagens tillämpningsområde kopplas till tjänstgöring i en internationell militär insats. Med begreppet internationell militär insats avses verksamhet som Försvarsmakten bedriver i ett insatsområde utomlands i syfte att avvärja risk för en väpnad konflikt, hejda en pågående väpnad konflikt, övervaka överenskommelser om fred och vapenstillestånd, eller skapa förutsättningar för varaktig fred och säkerhet genom humanitärt arbete i samband med en väpnad konflikt. En internationell militär insats kan omfatta ett eller flera av de ändamål som anges ovan. Det är riksdagen, eller i de fall som anges i lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands, regeringen, som beslutar om att en militärt väpnad styrka ska sändas utomlands för en sådan insats.

Den verksamhet som avses med begreppet internationell militär insats motsvarar den verksamhet som Försvarsmaktens utlandsstyrka har haft att bedriva.

Genom utredningens förslag införs även begreppet insatsområde i lagen. Syftet med detta är att det tydligt ska framgå att det förstärkta omhändertagandet inte ska gälla generellt vid tjänstgöring i utlandet utan endast vid tjänstgöring kopplad till insatsområdet. Detta eftersom insatsområdet utgör det geografiska område inom vilket det kan anses föreliggande ökade risker och en ökad hotbild mot Försvarsmaktens personal. Vilket geografiskt område som utgör insatsområdet i en specifik insats följer av Försvarsmaktens verkställighetsbeslut, som ligger till grund för den militära insatsen. Detta område kan utgöras av hela eller delar av det operationsområde som FN, EU, Nato eller annan insatsansvarig aktör, såsom t.ex. Afrikanska unionen, fattar beslut om i varje särskilt fall och som därmed anger de geografiska gränserna inom vilka den internationella styrkan får genomföra den internationella militära insatsen. Ett insatsområde kan även innefatta ett annat geografiskt område som är beläget på avstånd från det huvudsakliga insatsområdet, t.ex. ett område inom vilket en särskild militär enhet ur insatsen är grupperad.

Regeringen anser att det av utredningen föreslagna sättet att avgränsa tillämpningsområdet för lagen medför att den verksamhet som är av särskild och utsatt karaktär i Försvarsmaktens verksamhet, dvs. anställas verksamhet vid tjänstgöring i en internationell militär insats, träffas av lagstiftningen. Avsedd effekt uppnås därmed och den verksamhet som i LUF ansetts vara i behov av det särskilda regelverket, omfattas även fortsättningsvis.

Genom att använda sig av avgränsningen anställda i Försvarsmakten vid tjänstgöring i en internationell militär insats omfattas de anställda i myndigheten som tar del i den aktuella verksamheten. Ingen åtskillnad görs mellan militära och civila befattningsinnehavare inom myndigheten. Något krav på särskild organisatorisk tillhörighet inom myndigheten uppställs inte, vilket är fallet i LUF. Utredningen har framhållit att det i dag kan förekomma att personal som visserligen är anställd av Försvarsmakten, men inte organisatoriskt hör till utlandsstyrkan, har uppgifter i insatsområdet. Det kan vara fråga om såväl militära som civila befattningshavare i Försvarsmakten som normalt har sin ordinarie verksamhetsplats i Sverige men tillfälligt stödjer verksamheten på plats i insatsområdet. Dessa personer verkar då i många avseenden under samma förutsättningar som den personal som organisatoriskt är placerade i utlandsstyrkan men faller utanför LUF:s tillämpningsområde. *Försvarsmakten* har ansett att det är angeläget att det uttrycks explicit i lagtexten om lagstiftningen även ska gälla personal från myndigheten som verkar i insatsområdet genom att lämna understöd, t.ex. vid uppförande av byggnader i insatsområdet och vid inspektionsresor. Regeringen delar utredningens bedömning att det bör vara det faktum att en person som är anställd i Försvarsmakten utför uppgifter inom ramen för myndighetens verksamhet i insatsområdet som ska avgöra att lagen blir tillämplig. Det får förutsättas att av Försvarsmakten utsänd personal till insatsområdet åker dit av skäl som faller inom ramen för verksamhet som behövs för genomförandet av insatsen. Skäl att behandla av Försvarsmakten anställd personal olika i dessa situationer har inte framkommit. Genom den re-

glering som föreslagits av utredningen får det dock anses framgå direkt av ordalydelsen att så blir fallet. Detta då det är fråga om i Försvarsmakten anställd personal som utför för insatsens genomförande nödvändiga uppgifter i insatsområdet. Således bör detta falla inom det som avses med vid tjänstgöring i en internationell militär insats. Detta innebär att också den som är anställd i Försvarsmakten utan att ha en formell placering i insatsförbandet (motsvarande) och i tjänsten reser till eller från insatsområdet samt tjänstgör där får samma förstärkta skydd som den personal som tjänstgör i förbandet i insatsområdet.

Utredningen har framhållit att lokalt anställd personal i insatsområdet i dag inte är anställd i Försvarsmaktens utlandsstyrka och därmed inte faller inom tillämpningsområdet för LUF. Regeringen anser att detta förhållande bör bibehållas i den nya lagen. I syfte att klarlägga lagens tillämpningsområde, med beaktande av den nya terminologin som inte inkluderar begreppet utlandsstyrkan, har därför en uttrycklig bestämmelse som anger att lagen inte ska tillämpas på den som är lokalt anställd av Försvarsmakten i insatsområdet lagts till. Därmed uppnås effekten att tillämpningen blir densamma som enligt LUF i dessa fall. Det skulle visserligen kunna hävdas att en lokalt anställd utsätter sig för samma risker som den personal som omfattas av den nya lagen, och att den nya lagens skydd därför borde gälla även lokalanställda. Det har också förekommit att lokalt anställda skadats eller dödats i den svenska internationella militära verksamheten. Regeringen anser emellertid att de principiella förhållandena inte ändrats sedan LUF trädde i kraft för tio år sedan. Regeringen anser vidare att det skulle vara mindre lämpligt att generellt tillämpa svenska socialförsäkringsbestämmelser m.m. på utländska medborgare i en verksamhet utanför Sveriges gränser. Den nuvarande regleringens tillämpningsområde bör därför bibehållas i detta avseende.

5.4 Försvarsmaktens ansvar för uppföljning och stöd

Regeringens förslag: Försvarsmakten ska ha ett särskilt uppföljningsansvar under fem år för anställda som tjänstgjort i internationella militära insatser. Därefter har myndigheten ett kvarstående, men begränsat uppföljningsansvar. Försvarsmakten ska ge stöd till anställda som drabbats av fysiska eller psykiska besvär i en internationell militär insats. Beslut om stödåtgärder får överklagas på motsvarande sätt som i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Utredningens förslag överensstämmer i stort med regeringens. Utredningen har dock sammanfattat de stödåtgärder som Försvarsmakten enligt LUF ska ge på ett annat sätt i sitt lagförslag. Vidare har utredningen använt en delvis annan vokabulär såsom sjukdom eller skada, uppföljning och utredning, information och råd.

Remissinstanserna: Utöver de synpunkter av generell karaktär avseende lagförslaget som återgivits i avsnitt 5.3 och som även träffar bestämmelserna i denna del, har även andra remissinstanser haft synpunkter på förslaget om uppföljningsansvar och stödåtgärder. Bland annat *Officersförbundet* och *Fredsbackarna Sverige* tillstyrker utredningens för-

slag. *Försvarsmakten* delar utredningens förslag i fråga om att förstärka och införa ett mer personligt uppföljningsansvar och ser detta som något mycket positivt. Myndigheten uppfattar dock att detta är något som framgår redan i den befintliga lagstiftningen och snarare är en verksamhetsutvecklingsfråga. Det är dock viktigt att klargöra *Försvarsmaktens* ansvar i förhållande till andra aktörer och skapa tydliga arbetsmetoder. Rollspelet mellan olika aktörer måste göras tydligare så att det undviks att parallella strukturer upprättas i samhället. Myndigheten ställer sig vidare tveksam till borttagandet av en bortre tidsgräns för de stödåtgärder som ska utföras. Detta då svårigheter i bevisfrågor blir fallet och att dagens tidsgränser enligt utredningen inte medför några problem. Tidsgränsen har också ansetts rimlig i nu gällande regelverk. *Totalförsvarets pliktverk* tillstyrker utredningens förslag i fråga om uppföljningsansvar och stödåtgärder men ifrågasätter om inte perspektivet borde vara ännu mer långsiktigt. *Styrelsen för psykologiskt försvar (numera nedlagd, verksamheten övertagen av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap)* framhåller att en väl genomförd uppföljning, innefattande en personlig kontakt med den anställde efter tjänstgöringen, bidrar till ett ökat förtroende för *Försvarsmakten*. *Försäkringskassan* konstaterar att lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring gäller när personer deltar i internationella insatser och skadar sig. Utredningen föreslår att *Försvarsmakten* ska utreda om den som tjänstgjort i en internationell insats har drabbats av skada eller sjukdom. Att utreda och bedöma en arbetsskada och rätt till ersättning enligt lagen om arbetsskadeförsäkring är en uppgift för kassan. Det är viktigt att det förtydligas vilken roll respektive myndighet ska ha vid utredning och beslut om arbetsskada för de som tjänstgör vid internationella militära insatser. *Arbetsgivarverket* och *Kammarkollegiet* konstaterar att när det gäller övergripande frågor om försäkrings- och rehabiliteringsfrågor är det något som ska gälla lika för alla statligt anställda. Det är frågor som bäst hanteras genom kollektivavtal. *Försvarshögskolan* ser att utredningens förslag kan stärka möjligheterna för den enskilde att få adekvat hjälp, men pekar på att det alltid finns risk att den enskilde inte väljer att vända sig till sin ”forne arbetsgivare”, då detta kan upplevas som om man stänger dörren för eventuella framtida insatser. Såväl *Kammarkollegiet* som *Försvarsmakten* har pekat på det kompletterande ersättningssystem vid arbetsskada som finns genom det statliga personskadeavtalet (PSA).

Skälen för regeringens förslag

Utredningen har föreslagit ett ansvar för *Försvarsmakten* att dels följa upp och utreda om personal som deltagit i internationella militära insatser drabbats av skada eller sjukdom under viss tid, dels att gå in med stödåtgärder om så visar sig vara fallet. Avsikten med detta är att *Försvarsmakten*, utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet, aktivt ska söka kontakt med sin personal och försöka fånga upp problem, samt sätta in åtgärder vid behov. Regeringen vill i detta sammanhang understryka att den aktuella lagen är avsedd att komplettera de allmänna regler som gäller ifråga om skador i arbetslivet och arbetsgivarens och andra aktörers ansvar. Det bakomliggande motivet till att en särskild lag behövs på

just detta område är, såsom tidigare konstaterats, den mycket speciella, komplexa och farliga verksamhet som utförs av Försvarsmaktens personal i ett insatsområde under en internationell militär insats. Ett i vissa avseenden förbättrat skydd för den enskilde är till följd av detta motiverat. I grunden finns dock givetvis det arbete i fråga om rehabilitering och stöd m.m. som alltid ska utföras av Försäkringskassan, alla arbetsgivare, sjukvården med flera aktörer vid skador m.m. i arbetslivet. De anställda i Försvarsmakten som tjänstgör i internationella militära insatser faller självklart in under det socialförsäkringsrättsliga skydd som gäller generellt i Sverige. Mot bakgrund av de synpunkter som lämnats av *Försäkringskassan*, *Försvarsmakten* och allmänt även av *Kammarrätten i Stockholm* och *Länsrätten i Skåne län* ser regeringen dock ett behov av att tydliggöra att så är fallet. För att understryka detta väljer regeringen att uttrycka sig på ett något annorlunda sätt än utredningen i enlighet med vad som framgår nedan.

Försvarsmaktens uppföljningsansvar i förhållande till andra aktörer

Den föreslagna lagen ska utgöra ett förstärkt skydd för den enskilde. Det är därför i enlighet med vad som gäller generellt, Försäkringskassan som har att pröva om en skada är att anse som arbetsskada. Någon förändring i detta avseende föreslås inte. Däremot föreslår regeringen en skyldighet för Försäkringskassan att meddela så kallade servicebeslut gällande arbetsskada. Den frågan behandlas i avsnitt 5.5.

Det är av vikt att den verksamhet som Försvarsmakten ska ägna sig åt inom ramen för det särskilda uppföljningsansvaret och stödåtgärder inte sammanblandas med Försäkringskassans arbetsskadebedömningar och det rehabiliteringsarbete som allmänt ska genomföras enligt regelverket på socialförsäkringsområdet. För att tydliggöra detta justeras utredningens förslag något.

Försvarsmakten ska således ges ett ansvar att utreda om personal som tjänstgjort i en internationell militär insats har drabbats av fysiska eller psykiska besvär till följd av tjänstgöringen i området. Utredningen ska ha den form och omfattning som motiveras av förhållandena under en specifik tjänstgöring. Det är nödvändigt att ge utrymme för viss flexibilitet i utförandet av det uppföljningsansvar som Försvarsmakten ges. Avsikten med bestämmelsen om uppföljningsansvaret är framför allt att Försvarsmakten, i sin egenskap av arbetsgivare under de särskilda förhållanden som råder i ett insatsområde, aktivt har att följa upp den personal som tjänstgjort där. Genom den utredning som ska ske är förhoppningen att personal som drabbats av besvär till följd av tjänstgöringen ska kunna identifieras och ges möjlighet till olika former av stöd vid behov. En sådan utredningsverksamhet måste givetvis bedrivas med stor respekt för den enskildes vilja. Försvarsmakten har ingen möjlighet att tvinga den enskilde att delta, om möjligt ska dock personliga kontakter tas. Det faktum att insatser kan vara mer eller mindre präglade av särskilt svåra händelser, att olika individer hanterar upplevelser på skilda sätt, att hur den enskildes fortsatta yrkesliv ser ut varierar etc. medför dock att utformningen och omfattningen av den uppföljning som ska ske inte kan slås fast generellt. *Försvarsmakten* har påpekat att myndigheten redan i

dag arbetar utifrån principen att det ska finnas ett personligt uppföljningsansvar. Detta är något som regeringen uppfattar som mycket positivt. Genom en uttrycklig lagreglering på området ges frågan dock den tyngd som den förtjänar och ingen tveksamhet kan råda om att så är fallet.

Försvarmaktens särskilda uppföljningsansvar ska ta sikte på att personalen ska ges tillfälle att berätta om sina upplevelser, få hjälp att bearbeta dem och vid behov få information och vägledning om vad Försvarmakten eller andra aktörer, såsom andra arbetsgivare, Försäkringskassan, landsting, ideella organisationer med flera aktörer kan och ska bistå med. Avsikten är inte att Försvarmakten ska gå in och ta över andra aktörers uppgifter och ansvar. Däremot ska Försvarmakten, som arbetsgivare med ansvar för verksamheten i insatsområdet, alltså finnas tillgänglig och bistå med kontaktpersoner, information och vägledning i den omfattning och form som varje situation motiverar.

Uppföljningsansvaret ska kvarstå under fem år efter det att tjänstgöringen i insatsområdet avslutats. Även därefter ska dock Försvarmakten bistå en enskild som vänder sig till myndigheten med den information och vägledning myndigheten har tillgänglig inom ramen för sin uppföljningsverksamhet i stort.

Regeringen ser det som angeläget att lyfta fram uppföljningsverksamheten som så och låta den komma till uttryck i den föreslagna lagen på området. Detta framför allt för att markera vikten av att staten tar ansvar för personal som skickas ut för tjänstgöring i internationella militära insatser och för att skapa en större generell medvetenhet om de risker som personalen utsätts för i dessa sammanhang.

Stödåtgärder

Försvarmakten har enligt regleringen i LUF och därtill kopplad förordningsreglering ett ansvar för viss rehabilitering. Utredningen har ansett att så ska vara fallet även fortsättningsvis. De åtgärder som Försvarmakten har att vidta ska även fortsättningsvis komplettera det stöd som ska lämnas av annan arbetsgivare, Försäkringskassan, landsting med flera som har att agera vid exempelvis arbetsskador. De besvär som kan föranleda behov av stödåtgärder kan vara av såväl fysisk som psykisk natur. Försvarmakten ska dock, om så är påkallat, kunna agera även i situationer där det inte finns en fastslagen arbetsskada. Regeringen har mot bakgrund av detta valt uttryckssättet fysiska eller psykiska besvär. Såsom påpekats av *Kammarrätten i Stockholm* kan vidare de skrivningar som föreslagits av utredningen i lagförslaget inte helt anses motsvara innehållet enligt gällande rätt i fråga om stödåtgärderna. Regeringen har mot bakgrund av detta valt att i större utsträckning använda den beskrivning som i dag gäller, i syfte att uppnå den avsedda motsvarande regleringen på området.

Utredningen har dock inte föreslagit någon bortre tidsgräns för de stödåtgärder som Försvarmakten ska bistå med, något som är fallet enligt LUF. *Försvarmakten* har ställt sig tveksam till borttagandet av denna bortre tidsgräns för de stödåtgärder som ska utföras. Detta då svårigheter i bevisfrågor kan bli fallet och att det inte framkommit att tids-

gränsen i sig medfört några problem. Myndigheten påpekar också att tidsgränsen som sådan har ansetts rimlig i LUF. Utredningen har i denna fråga konstaterat att LUF möjliggör rehabiliteringsåtgärder i form av arbetsträning och utbildning upp till fem år efter det att åtgärderna inletts. Enligt vad utredningen erfarit har ytterst få ärenden krävt aktiva åtgärder därutöver, de fåtal ärenden som funnits har normalt avslutats efter en betydligt kortare period. Utredningen har ändå ansett att det saknas anledning att ha en borte tidsgräns i dessa fall, dels för att det i praktiken torde sakna betydelse, dels för att en sådan begränsning rimmar illa med det förstärkta skydd som eftersträvas för den personal som tjänstgjort i internationella militära insatser. Regeringen konstaterar att stödåtgärderna förutsätter att besvärerna har en koppling till tjänstgöringen som sådan. Vidare ska stödet ges vid behov och det blir alltså fråga om en prövning i det enskilda fallet utifrån omständigheterna i stort. Det kan mot bakgrund av detta antas att den tidsgräns som i dag gäller i det absoluta flertalet fall är tillräcklig. Det kan dock inte uteslutas att det i något enstaka, särskilt allvarligt fall kan vara motiverat med ytterligare stöd även i tid därefter. I första hand kan det tänkas handla om att avsluta pågående insatser där Försvarsmakten kan bidra ytterligare. Avsikten är dock inte att Försvarsmakten aldrig ska kunna sätta punkt för sina åtgärder. Prövningen ska, i likhet med vad som gäller i dag, givetvis bygga på att det finns en sådan koppling och sådana omständigheter i den enskilda fallet att verksamheten fyller en praktisk funktion. Försvarsmaktens resurser ska läggas på det som är syftet med lagstiftningen, att faktiskt ge personer som till följd av tjänstgöring i internationella militära insatser drabbats av fysiska eller psykiska besvär möjlighet att få ett meningsfullt stöd som samhället annars inte hade kunnat bistå med. Stödverksamheten som så måste rymmas inom ramen för den verksamhet som Försvarsmakten har att bedriva, tanken är inte att Försvarsmakten ska omvandlas till någon form av alternativ försäkringskassa, sjukvårdsinrättning eller dylikt. Parallella strukturer ska inte byggas upp – däremot ska Försvarsmakten utnyttja de möjligheter som finns att bistå med det stöd som inom rimliga gränser kan ges, utöver i förekommande fall övrigt stöd från andra håll. Den föreslagna lagen måste också givetvis läsas mot bakgrund av det faktum att avsikten inte är att regleringen ska frånta samhället i övrigt dess ansvar. På motsvarande sätt ska givetvis t.ex. det kompletterande ersättningsystem vid arbetsskada som finns genom det statliga personskadeavtalet (PSA), som såväl *Kammarkollegiet* som *Försvarsmakten* har pekat på, utnyttjas till fullo.

5.5 Försäkringskassans beslut om arbetsskada

Regeringens förslag: Försäkringskassan ska på begäran av den enskilde pröva om denne som anställd i Försvarsmakten under tjänstgöring i en internationell militär insats drabbats av skada som är att anse som arbetsskada. En sådan prövning ska ske oavsett om prövning av ersättningsanspråk aktualiserats i ärendet, så kallat servicebeslut. Motsvarande reglering om prövning av arbetsskada, bevisregler och prisbasbelopp som i

övrigt finns i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten ska även fortsättningsvis gälla.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens. Utredningen har dock föreslagit en annan lagteknisk lösning.

Remissinstanserna: *Försäkringskassan* framhåller att utredningens förslag frångår den huvudprincip som gäller enligt lagen om arbetsskadeförsäkring om att en arbetsskada bara ska prövas i den mån det behövs för att bestämma ersättning enligt den lagen. Motiven att frångå den principen behöver utvecklas i förhållande till förslaget. *Försvarsmakten* tillstyrker utredningens förslag i sak och konstaterar bl.a. att ett beslut om godkänd arbetsskada från *Försäkringskassan* krävs för att PSA-nämnden/AFA ska pröva rätten till ersättning enligt kollektivavtalet vid sjukdomar.

Skälen för regeringens förslag: Det är *Försäkringskassan* som har att ta ställning till om en skada är att anse som arbetsskada enligt bestämmelserna på socialförsäkringsområdet. Det är vidare den från den 1 januari 2010 inrättade Pensionsmyndigheten som kommer att besluta i ärenden om efterlevandeförmåner från arbetsskadeförsäkringen (se bl.a. prop. 2009/10:69, s. 31, 77 kap. 5 § socialförsäkringsbalken och prop. 2009/10:69, s. 68). Närmare bestämmelser om prövningen av arbetsskador återfinns bl.a. i socialförsäkringsbalken (fram till den 1 januari 2011 lagen om arbetsskadeförsäkring). Denna ordning gäller även för anställda i *Försvarsmakten* som tjänstgör i en internationell militär insats. I den nu föreslagna lagen finns därför endast anledning att reglera arbetsskador och prövningen av sådana i den mån behov av fränsteg från regleringen på socialförsäkringsområdet i allmänhet anses nödvändiga att göra. *Försäkringskassans* beslut om arbetsskador i fall som här avses omfattas således av bestämmelserna i 113 kap. socialförsäkringsbalken. Om *Försäkringskassan* beslutar att inte göra någon prövning med stöd av bestämmelserna i den föreslagna 15 § lagen om *Försvarsmaktens* personal vid internationella militära insatser är bestämmelserna i 42 kap. 12 § socialförsäkringsbalken tillämpliga. Ett sådant beslut kan följaktligen blir föremål för omprövning eller överklagande enligt 113 kap. socialförsäkringsbalken.

Utredningen har konstaterat att det för en person som skadats i en internationell militär insats finns behov av att få frågan om arbetsskada prövad av *Försäkringskassan* även i situationer där den skadade inte samtidigt begär att rätt till ersättning ska prövas av den myndigheten, dvs. så kallade servicebeslut. Därutöver har utredningen även föreslagit reglering motsvarande den som återfinns i LUF i fråga om prövning av arbetsskada och prisbasbelopp.

De anställda i *Försvarsmakten* som tjänstgör i en internationell militär insats omfattas alltså av regleringen i socialförsäkringsbalken (fram till den 1 januari 2011 lagen om arbetsskadeförsäkring). Huvudprincipen på detta område är, såsom *Försäkringskassan* framhållit i sitt remissyttrande, att ett beslut om en skada är att anse som arbetsskada ska fattas först när även ersättningsanspråk läggs fram i ärendet. Tjänstgöring i en internationell militär insats sker dock, såsom tidigare konstaterats, under mycket speciella förhållanden kopplade till den verksamhet som sker i ett

militärt insatsområde. Det är också detta faktum som föranledde tillkomsten av LUF till att börja med. I LUF återfinns alltså specialreglering i fråga om vilka överväganden som ska göras i fråga om presumtionen för arbetsskada, vilka bevisregler som ska tillämpas och prisbasbelopp vid livränteunderlag. Skälen för denna reglering har utvecklats närmare i propositionen 1998/99:68, Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten, avsnitt 7.3. Regeringen anser, i likhet med utredningen, att en sådan reglering som i dag finns i LUF om arbetsskador även fortsättningsvis behövs. De skäl som låg till grund för LUF gör sig alltså gällande. Utredningen har även föreslagit en generell rätt till prövning av arbetsskada, dvs. så kallade servicebeslut. Alldeles oavsett hur LUF kommit att tolkas i detta sammanhang anser regeringen att det i den nya lagen bör göras ett avsteg från den huvudprincip som gäller enligt socialförsäkringsbalken (fram till den 1 januari 2011 lagen om arbetsskadeförsäkring). Anställda i Försvarsmakten som tjänstgör i internationella militära insatser ska alltså kunna få prövat om en skada är att anse som arbetsskada, alldeles oavsett om Försäkringskassan samtidigt har att pröva ersättningsanspråk. Som *Försvarsmakten* har framhållit är detta av betydelse för att en skadad person ska kunna få rätten till ersättning från PSA-nämnden prövad. Vidare kan ett beslut om fastställd arbetsskada underlätta den verksamhet i form av stödåtgärder som Försvarsmakten har att utföra. För att uppnå syftet med den nya lagen, ett förstärkt skydd för anställda som skadats vid tjänstgöring i internationella militära insatser, är det av stor vikt att en arbetsskadeprövning kan genomföras snarast möjligt. Att staten i dessa fall bistår med en viktigt pusselbit genom Försäkringskassans arbetsskadeprövning är av stor betydelse för helheten. En uttrycklig reglering av att så kallade servicebeslut i dessa fall ska fattas av Försäkringskassan föreslås därför i den nya lagen.

5.6 Anhöriga – stöd och ersättning

Regeringens förslag: Försvarsmakten ska tillhandahålla stöd i form av information till anhöriga till dem som tjänstgör i en internationell militär insats och vidare ha en sammanhållen planering för sitt arbete med anhöriga i stort. Viss ersättning ska i likhet med vad som gäller enligt lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten kunna ges till anhöriga till sådan personal. Sådan ersättning ska även få betalas ut i särskilda fall i situationer då den anställde inte skadats så att sjukhusvård krävs eller förolyckats. Beslut om ersättning till anhöriga får överklagas på motsvarande sätt som i lagen om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens i fråga om ersättning till anhöriga. När det gäller stöd till anhöriga har utredningen föreslagit en annan formulering i lagtext med tillhörande överklaganderätt.

Remissinstanserna: Utöver de synpunkter av generell karaktär avseende lagförslaget som återgivits i avsnitt 5.3 och som även träffar bestämnelserna i denna del, har även remissinstanser haft synpunkter i frågan om stöd till anhöriga. *Kammarrätten i Stockholm* framhåller i

detta sammanhang även att det bör klargöras vilka som är att anse som anhöriga. Bland annat *Folke Bernadotteakademien* bejakar att utredningen lyfter fram behovet av att närmare studera situationen för anhöriga och då speciellt barn. *Försvarsmakten* framhåller att myndigheten i allt väsentligt delar utredningens förslag om en sammanhållen familjepolicy avseende stöd till anhöriga. Ett mer samlat grepp från myndighetens sida inom detta område kommer att bli nödvändigt. En sammanhållen familjepolicy ska inte bara fungera här och nu, utan även bära mot framtidens insatser och hänger samman med frågor om insatsfrekvens. Myndigheten bedriver redan ett partssammansatt arbete på området. Frågan om praktiskt stöd avseende tjänster kräver ytterligare utredande med hänsyn till rådande skattelagstiftning. *Styrelsen för psykologiskt försvar (numera nedlagd, verksamheten övertagen av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap)* delar utredningens uppfattning att behovet av information i samband med en insats är grundläggande, både för den tjänstgörande och anhöriga samt att det är viktigt att den tjänstgörande och de anhöriga snabbt kan sätta sig i kontakt med varandra om något inträffar. *Totalförsvarets forskningsinstitut* utgår från att *Försvarsmakten* upprättar en sammanhållen familjepolicy till stöd för anhöriga vilken även innehåller delar som information till anhöriga och kommunikation med anhöriga. *Försvarshögskolan* välkomnar ansatsen att *Försvarsmakten* ska utveckla en policy för anhörigstödet i hela den bredd som föreslås. Ett väl fungerande anhörigstöd kan ha stor positiv inverkan på prestation och välmående hos soldaten, synen på *Försvarsmakten* i samhället i stort och därmed för rekryteringen av personal. *Officersförbundet* tillstyrker utredningens förslag och framhåller vikten av att regeringen är väldigt tydlig mot *Försvarsmakten* i kommande regleringsbrev. *Fredsaskrarna Sverige* och *Svenska Soldathemsförbundet* är positiva till att utredningen lyfter fram anhörigstödet. *Fredsaskrarna* ser fram emot att *Försvarsmakten* tar initiativ till att samordna familjestödet mellan sig själv, *Soldathemsrörelsen* och *Fredsaskrarna*. *Svenska Soldathemsförbundet* anser att åtgärder som en sammanhållen familjepolicy, medvetenhet om den anhöriges livssituation och förbättrad information för anhöriga överensstämmer väl med förbundets verksamhetsmål och ligger i linje med det gemensamma ansvaret för soldaten och den anhöriga.

Skälen för regeringens förslag

Frågan om stöd till anhöriga är ett mycket viktigt område som förtjänar att lyftas fram, något som framgår av såväl utredningens som remissinstansernas synpunkter. *Försvarsmakten* har i sitt remissvar framhållit nödvändigheten av ett mer samlat grepp från myndighetens sida på detta område. I LUF regleras att anhöriga i vissa situationer ska få skälig ersättning. Det är *Försvarsmakten* som betalar ut denna ersättning. Mot bakgrund av den vikt som frågan om stöd till anhöriga bör tillmätas finns det, såsom utredningen förslagit, anledning att lyfta fram området ytterligare i den nya lagen. Det är i detta sammanhang dock fråga om vad som bör komma till uttryck i lag. Detta då *Försvarsmakten* aktivt bör arbeta med frågor om stöd till anhöriga och ta fram en sammanhållen policy på området. Den exakta utformningen av stödet till anhöriga bör däremot

inte slås fast i lag. Detta då Försvarsmaktens arbete på området bör präglas av lyhördhet och behöver anpassas till en mängd olika faktorer, något som även Försvarsmakten uppmärksammar i sitt remissvar. Avsikten med att ändå lyfta fram området på lagnivå är att framhålla att Försvarsmakten ska bedriva ett arbete där rutiner byggs upp och förberedelser görs för att myndigheten på bästa möjliga sätt ska kunna hantera även de anhörigas behov av information och i möjligaste mån annat stöd som kontaktmöjligheter etc. Frågan om information till anhöriga är mycket viktig, något som framhålls av remissinstanser som t.ex. *Styrelsen för psykologiskt försvar (numera nedlagd, verksamheten övertagen av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap)* och *Svenska Soldathemsförbundet*. En annan viktig faktor som uppmärksammas av utredningen och även bejakats av *Försvarsmakten* och flera andra remissinstanser, är behovet av en sammanhållen planering av arbetet med stöd till anhöriga. Vikten av en sammanhållen policy på området står, på motsvarande sätt som informationsbehovet, ut som särskilt viktigt och värdefullt att låta komma till uttryck i regelverket.

Utredningen har föreslagit en lagteknisk lösning som innebär en överklaganderätt för den enskilde i fråga om stöd allmänt. Vilket stöd som kan påräknas i olika situationer är dock mycket svårt att förutse och frågan lämpar sig inte för en domstolsprövning. Risken är uppenbar att det kommer att bli mycket svårt att förutse utgången i det enskilda fallet. En lagreglering som medför tillämpningsproblem och otydligheter i förhållande till enskilda bör undvikas. Såväl *Kammarrätten i Stockholm* som *Länsrätten i Skåne län* har i sina yttranden pekat på behovet av tydlighet i regelverket. Såsom regeringen konstaterat ovan är det i anhörigfrågan av största vikt att markera områdets vikt och nödvändigheten av en hög ambitionsnivå från Försvarsmaktens sida. En lagstiftning som är otydlig och leder till oklarheter ifråga om vad den innebär, riskerar dock att i stället bli kontraproduktiv. Mot bakgrund av detta och även de problem som *Försvarsmakten* pekat på i fråga om ev. förmånsbeskattning vid praktiskt stöd, anser regeringen att lagstiftningen lämpligen bör fokuseras på de komponenter som framstår som särskilt viktiga i sammanhanget, dvs. informationsfrågan och behovet av ett sammanhållet arbete inom Försvarsmakten i fråga om stöd till anhöriga. Utredningen har även pekat på möjligheten för parterna på arbetsmarknaden att föra diskussioner och avtala om olika lösningar, såsom ev. löneförmåner etc. Utformningen av och planeringens närmare innehåll lämpar sig således inte för lagreglering. Med den lösning som regeringen föreslår blir dock även avsikten med regleringen tydlig, dvs. att Försvarsmakten har ett ansvar att aktivt arbeta med anhörigfrågor på ett sammanhållet sätt och att framför allt bygga upp en fungerande organisation för att kunna hantera behovet av information. Därmed omfattar Försvarsmaktens utpekade ansvar sådana uppgifter som också naturligt faller in inom ramen för vad myndigheten bäst kan utföra. Samhällsekonomiskt bör dubbleringar av funktioner undvikas och samhällets totala resurser användas. På området information kan dock rimligen endast Försvarsmakten stå för framför allt mycket av informationen och kontaktvägar under en insats. Försvarsmakten har även möjlighet att genom sina erfarenheter från tidigare insatser ge information av allmän karaktär av betydelse för många anhöriga. Utredningen har bl.a. pekat på behovet av information före och under insats,

särskilt information som riktas till barn, information om försäkringar och om hur anhöriga kan komma i kontakt med den tjänstgörande, möjligheten att upprätta en särskild hemsida riktad till anhöriga och att ett system med kontaktpersoner för anhöriga bör skapas. Exemplifieringen ger en god grund för arbetet med en sammanhållen planering för stöd till anhöriga. Fokus för verksamheten bör vara den kunskap som Försvarsmakten besitter utifrån sin kärnverksamhet, sådant som inte andra kan eller bör kunna göra bättre. Därutöver bör Försvarsmakten givetvis fortsätta att bedriva ett aktivt arbete för att, tillsammans med bl.a. ideella organisationer på olika sätt medverka till att samhället i stort bidrar och tar sitt gemensamma ansvar, något som bl.a. *Svenska Soldathemsförbundet* också framhållit.

Anhöriga som begrepp

Avsikten med bestämmelserna om stöd till anhöriga är, såsom konstaterats ovan, att Försvarsmakten ska bedriva ett arbete som tar sikte på de anhöriga till de som tjänstgör. *Kammarrätten i Stockholm* har pekat på vikten av att det klargörs vilka som är att anse som anhöriga i detta sammanhang. Utredningen har konstaterat att i fråga om anhöriga som begrepp bör den innebörd som följer av användningen i LUF även fortsättningsvis tillämpas. Av förarbetena till LUF framgår att med anhäng avses ”person som har en mycket nära social relation till den skadade eller avlidne”, prop. 1998/99:68, s. 30. Frågan om vem som är att betrakta som anhöriga i den föreslagna lagstiftningens mening blir därmed beroende av den enskilde tjänstgörandes sociala situation. Skrivningen om en mycket nära social relation indikerar en snäv krets, vanligen bör det bli fråga om make/maka/sambo, barn, föräldrar eller syskon. Det ligger dock i sakens natur att frågan om vem som är att betrakta som anhäng i lagens mening måste uppmärksammas på förhand av Försvarsmakten. Kontaktuppgifter för närmaste anhöriga att kontakta vid behov måste inhämtas och får då tjäna som vägledning. En tjänstgörande som står utan nära släktingar eller familjemedlemmar kan då givetvis ange en nära vän eller mer avlägsen släkting. Förutsättningen är att det finns sådana band mellan personerna i fråga att det är fråga om en mycket nära social relation. Det ligger således i första hand på den tjänstgörande att peka ut vem han eller hon betraktar som en sådan person.

Information

Av synpunkterna från remissinstanser som t.ex. *Styrelsen för psykologiskt försvar (numera nedlagd, verksamheten övertagen av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap)*, *Totalförsvarets forskningsinstitut* och *Svenska Soldathemsförbundet*, följer såsom konstaterats ovan att frågan om information till anhöriga lyfts fram särskilt. Det handlar då om information, såväl inför som under och efter en insats. Försvarsmakten har bl.a. ett stort ansvar att tydliggöra riskerna med en insats och vad som gäller i händelse av att en tjänstgörande skadas. Under pågående tjänstgöring gör sig även behovet av möjlighet till kontakt mellan den tjänstgö-

rande och dennes anhöriga gällande, liksom frågan om information om situationen allmänt samt vid specifika händelser.

En viktig faktor att uppmärksamma i samband med informationsgivning är frågan om eventuell sekretess. Detta gäller situationer under en insats, t.ex. frågor om en tjänstgörandes fysiska eller psykiska tillstånd. Också av detta skäl är det av stor vikt att den tjänstgörande på förhand lämnat uppgift om under vilka förhållanden och till vem känslig information som faller in under sekretessbestämmelser ändå får lämnas. Försvarsmakten behöver alltså ha som regel att samråda med den tjänstgörande om dessa frågor inför en insats och vid behov under insatsen.

En sammanhållen planering

Det är av stor vikt att Försvarsmakten arbetar aktivt med anhörigfrågor. Såsom *Försvårshögskolan* påpekat har anhörigas inställning betydelse och kan påverka såväl den tjänstgörandes välbefinnande och prestationsförmåga som möjligheter till rekrytering. Allmänt talas om behovet av en anhörig- eller familjepolicy. Alldeles oavsett benämning är det av stor vikt att Försvarsmakten tar ett samlat grepp på detta område. Regeringen föreslår att detta faktum ska komma till uttryck i lagen, såsom en markering av områdets vikt. Skrivningen som så är en markering av myndighetens ansvar som arbetsgivare och ger i sig inga rättigheter för enskilda. Regeringen ser ändå ett starkt symbolvärde i att lyfta upp frågan på lagnivå. Detta i syfte att markera att anhörigbiten är en viktig del i personalvården som måste prioriteras.

Ersättning till anhöriga

Utredningen har föreslagit att Försvarsmakten ska betala ut ersättning till anhöriga på motsvarande sätt som gäller enligt 11 § LUF. Därutöver föreslår utredningen även en utvidgning av möjligheten i form av ett rekvisit om ersättning för bl.a. psykosocialt stöd även vid särskilda skäl. Regeringen delar utredningens bedömning. I syfte att tydliggöra att utökningen avser situationer som faller inom ramen för särskilda skäl har dock regeringen valt en annan lagteknisk lösning. Avsikten med tillägget är att möjliggöra för Försvarsmakten att betala ut ersättning även i situationer där en anhörig till en tjänstgörande visar sig ha behov av sådant stöd, men rekvisiten om att den tjänstgörande i fråga skadats så att sjukhusvård krävs eller förolyckats inte är uppfyllda. Genom denna utvidgning av ersättningsmöjligheten får anhöriga också ett visst praktiskt stöd. Regeringen återkommer till vad som kan utgöra särskilda skäl i författningsskomentaren.

5.7 Anställningsform, arbetstid, arbetsmiljö m.m.

Regeringens förslag: Bestämmelser om anställningsform, arbetstid och arbetsmiljö motsvarande regleringen i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten ska finnas i lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens med den skillnaden att utredningen föreslog en skrivning med särskilda skäl ifråga om tillämpningen av den kortare uppsägningstiden.

Remissinstanserna: *Officersförbundet* delar utredningens bedömning i fråga om arbetsmiljöarbetet, men framhåller att det finns brister i arbetsmiljöansvaret inom Försvarsmakten som myndigheten måste arbeta vidare med. Vidare anser förbundet att det saknas stöd för att inkludera arbetstid under utbildning och förberedelser inför insats i undantaget från arbetstidslagen (1982:673) såsom föreslås.

Skälen för regeringens förslag: De av utredningen föreslagna bestämmelserna om anställning, inklusive semester och arbetstid samt om arbetsmiljöarbete, har sin motsvarighet i LUF. Det faktum att inga skrivningar om särskild anställning även för anställda i Försvarsmakten i vissa fall, såsom var fallet i LUF, återfinns i den föreslagna lagen är endast en följd av det faktum att begreppet utlandsstyrkan inom Försvarsmakten avskaffats och därmed utlandsstyrkan som begrepp. Den anställde kommer i framtiden redan i sin ordinarie försvarsmaktsverksamhet att tjänstgöra i ett förband, vilket i sin tur deltar i en internationell militär insats. Intill dess att den inriktning regeringen redovisat i prop. 2008/09:140 är fullt genomförd kommer dock ett system liknande dagens att gälla, dvs. personal kommer att rekryteras till den specifika insatsen. Skillnaden jämfört med nu är dock att varje individ anställs för tjänst i Försvarsmakten, inte för tjänst i utlandsstyrkan. Frågan om skyldighet att tjänstgöra i en internationell militär insats är dock beroende av den enskildes anställningsavtal och villkoren i det. Detta påverkas inte av regleringen i den nu föreslagna lagen. Behov av att rekrytera specialister för tjänstgöring i internationella militära insatser kommer vidare att finnas även i framtiden.

Rekrytering av personal, utöver de redan försvarsmaktsanställda, ska således ske på motsvarande sätt som nu och med tidsbegränsad anställning som enligt LUF. Bestämmelsen hindrar dock inte att Försvarsmakten vid behov handlar upp tjänster på plats när så är nödvändigt för genomförandet av den internationella militära insatsen.

Den reglering som återfinns på dessa områden i LUF har närmare motiverats i prop. 1998/99:68 och utredningen har funnit att skäl för en motsvarande reglering i den nya lagen fortfarande gör sig gällande. Av remissinstanserna är det i sak *Officersförbundet* som framhållit att skäl saknas för en tillämpning av undantaget från arbetstidslagen i fråga om utbildning och förberedelser inför insatsen. Regeringen delar utredningens uppfattning att skäl inte framkommit att i dessa frågor frångå den i LUF gällande ordningen i fråga om lagregleringen på området. När det gäller hur undantaget från arbetstidslagen ska tillämpas är *Officersförbundet* av uppfattningen att utredningen dragit felaktiga slutsatser rörande arbetstiden under utbildning och förberedelser inför insats. *Officersförbundet* framhåller vidare att det uttryckligen borde framgå av lagen att möjligheten att kollektivavtalsreglera arbetstidsfrågorna gäller även under förberedelser och utbildning. De som tjänstgör i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten är undantagna från arbetstidslagen enligt LUF. Så har varit fallet sedan LUF:s tillkomst och därmed även när arbetstidslagen sågs över i förhållande till det EG-rättsliga regelverket på området. EG-

direktivet på området gäller inte heller för sådana offentliga verksamheter där det inte kan undvikas att förhållanden som är speciella för dessa verksamheter kommer i konflikt med direktivet, exempelvis då försvarets verksamhet. Detta återspeglas också i 2 § arbetstidslagen, (prop. 2003/04:180, s. 22ff.).

Avsikten med undantaget från arbetstidslagen är att möjliggöra genomförandet av den verksamhet som måste kunna bedrivas i en internationell militär insats. Det är framför allt verksamhet som bedrivs utomlands i samband med en sådan insats som träffas av detta undantag. Detta då det särskilt är under sådana förhållanden som skäl som Sverige inte råder över gör sig gällande. Det kan dock även fortsättningsvis, på motsvarande sätt som gäller enligt LUF, finnas visst behov av förberedelser och utbildning utanför insatsområdet, i nära anslutning och direkt kopplat till en internationell militär insats där det kan vara nödvändigt att tillämpa undantaget från arbetstidslagen. Det kan t.ex. vara fråga om en internationell samövning inför en specifik militär insats och missionsspecifik utbildning. I likhet med vad som framhölls vid tillkomsten av LUF vill dock regeringen särskilt påpeka att Försvarmakten, som arbetsgivare, har ett generellt ansvar för att de anställda inte utsätts för orimliga arbetsvillkor vid tjänstgöring och utbildning i Sverige. Det får anses ligga i sakens natur att tillämpningen av undantaget från arbetstidslagen vid tjänstgöring i Sverige ska vara restriktiv. Arbetsmarknadens parter kan vid behov se över möjligheterna att avtala om arbetstiden i dessa situationer.

Utredningen har föreslagit att det i den nya lagen ska göras ett tillägg i förhållande till vad som gäller enligt LUF ifråga om möjligheten att använda sig av den kortare uppsägningstiden om en månad vid tidsbegränsade anställningarna. Utredningen har ansett att en möjlighet för Försvarmakten att använda sig av den kortare uppsägningstiden om en månad bör införas även vid särskilda skäl. Regeringen kan i detta sammanhang konstatera att det i dessa situationer alldeles oavsett ska finnas saklig grund för uppsägning och att arbetsgivaren även kan använda sig av de möjligheter till avstängning som finns i det arbetsrättsliga regelverket, oavsett hur lång uppsägningstiden är. Det har i nuläget inte framkommit uppgifter som tyder på att situationer där särskilda skäl i enlighet med utredningens förslag förekommer utgör ett stort problem. Frågan bör kunna hanteras inom ramen för gällande regelverk. Regeringen ser därför inte här skäl att ändra den befintliga ordningen.

5.8 Följdändringar

Regeringens förslag: Med anledning av att lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarmakten upphävs och ersätts med lagen om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser och att därmed begreppet utlandsstyrkan inom Försvarmakten avskaffas, ska vissa följdändringar göras i annan lagstiftning.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Några invändningar mot utredningens förslag i dessa delar har inte lämnats.

Skälen för regeringens förslag: Förslaget att upphäva LUF och att avskaffa begreppet utlandsstyrkan har behandlats i avsnitt 5.3. Hänvisningar till LUF samt avgränsningar kopplade till anställning i eller tjänstgöring i utlandsstyrkan förekommer i ett antal lagar, närmare bestämt lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands, brottsbalken, lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m., lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m., inkomstskattelagen (1999:1229) och arbetsmiljölagen (1977:1160). Den verksamhet som avses med begreppet internationell militär insats motsvarar den verksamhet som Försvarsmaktens utlandsstyrka har haft att bedriva. Motsvarande skrivning används också i den föreslagna nya lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser. De följändringar som görs för att ersätta skrivningar om anställda i utlandsstyrkan eller om tjänstgöring i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten med skrivningar om anställda i Försvarsmakten som tjänstgör i en internationell militär insats är således inte avsedda att innebära någon ändring i sak. Avgränsningen av vilken verksamhet som träffas av de olika bestämmelserna förändras inte i och med det nya uttryckssättet. I den mån Försvarsmakten skickat personer anställda i Försvarsmakten, för tillfällig tjänstgöring i insatsområdet, utan att de tjänstgjort i utlandsstyrkan, uppkommer dock en viss skillnad. Såsom konstaterats i avsnitt 5.3 ska den nya lagen omfatta även denna personal. Vissa anställda som inte tidigare föll inom tillämpningsområdet för tjänstgöring i utlandsstyrkan kan därmed tillkomma. Denna personal befinner sig dock på plats i den verksamhet som utgör den internationella militära insatsen och får anses falla inom ramen för det syfte som föranlett de olika bestämmelserna som så.

5.9 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser ska träda i kraft den 1 januari 2011 med vissa övergångsbestämmelser, bl.a. i fråga om Polisens utlandsstyrka.

Utredningens förslag: Utredningen har inte lämnat något förslag.

Remissinstanserna: *Försvarsmakten* har förordat ikraftträdande per den 1 januari 2011. Myndigheten har även påpekat att den nya lagen inte omfattar Polisens utlandsstyrka.

Skälen för regeringens förslag: Den nya lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser och de övriga ändringarna till följd av det förslaget föreslås träda i kraft den 1 januari 2011. Bestämmelserna i den nya lagen ska, på motsvarande sätt som gällde vid tillkomsten av LUF, tillämpas även i fråga om tidigare anställda i utlandsstyrkan som skadats efter utgången av 1992. Ersättning enligt 17 § andra stycket den nya lagen för kostnader som uppkommit av annan anledning än i samband med att en försvarsmaktsanställd skadats så svårt att sjukhusvård krävs eller förolyckats ska utges endast om kostnaderna

uppkommit efter den nya lagens ikraftträdande. Såsom konstaterats i avsnitt 5.3 finns det anledning att låta LUF:s bestämmelser tillämpas även fortsättningsvis i fråga om Polisens utlandsstyrka. En övergångsbestämmelse om att så är fallet föreslås därför.

5.10 Konsekvenser

Ekonomiska konsekvenser

Regeringen redovisar i denna lagrådsremiss förslag till lagstiftning vad gäller Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser. Förslagen har sin grund i Veteransoldatutredningens slutbetänkande och remissinstansernas yttranden.

Regeringen vill inledningsvis erinra om att en del av Veteransoldatutredningens förslag har blivit inaktuella genom olika beslut av riksdagen eller regeringen. Riksdagens beslut våren 2009 om en ny inriktning av försvaret är ett sådant beslut. Det beslutet innebär att den framtida insatsorganisationen huvudsakligen ska bestå av stående och kontrakterade förband. Utlandsstyrkan upphör som särskilt begrepp. Ett annat sådant beslut är utredningen om personalförsörjning för det reformerade försvaret (dir. 2009:58) som regeringen tillsatte i juli 2009. Utredningen ska se över och föreslå de åtgärder som behövs för att kunna anpassa Försvarmaktens personalförsörjning till myndighetens nya uppgifter och behov.

I flera fall är förslagen och inriktningen i denna lagrådsremiss och den kommande propositionen, där övriga delar av Veteransoldatutredningens förslag behandlas, av principiell karaktär. De avser åtgärder som enligt regeringens bedömning inte påverkar kostnaderna för staten. En del andra åtgärder kan dock leda till vissa initiala merkostnader. Dessa åtgärder bör emellertid i ett senare skede medföra lägre kostnader.

Veteransoldatutredningen pekade i sitt betänkande på att en förbättrad rekryteringsprocess kan medföra ökade kostnader. Detta skulle enligt utredningen kunna leda till en utgiftsökning om 1,2 miljoner kronor till ca 3 miljoner kronor. Ökningen skulle bero på fler intervjukurser för chefer, fördjupade intervjuer av sökande, tester m.m. Samtidigt bedömde utredningen att åtgärderna skulle medföra färre avhopp eller uppsägningar med t.ex. kostsamma vakansrekryteringar eller högre kostnader i uppföljningsarbetet som följd. Genom den nya inriktningen av försvaret med stående och kontrakterade förband som ska kunna tjänstgöra både nationellt och internationellt kommer den nuvarande rekryteringen till utlandsstyrkan inför en insats på viss sikt att upphöra. Regeringen bedömer dock att intill dess det nya personalförsörjningssystemet är infört fullt ut kommer i viss utsträckning särskild rekrytering att behöva göras inför en specifik insats. Regeringen bedömer vidare att det sannolikt alltid kommer att vara nödvändigt att rekrytera vissa specialister särskilt inför en insats. Detta innebär enligt regeringens mening att den förbättrade rekryteringsprocess Veteransoldatutredningen föreslår till viss del är inaktuell. Utredningens kostnadsbedömningar förlorar därmed i relevans.

Det ligger utanför detta lagstiftningsarbete att behandla rekryteringsfrågor i det nya personalförsörjningssystemet. Det kan göras först sedan utredningen om personalförsörjning för det reformerade försvaret är klar

i december 2010. Detta innebär i sin tur att de åtgärder som regeringen förespråkar kommer att leda till mindre kostnadsökningar än vad Veteransoldatutredningen beräknat. Regeringen bedömer de ekonomiska konsekvenserna när det gäller en förbättrad rekrytering som marginella.

Uppfattningen att en del åtgärder kan leda till viss initial ökning av kostnaderna för att sedan, när åtgärderna får positiva konsekvenser i andra delar av verksamheten, medföra lägre kostnader gäller bl.a. för det förebyggande arbetsmiljöarbetet och krisstödet. När åtgärderna väl är vidtagna och ett utvecklat system är infört bör samhällets kostnader bli lägre.

En mer aktiv uppföljning av soldater efter insats med personliga kontakter och stöd vid lättare psykiska besvär kan enligt regeringen antas medföra högre kostnader än de Försvarsmakten i dag har för dessa verksamheter. Veteransoldatutredningen har bedömt att vid de insatsvolymerna som gäller i dag kommer en förstärkt uppföljning kosta cirka 1,5 miljoner kronor per år (två årsarbetskrafter) och ett utökat stöd vid hemkomst och vid lättare psykiska besvär ca 3,5 miljoner kronor per år (psykologstöd m.m.). Försvarsmakten har i sitt yttrande över utredningens betänkande anfört att beloppen är för lågt räknade. Myndigheten bedömer att det bl.a. blir fråga om flera årsarbeten för det förstärkta uppföljningsansvaret samt fler årsarbeten och kostnader för externa resurser när det gäller utökat stöd vid hemkomst. Regeringen delar delvis Försvarsmaktens uppfattning och anser att kostnaderna bör beräknas något högre än vad utredningen gjort.

Stödet till anhöriga innebär merkostnader såvitt avser särskilda kontaktpersoner, utvecklad information till anhöriga och särskilt barn, förbättrade kommunikationer med soldaten i insatsområdet, samt eventuellt psykosocialt stöd. Regeringen anser, i likhet med Veteransoldatutredningen, att flera av dessa kostnadsökningar är svåra att bedöma. Sammantaget kan det röra sig om 7–9 miljoner kronor per år.

Regeringen bedömer således att de sammantagna kostnadsökningarna med grund i denna lagrådsremiss kan uppgå till knappt 15 miljoner kronor per år. I den kommande propositionen kommer regeringen att redovisa kostnadskonsekvenserna även för den inriktning som läggs fram i propositionen. Regeringen konstaterar att de åtgärder som redovisas i lagrådsremissen redan ligger inom ramen för Försvarsmaktens ansvar. I en del fall gäller åtgärderna förtydliganden och i något fall en viss utvidgning av ansvaret. Vidare gäller att ett flertal åtgärder är sådana som Försvarsmakten har att besluta om, dvs. bestämma om de ska genomföras och i så fall på vilket sätt. Regeringen vill understryka att Försvarsmakten som arbetsgivare har det primära ansvaret för omhändertagandet av sin personal. Myndigheten har ett ansvar för att kontinuerligt – och som en naturlig del av verksamheten – utveckla och förbättra omhändertagandet. I det ansvaret ligger också att finansiera de förbättringar som genomförs.

Mot denna bakgrund anser regeringen att Försvarsmakten bör svara för kostnaderna inom befintlig ekonomisk ram. Regeringen har därvid också vägt in att det inte rör sig om några för Försvarsmakten avsevärda be-
lopp.

Konsekvenser i övrigt

När det gäller konsekvenser i övrigt kan regeringen konstatera att förslagen och inriktningen – bl.a. därför att verksamheten är förhållandevis begränsad – inte har någon betydelse för den kommunala självstyrelsen, inte heller för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för samsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företagens arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

Regeringen har härvid tagit hänsyn till att vissa personalförsörjningsfrågor kommer att behandlas i ett senare sammanhang när utredningen om personalförsörjning för det reformerade försvaret har redovisat sitt resultat.

Regeringen har föreslagit en övergångsbestämmelse om fortsatt tillämpning av LUF i fråga om Polisens utlandsstyrka. Mot bakgrund av detta påverkas inte Polisens utlandsstyrka av förslaget till ny lag.

6 Författningskommentar

6.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarspflicht

1 kap. 2 §

Den föreslagna ändringen innebär att det inte längre anges att totalförsvarets personalförsörjning ska tryggas genom en totalförsvarspflicht.

1 kap. 3 §

Paragrafens *första stycke* är oförändrat. *Andra stycket* är nytt och innehåller en förklaring av vad totalförsvarspflichtigas skyldighet att medverka till föreskriven utredning om sina personliga förhållanden innebär, samt ett förtydligande av på vilka sätt som den enskildes skyldighet att tjänstgöra inom totalförsvaret kan fullgöras. Det sistnämnda förtydligandet finns i dag i 1 kap. 4 § första stycket. Genom de föreslagna ändringarna samlas angivandet av totalförsvarspflichtigas övergripande skyldigheter och en kortare förklaring till vad utredning om den enskildes personliga förhållanden och skyldigheten att tjänstgöra inom totalförsvaret kan innebära i en bestämmelse.

1 kap. 3 a §

Paragrafen är ny. Förslaget innebär att skyldigheten för totalförsvarspflichtiga att genomgå mönstring eller fullgöra värnplikt eller civilplikt, i framtiden görs beroende av om regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar om det. Regeringen kan, utifrån de reella behoven i det enskilda fallet, besluta i dessa frågor i den utsträckning som försvarsberedskapen kräver.

När försvarsberedskapen kan komma att kräva denna typ av beslut är, liksom vad gäller bestämmelserna i 3 kap. 10–11 §§ och 4 kap. 8 §, avhängigt regeringens bedömning. Vid behov måste ansvariga myndigheter

kunna påbörja åtgärder även i ett tidigare skede än vid höjd beredskap. Ett beslut om att totalförsvarspliktiga ska genomgå mönstring eller fullgöra värnplikt eller civilplikt kan komma att bli aktuellt exempelvis mot bakgrund av att det säkerhetspolitiska läget har förändrats eller mot bakgrund av att totalförsvarets behov av personal inte längre kan tryggas enbart genom frivillig rekrytering.

Även efter det att regeringen beslutat att totalförsvarspliktiga ska åläggas att genomgå mönstring eller fullgöra värnplikt eller civilplikt, måste naturligtvis även övriga i lagen angivna förutsättningar vara uppfyllda för att en totalförsvarspliktig ska vara skyldiga att fullgöra utbildning och tjänstgöring enligt lagen. För att vara skyldig att genomgå mönstring måste exempelvis en totalförsvarspliktig ha erhållit kallelse till denna. Såvitt avser skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt måste en totalförsvarspliktig först ha skrivits in för tjänstgöring.

Skyldigheten att fullgöra allmän tjänsteplikt berörs inte av bestämmelserna i denna paragraf.

Totalförsvarspliktigas skyldighet att medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden enligt 2 kap. 1 § påverkas inte av den här i 1 kap. 3 a § redovisade begränsningen av skyldighet att mönstra. Skyldigheten att medverka till sådan utredning kräver med andra ord inte att regeringen har meddelat särskilt beslut om det.

1 kap. 4 §

Paragrafen är i huvudsak oförändrad. En ändring finns dock. *Första stycket* som anger på vilka sätt skyldigheten att tjänstgöra inom totalförsvaret kan fullgöras, förs över till 1 kap. 2 § som ett nytt fjärde stycke.

1 kap. 5 §

Bestämmelsen behandlar endast värnplikten. Föreslagna ändringar av *första stycket* är ett undantag från den nuvarande regeln att värnplikt alltid ska inledas med grundutbildning. Förslaget innebär att personer som frivilligt har rekryterats och utbildats i Försvarsmaktens regi ska kunna tas i anspråk för repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring i enlighet lagen om totalförsvarsplikt utan att de först behöver genomgå grundutbildning för värnplikt inom ramen för denna lag. För att kunna tas i anspråk på detta sätt måste emellertid personen ifråga ha förvärvat motsvarande kunskaper som grundutbildning för värnplikt ger. Personen måste också först ha skrivits in för värnplikt (se vidare 3 kap. 4 a §).

Förslaget till ändring av *andra stycket* innebär, genom att "svenska män" byts ut mot "svenska medborgare" att skyldigheten att fullgöra värnplikt även ska omfatta kvinnor.

Nuvarande bestämmelses *tredje stycke*, som hänvisar till lagen (1994:1810) om möjligheter för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning, utgår i konsekvens härmed utgå.

2 kap. 2 och 3 §§

De föreslagna ändringarna innebär att skyldigheten att genomgå mönstring även ska omfatta kvinnor.

3 kap. 1 och 3 §§

De ändringar som föreslås är en följd av att mönstringsskyldigheten och skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt ska omfatta både män och kvinnor.

3 kap. 4 a §

Bestämmelsen, liksom underrubriken, närmast före bestämmelsen, är ny och saknar tidigare motsvarighet i lagen. Totalförsvarspliktiga som har genomgått frivillig militär utbildning inom Försvarsmakten ska vid behov kunna tas i anspråk för tjänstgöring i form av värnplikt om regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen beslutar om det, enligt vad som anges i förslaget till en ny 1 kap. 3 a §. Värnplikten ska för denna personalkategori inte behöva inledas med grundutbildning. (Se 1 kap. 5 §). I 1 kap. 7 § stadgas att ingen totalförsvarspliktig är skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt utan att först ha skrivits in för detta. Följaktligen måste det finnas lagstöd för att skriva in totalförsvarspliktiga som har fullgjort frivillig militär utbildning för värnplikt. Till skillnad från vad som gäller för inskrivning för värnplikt med grundutbildning enligt lagen behöver inskrivning för värnplikt utan grundutbildning i det här fallet inte föregås av mönstring. Tillräckliga uppgifter om den enskildes tjänstbarhet kommer att finnas från hans eller hennes tidigare tjänstgöring inom Försvarsmakten.

3 kap. 5 §

Ändringen är en följd av förslaget att den som har genomgått frivillig militär utbildning ska kunna skrivas in för värnplikt utan grundutbildning.

3 kap. 6 §

Förslaget innebär att inskrivning för värnplikt läggs till i bestämmelsen vilken nu endast reglerar inskrivning för civilplikt. Ändringen motiveras av att det föreslås att totalförsvarspliktiga som har fullgjort frivillig militär utbildning eller tjänstgöring ska kunna skrivas in för värnplikt utan grundutbildning (se 1 kap. 5 § och 3 kap. 4 a §).

3 kap. 9 §

Paragrafen behandlar möjligheterna för Totalförsvarets pliktverk eller annan att ändra ett inskrivningsbeslut. Det föreslagna tillägget, som innebär att en hänvisning till 3 kap. 4 a § läggs till, innebär att även ett beslut enligt den nya bestämmelsen i 3 kap. 4 a § kan ändras på motsvarande sätt och under samma förutsättningar som i dag gäller för ett beslut som har tagits i enlighet med 3 kap. 1 och 2 §§ eller 4 §.

3 kap. 12 §

Andra stycket är nytt och motiveras av att även de som har fullgjort frivillig militär utbildning och tjänstgöring vid Försvarsmakten ska kunna krigsplaceras. (Se 1 kap. 5 §).

3 kap. 13 §

Ändringen är en följd av förslaget att den som har genomgått frivillig militär utbildning eller tjänstgöring ska kunna skrivas in för värnplikt utan grundutbildning.

4 kap. 3 §

Ändringen är en följd av att bestämmelserna om skyldigheten att fullgöra värnplikt ska omfatta såväl kvinnor som män.

6.2 Förslag till lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser,

Lagens tillämpningsområde

1 §

Av första stycket följer att lagens bestämmelser ska tillämpas på anställda i Försvarsmakten vid tjänstgöring i en internationell militär insats. Bestämmelserna i lagen är alltså tillämplig endast om Försvarsmakten har ett arbetsgivaransvar för en enskild person som deltar i en internationell militär insats. För anställda som har sin anställning i Försvarsmakten även när de inte deltar i en internationell insats är lagen endast tillämplig under tiden som den anställde tjänstgör i en internationell militär insats. Startpunkt för aktuell tjänstgöring följer för sådan personal av Försvarsmaktens besked vid verkställighet av insats. För den personal som anställs särskilt i myndigheten för en internationell militär insats enligt 2 § gäller motsvarande.

Både militära och civila befattningshavare omfattas av bestämmelserna under förutsättning att det föreligger ett anställningsförhållande mellan den enskilde och Försvarsmakten och att det är fråga om sådan tjänstgöring som faller inom ramen för lagstiftningen. Personal som tjänstgör i insatsområdet men inte är anställd av Försvarsmakten, utan har ett anställningsförhållande med en annan myndighet eller är uppdragstagare, omfattas inte av lagens bestämmelser.

I likhet med vad som följer av lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten (LUF) ska lagen inte tillämpas på den som är lokalt anställd av Försvarsmakten i insatsområdet.

Med ”vid tjänstgöring i en internationell militär insats” avses sådan tjänstgöring som den anställde genomför för Försvarsmaktens räkning i insatsområdet, dvs. all verksamhet direkt kopplad till genomförandet av den internationella militära insatsen. Av Försvarsmakten anställd personal som utför uppgifter i insatsområdet innefattande exempelvis byggande av nödvändiga anläggningar och inspektioner omfattas därmed av bestämmelsen. Lagens bestämmelser kan även vara tillämpliga under tid då personalen genomför förberedelser och avslutande åtgärder samt kompletterande utbildning i Sverige eller utomlands. Detta är fallet om t.ex. en internationell samövning för en specifik insats under insatsliknande förhållanden genomförs.

Ett insatsområde utgörs av det geografiska område som följer av Försvarsmaktens beslut om verkställighet av den internationella militära insatsen.

I paragrafens *andra stycke* anges att med internationell militär insats avses sådan verksamhet som Försvarsmakten bedriver i ett insatsområde utomlands i syfte att avvärja risk för en väpnad konflikt, hejda en pågående väpnad konflikt, övervaka överenskommelser om fred och vapenstillestånd, eller skapa förutsättningar för varaktig fred och säkerhet genom humanitärt arbete i samband med en väpnad konflikt.

Anställning

2 §

Paragrafen motsvarar 1 § andra stycket LUF. I paragrafen anges att den som ska tjänstgöra i en internationell militär insats och inte har en anställning i Försvarsmakten får anställas särskilt i myndigheten för tjänstgöring i en sådan insats.

3 §

Paragrafen motsvarar i allt väsentligt 4 § LUF, med den ändringen att uttrycket en särskild anställning inte längre används. I bestämmelsen regleras närmare vad som gäller för de som anställs enligt 2 §.

4 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak 3 § LUF med den skillnaden att det i stället för de som tjänstgör i utlandsstyrkan talas om den som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats. Detta är en följd av att ingen skrivning motsvarande 1 § första stycket LUF om en utlandsstyrka inom Försvarsmakten lagts in i denna lag. Med skrivningen den som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats avses dock motsvarande tjänstgöring som enligt LUF genomfördes inom ramen för utlandsstyrkan, jmf. avgränsningen av tillämpningsområde som följer av 1 § andra stycket denna lag och motsvarande avgränsning i 1 § första och tredje styckena LUF.

Av paragrafen följer att arbetstidslagen (1982:673) och 12 § semesterlagen (1977:480), enligt vilken en arbetstagare har rätt att ta ut sin semester under viss tid på året, inte ska tillämpas vid tjänstgöring i en internationell militär insats.

I fråga om vad som är att anse som tjänstgöring i en internationell militär insats, se kommentaren till 1 §.

Arbetsmiljö

5 §

Bestämmelsen överensstämmer i huvudsak med 2 § LUF, dock med den ändringen att tillämpningsområdet har avgränsats till insatsområdet. Någon ändring i sak därutöver är inte avsedd. Av bestämmelsen följer i vad mån arbetsmiljölagen (1977:1160) ska tillämpas i ett insatsområde, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar det.

Särskilt uppföljningsansvar

6 §

I paragrafen, som är ny i lag men i stora delar i fråga om allvarligare skador har sin motsvarighet i 18 § förordningen (1999:569) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten, regleras att Försvarsmakten har ett särskilt

uppföljningsansvar för personal som tjänstgjort i en internationell militär insats.

Av *första stycket* följer att Försvarmakten ska utreda om personal som tjänstgjort i en internationell militär insats har fått fysiska eller psykiska besvär till följd av tjänstgöringen i insatsområdet.

Av *andra stycket* följer att Försvarmaktens utredning ska ha den form och den omfattning som motiveras av förhållandena under tjänstgöringen i insatsområdet. Omständigheter som påverkar i vilken omfattning och på vilket sätt myndigheten har att agera kan t.ex. vara om insatsen bedöms vara en insats med höga eller låga risker, arbets- och miljöförhållanden i det specifika insatsområdet eller om personalen har varit utsatt för våldsgrepp eller andra allvarliga händelser.

Uppföljningsansvaret ska innefatta en personlig kontakt med den anställde, om detta inte kan anses uppenbart obehövt eller är omöjligt att genomföra. Det är viktigt att den enskildes önskemål i frågan om personlig kontakt respekteras och att myndigheten inom rimliga gränser försöker tillmötesgå den enskildes önskemål i detta avseende. Försvarmakten kan erbjuda den enskilde att kontakten sker i form av t.ex. ett möte eller ett telefonsamtal. Försvarmakten ska söka kontakt med den enskilde och ge denne möjlighet att framföra sina önskemål. Det är endast om det framstår som uppenbart obehövt med en personlig kontakt som detta bör underlåtas, t.ex. om den enskilde är anställd i Försvarmakten och har sådana arbetsförhållanden att syftet med en personlig kontakt kan tillgodoses på annat sätt. Exempel på situationer där det inte är möjligt med en personlig kontakt kan vara att det inte går att få kontakt med den tidigare anställde eller att denne uttryckligen har avböjt vidare kontakt med Försvarmakten.

Av *tredje stycket* följer att Försvarmaktens särskilda uppföljningsansvar enligt första och andra stycket kvarstår under fem år efter det att tjänstgöringen i insatsområdet har avslutats.

7 §

Av paragrafen, som är ny, följer att Försvarmakten ska bistå den enskilde med information och vägledning vid utredning enligt 6 § och att så ska ske även efter den tid som anges i 6 § sista stycket. Försvarmakten har därmed ett begränsat ansvar i detta avseende, även efter fem år.

Den information och den vägledning som ska lämnas ska ha koppling till uppföljningsansvaret som så och är därmed avgränsat till frågor kopplade till tjänstgöringen i en internationella militära insats och därtill konstaterade besvär eller hörande problem. Det kan t.ex. bli fråga om att vidareförmedla sådan information som Försvarmakten har om försäkringsfrågor, uppgifter om kontaktvägar m.m.

Stödåtgärder

8 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak 6 § LUF och 20 § förordningen om utlandsstyrkan inom Försvarmakten.

Av bestämmelsen följer att Försvarmakten ska stödja och bistå en anställd som fått fysiska eller psykiska besvär under tjänstgöringen i insatsområdet, eller under resa till eller från tjänstgöring i sådant område. Detta

ska ske i syfte att underlätta för drabbade att återgå till arbetslivet och, i vissa allvarliga fall, leva ett aktivt och självständigt liv.

Stöd ska lämnas vid besvär såväl till följd av t.ex. en olyckshändelse som till följd av sjukdom.

Ansvar enligt denna bestämmelse omfattar såväl fysiska som psykiska besvär som den enskilde drabbats av till följd av sin tjänstgöring i den internationella militära insatsen. Av bestämmelsen följer att Försvarsmakten, när en anställd drabbats av en sådana besvär, har att ta ställning till vilket stöd som kan lämnas av myndigheten. Omfattningen av stödet och när det ska lämnas regleras i 10 §.

Försvarsmakten har att i samråd med den enskilde och i enlighet med vad som följer av 11 §, i samarbete med andra berörda myndigheter och organisationer, utreda behovet av åtgärder för att kunna bidra till att stärka den enskildes möjligheter att återfå full arbetsförmåga eller att försörja sig genom förvärvsarbete.

Av *andra stycket* följer att Försvarsmakten om det är möjligt ska ge den skadade lämplig arbetsträning inom ramen för Försvarsmaktens verksamhet.

Av *tredje stycket* följer att om besvären kan antas leda till bestående funktionshinder eller annars är av allvarlig art, ska Försvarsmakten föreslå åtgärder som kan bidra till att den drabbades möjlighet att leva ett aktivt och självständigt liv stärks.

Försvarsmaktens ansvar enligt denna bestämmelse innebär att myndigheten ska vara aktiv och vid behov ta egna initiativ för att stödja personal som ådragit sig fysiska eller psykiska besvär i samband med tjänstgöring i internationella militära insatser. Det är dock även i dessa fall Försäkringskassan som har det övergripande ansvaret för att utreda behovet av rehabiliteringsinsatser och verka för att eventuella rehabiliteringsåtgärder, t.ex. i form av arbetsträning eller utbildning, kommer till stånd inom skälig tid. Om det genom Försvarsmaktens egna utredning uppkommer fråga om rehabiliteringsåtgärder enligt allmänna socialförsäkringsrättsliga bestämmelser ska myndigheten uppmärksamma Försäkringskassan på det eventuella behovet av rehabiliteringsinsatser. Försvarsmakten ska aktivt samarbeta med och vid behov stödja Försäkringskassan och andra berörda myndigheter, t.ex. hälso- och sjukvården, samt eventuell annan arbetsgivare i syfte att säkerställa att den enskilde erhåller stöd och rehabilitering inom skälig tid.

Om den enskilde är fortsatt anställd i Försvarsmakten har myndigheten, såsom alla arbetsgivare, ett arbetsgivaransvar för rehabiliteringen enligt allmänna socialförsäkringsrättsliga bestämmelser.

I de fall där den enskilde är anställd av en annan arbetsgivare än Försvarsmakten och endast tillfälligt tjänstgjort i en internationell militär insats, är det den andra arbetsgivaren som enligt allmänna socialförsäkringsrättsliga bestämmelser ansvarar för att rehabiliteringsåtgärder genomförs för att den skadade ska kunna återgå i arbete hos den arbetsgivaren, se 12 §. Försäkringskassan och arbetsgivaren har i dessa fall i första hand ansvaret för att den skadade får en adekvat rehabilitering. Om den andra arbetsgivaren inte har resurser eller på annat sätt inte förmår fullgöra sin rehabiliteringsskyldighet ska Försvarsmakten erbjuda stödåtgärder i form av arbetsträning om det är möjligt.

Av 10 § följer att Försvarsmaktens stöd enligt denna paragrafs första stycke ska ges endast om det inte ska tillhandahållas av någon annan till följd av andra bestämmelser och då i den utsträckning som framstår som skälig med hänsyn till besvären samt omständigheterna i övrigt.

9 §

Paragrafen motsvarar i allt väsentligt 6 § punkten 3 och 7 § första och andra styckena LUF.

Av paragrafen följer att Försvarsmakten i vissa fall ska ge ekonomiskt stöd till åtgärder som främjar den enskildes återgång till arbetslivet och till anskaffande av hjälpmedel som denne behöver.

Av *första stycket* följer att Försvarsmakten, när sådana besvär som avses i 8 § första stycket föranleder behov av tillgång till lämplig yrkesutbildning eller fortbildning för att stärka den enskildes förvärvsförmåga, ska ge ekonomiskt stöd till sådan utbildning. Det kan även handla om att ge stöd till utbildning som förlängs till följd av skadan.

Av *andra stycket* följer att Försvarsmakten också ska ge stöd till andra åtgärder som främjar den enskildes återgång till arbetslivet samt till anskaffande av hjälpmedel som denne behöver.

Den enskildes sociala och arbetslivsinriktade rehabilitering kan i vissa fall gynnas av att den allmänna sjukvården kompletteras. Det kan avse sådana åtgärder som inte omfattas av den allmänna vården, t.ex. vissa former av psykosocialt stöd. Försvarsmakten bör ha möjlighet att vid behov bidra till eller bekosta sådana åtgärder som bidrar till att den enskilde kan återgå i arbetslivet tidigare än annars eller får tillgång till hjälpmedel i övrigt.

I de fall besvären lett till ett fysiskt handikapp kan den enskilde vara i behov av hjälpmedel för att kunna leva ett aktivt och självständigt liv eller återgå till att försörja sig själv genom förvärsarbete. Det kan i dessa fall t.ex. vara fråga om ekonomiskt bidrag till en handikappanpassad bostad eller bil. Försvarsmakten bör i dessa fall inte ensam bekosta hjälpmedlen i den mån sådana ska erbjudas på annat sätt, t.ex. genom kommunen. Det kan däremot finnas anledning för Försvarsmakten att lämna stöd för att ytterligare förbättra den skadades situation genom att bistå med medel så att hjälpmedel av särskild art eller kvalitet kan anskaffas.

Försvarsmakten bör i vissa fall kunna ge den enskilde ekonomiskt stöd till utbildning. Ekonomiskt stöd till utbildning bör avvägas med hänsyn till den enskildes kvarstående funktionshinder och andra konsekvenser av besvären. Det kan t.ex. vara frågan om att den skadade erbjuds ekonomiskt stöd för att kunna omskola sig till ett annat yrke. Försvarsmakten ska dock inte ge ekonomiskt stöd till kostnader som normalt ska betalas av andra myndigheter för omskolning eller utbildning.

Försvarsmaktens beslut ska således tas med beaktande av andra aktörers ansvar, se 10 §.

10 §

Paragrafen motsvarar 7 § tredje stycket LUF.

Av paragrafen följer att Försvarsmakten ska ge stöd enligt 8 § första stycket och ekonomiskt stöd enligt 9 § endast om sådant stöd inte ska tillhandahållas av någon annan till följd av andra bestämmelser och då i

den utsträckning som framstår som skälig med hänsyn till besvären samt omständigheterna i övrigt.

Det är således Försäkringskassan och andra ansvariga myndigheter samt eventuell annan arbetsgivare, som i första hand ska fullgöra sina skyldigheter att erbjuda stöd och adekvata rehabiliteringsåtgärder inom skälig tid. Försvarsmaktens skyldighet att stödja den enskilde ska i dessa fall vid behov utgöra ett komplement till de åtgärder som andra aktörer har att vidta. Av bestämmelsen följer att beslut om eventuellt stöd ska fattas med beaktande av besvären som så och omständigheterna i övrigt. Det blir därmed fråga om en prövning i det enskilda fallet. I den skälighetsbedömningen som ska göras enligt bestämmelsen ligger att Försvarsmakten har att beakta om myndighetens stöd framstår som ändamålsenligt för att uppnå de syften som anges i 8 § och 9 § och, om så är fallet, under hur lång tid så är fallet.

11 §

Paragrafen motsvaras av 9 § första stycket LUF.

Av paragrafen följer att Försvarsmakten ska samarbeta med andra myndigheter och organisationer.

12 §

Paragrafens första stycket motsvarar 10 § LUF och andra stycket motsvarar 9 § andra stycket LUF.

Av *första stycket* följer att den skadades eventuella arbetsgivare har kvar sitt rehabiliteringsansvar. Försvarsmakten tar inte över detta ansvar.

Av *andra stycket* följer att Försvarsmaktens stödåtgärder enligt 8 och 9 §§ ska samordnas med en eventuell annan arbetsgivares åtgärder. I de fall där en annan arbetsgivare finns med i bilden bör Försvarsmaktens åtgärder i de flesta fall kunna inskränkas till enbart avstämning av läget. En sådan avstämning kan dock förutsätta att den enskilde lämnat sitt samtycke till att sådana uppgifter lämnas. I särskilt svåra fall som kräver omfattande åtgärder och resurser kan det dock finnas skäl för Försvarsmakten att mer aktivt stödja arbetsgivaren och även ta ställning till om annat stöd bör erbjudas.

Arbetskada

13 §

Paragrafen motsvarar i allt väsentligt 5 § första och andra styckena LUF. I stället för att tala om vid tjänstgöring utomlands och tjänstgöringsplats används dock uttrycken tjänstgöring i internationell militär insats och insatsområde. Några ändringar i sak är inte avsedda.

Av *första stycket* följer att all tid, från det att den första färden till insatsområdet påbörjats till det att den sista färden från samma område avslutats, är att betrakta som arbetstid när det prövas om skadan eller sjukdomen uppkommit i arbetet. Vad som avses med insatsområde har behandlats i kommentaren till 1 §.

Av *andra stycket* följer att skador som inträffar även under fritid kan medföra ersättning enligt bestämmelserna om arbetsskadeförsäkring i socialförsäkringsbalken. Skyddet omfattar dock endast skador som den enskilde drabbas av under ledighet som tillbringas i annat område än insatsområdet om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan föreligga

när den enskilde under sin ledighet vistas i ett område där hotbilden är densamma som i insatsområdet. Exempel på en annan så kallad fritids-skada som omfattas av undantaget är när den anställde under ledig tid, vid vistelse i ett angränsande geografiskt område till insatsområdet, utsätts för misshandel eller annat våld med anledning av sin tjänstgöring i den internationella militära insatsen.

Tredje stycket innebär att vid prövning av om en skada är en arbetsskada ska socialförsäkringsbalkens regler om skadebegreppet för det statliga personskadeskyddet tillämpas i stället för reglerna om arbetsskadebegreppen inom arbetsskade försäkringen, om en sådan tillämpning blir förmånligare för den enskilde.

En arbetsskada kan uppstå till följd av såväl olyckshändelse som sjukdom eller händelse i verksamheten. Det kan vara fråga om såväl fysiska som psykiska skador.

14 §

Paragrafen motsvarar 5 § 3 st LUF.

15 §

Av paragrafen, som är ny, följer att Försäkringskassan i sin prövning av om den som tjänstgjort i en internationell militär insats ådragit sig en arbetsskada inte ska tillämpa 42 kap. 12 § socialförsäkringsbalken. Därmed är det inte en förutsättning för arbetsskadeprövningen att den sökanden har gjort en inkomstförlust. Prövningen ska ske på begäran av den enskilde.

Stöd till anhöriga

16 §

Av bestämmelsen, som är ny, följer att Försvarsmakten ska svara för stöd i form av information till anhöriga till anställda som tjänstgör i en internationell militär insats. Med anhörig avses i detta sammanhang en person som har en mycket nära social relation till den anställde som tjänstgör i en internationell militär insats, på motsvarande sätt som gäller enligt LUF. Av bestämmelsen följer att Försvarsmakten har att beakta även anhörigas behov av stöd i sin verksamhet. En viktig aspekt i detta arbete är att anhöriga ges information i olika frågor som har anknytning till insatsen och den närståendes tjänstgöring i denna, t.ex. vid allvarigare händelser i insatsområdet.

Försvarsmakten ska ha en sammanhållen planering för sitt arbete med anhöriga.

17 §

Paragrafen motsvarar 11 § LUF, dock med den ändringen att Försvarsmakten får lämna skäligt bidrag till kostnader för psykosocialt stöd till anhöriga även i andra situationer än de där den som tjänstgör i en internationell militär insats skadas så att sjukhusvård krävs eller förolyckas, om särskilda skäl finns.

Med anhörig avses i detta sammanhang en person som har en mycket nära social relation till den skadade eller avlidne, eller när särskilda skäl anses föreligga, till den som tjänstgör i en internationell militär insats.

Begreppet anhörig har samma innebörd som vid tillämpningen av 11 § LUF.

Beslut om stöd enligt denna paragraf ska alltid föregås av en skälighetsprövning i det enskilda fallet. Alla omständigheter av betydelse bör vägas in, t.ex. den anhöriges relation till den skadade, behovet av stöd, skadans art och möjligheten att erhålla professionell hjälp från annat håll.

I *första stycket* regleras att anhöriga till de anställda som allvarligt skadas eller förolyckas har rätt till ersättning för vissa kostnader som uppkommer till följd av att den anhörige ska möta eller besöka den som skadats så svårt att sjukhusvård krävs eller ta emot den som förolyckats. Ersättning kan betalas ut för resekostnader samt kostnader för uppehälle och tidsspillan. Ersättningen ska bestämmas efter samma grunder som gäller i fråga om ersättning av allmänna medel till vittnen. Ingen begränsning har angetts för antalet resor som dock ska vara skäligt. Enligt förarbetena till LUF kan ett riktmärke vara en resa per månad.

I *andra stycket* regleras att Försvarsmakten efter ansökan ska ge skäligt ekonomiskt bidrag till krisstöd eller annat psykosocialt stöd till den anhörige i fall där den försvarsmaktsanställda skadats så svårt att sjukhusvård krävs eller förolyckats. Försvarsmakten får även i övrigt ge sådant bistånd om det finns särskilda skäl. Så kan t.ex. vara fallet när den anställda befinner sig i insatsområdet och den anhörige har akut behov av sådant stöd med anledning av den anställdes tjänstgöring och detta inte går att få på annat håll. Försvarsmakten bör även i dessa fall kunna ersätta den anhörige för kostnader som uppstått när denne erhållit psykosocialt stöd av annan vårdgivare. Det bidrag som Försvarsmakten betalar ut ska vara skäligt. I skälighetsbedömningen ska beaktas att det i första hand är andra myndigheter eller vårdgivare, t.ex. den allmänna hälso- och sjukvården, som ska svara för kostnaderna. Ekonomiskt stöd i sådana här fall, särskilt när rekvisitet särskilda skäl används, bör endast ges i undantagsfall.

I vissa fall kan det finnas ett behov av att någon anhörig till den skadade medverkar vid rehabiliteringen. Av *tredje stycket* följer att Försvarsmakten i dessa fall ska ge skälig ersättning för de kostnader som medverkan i rehabiliteringen medför för den anhörige. I vilka fall en anhörig bör medverka i rehabiliteringen bör bestämmas utifrån den skadades behov och det bör stå klart att en sådan medverkan främjar rehabiliteringen. Sådana kostnader kan vara ökade boendekostnader, kostnader för resor och kostnader för barn tillsyn. Ersättning för förlorad arbetsinkomst eller ersättning för utfört arbete räknas inte hit. Ersättningen ska endast betalas ut så länge det står klart att den anhöriges medverkan är av särskild betydelse för den skadades rehabilitering.

Överklagande

18 §

Paragrafen motsvarar i allt väsentligt 12 § LUF.

Övergångsbestämmelser

De nya bestämmelserna ska tillämpas även på tidigare anställda i utlandsstyrkan som skadats efter utgången av år 1992. Ersättning för kostnader enligt 17 § andra stycket som uppkommit av annan anledning än

den närståendes dödsfall eller skada som medfört sjukhusvård lämnas dock endast om kostnaderna uppkommit efter lagens ikraftträdande. Vidare ska tillämpliga bestämmelser i LUF även fortsättningsvis tillämpas i fråga om Polisens utlandsstyrka.

6.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands

Ändringen innebär att begränsningen till högst tretusen personer ur Försvarmaktens utlandsstyrka samtidigt i väpnad tjänst ersätts med att högst tretusen personer anställda i Försvarmakten samtidigt får tjänstgöra i väpnad tjänst utomlands i internationella militära insatser. Någon förändring i sak är inte avsedd.

6.4 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Ändringarna innebär att skrivningarna om någon som är anställd i Försvarmaktens utlandsstyrka byts ut mot någon som är anställd i Försvarmakten och tjänstgör i en internationell militär insats. Avsikten är att bestämmelserna ska träffa samtliga anställda i Försvarmakten som tjänstgör utom riket i en internationell militär insats.

6.5 Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Ändringen innebär att hänvisningen till LUF ersätts med en hänvisning till motsvarande bestämmelse i lagen om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser.

6.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap. 5 §

En ny sjunde punkt införs i *tredje stycket*. Härigenom ges rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarmakten ett skydd mot en sänkning av sin sjukpenninggrundande inkomst.

Ett tillägg görs även i paragrafens *sjunde stycke*. Sjunde stycket reglerar den så kallade värnplikts-SGI:n, detta genom en hänvisning till paragrafens fjärde stycke. Värnplikts-SGI:n innebär att totalförsvarspiktiga som genomgår grundutbildning längre än 60 dagar, vid sjukdom under tjänstgöringstiden kan få sjukpenning beräknad på inkomster som han eller hon har haft vid sidan av tjänstgöringen. Sjukpenning under tjänstgöringstiden utgår då endast enligt denna särskilt fastställda SGI och endast dagar när den totalförsvarspiktige skulle ha förvärvat arbetat. Genom det föreslagna tillägget görs dessa bestämmelser tillämpliga även på rekryter som frivilligt genomgår militär utbildning inom Försvarmakten.

Liksom för totalförsvarspliktiga utges sjukpenning endast för dagar då den enskilde skulle ha förvärsarbetat.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

Grundutbildning som är längre än 60 dagar syftar både på grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt och på den militära utbildning inom Försvarsmakten, på frivillig grund, som ska träda i stället för grundutbildningen enligt lagen om totalförsvarsplikt.

6.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:263) om statligt personskadeskydd

1 §

Paragrafen ändras genom att rekryter som frivilligt genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten, läggs till som kategori i första punkten. Genom tillägget görs lagen även tillämplig på dessa rekryter.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

De särregler som enligt 12, 13 och 13 a §§ lagen om statligt personskadeskydd gäller för totalförsvarspliktiga, kommer då även att gälla för rekryter. Rekryterna omfattas av bestämmelsen endast under den tid som de genomgår utbildning. Skyddstiden kommer då, enligt 4 §, att löpa från det att rekryten inleder första resan till utbildningen till dess att sista resan från utbildningen avslutas.

Som en följd av att den särskilda antagningsprövningen enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning upphör utgår hänvisningen till den lagen.

12 §

Tillägg görs i paragrafens första och andra stycke.

Tillägget i *första stycket* innebär att rekryter kommer att omfattas av de bestämmelser om garantibelopp som enligt paragrafen gäller vid beräkning av sjukpenningunderlag för totalförsvarspliktiga som har skadas under utbildningen. Tillägget i *andra stycket* medför på motsvarande sätt att rekryter omfattas av de garantibelopp som enligt paragrafen gäller vid beräkning av livränteunderlag för totalförsvarspliktiga som har skadas under utbildningen även.

Rekryter omfattas av reglerna i *första* och *andra stycket* vid grundläggande militär utbildning såväl som under kompletterande militär utbildning.

Militär utbildning inom Försvarsmakten avser såväl den som fullgör grund- eller repetitionsutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt som rekryt som, på frivillig grund, genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten som är tänkt att träda i stället för utbildningen enligt lagen om totalförsvarsplikt.

13 §

Tillägget innebär att rekryter har rätt till särskild sjukpenning i samma utsträckning som totalförsvarspiktiga som fullgör längre grundutbildning än 60 dagar.

Militär utbildning inom Försvarsmakten avser såväl den som fullgör grund- eller repetitionsutbildning enligt lagen om totalförsvarspikt som rekryt som, på frivillig grund, genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten som är tänkt att träda i stället för utbildningen enligt lagen om totalförsvarspikt.

6.8 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Ändringarna motsvarar och innebär i sak de ändringar som redogjorts för ovan i lagen om allmän försäkring samt lagen om statligt personskadeskydd, se 6.6 och 6.7.

Militär utbildning inom Försvarsmakten avser, i förekommande fall, såväl den som fullgör grund- eller repetitionsutbildning enligt lagen om totalförsvarspikt som rekryt som, på frivillig grund, genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten som är tänkt att träda i stället för utbildningen enligt lagen om totalförsvarspikt.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarspikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

6.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:000) om införande av socialförsäkringsbalken

Övergångsbestämmelsen ska ge skydd till den som inställt sig till antagningsprövning enligt lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.

6.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada

1 §

Ändringen innebär att rekryter som frivillig genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten läggs till som personalkategori i paragrafens andra stycke. Detta innebär att en rekryt kan ha rätt till ersättning för skada som han eller hon ådrar sig under ledighet eller annan fritid och vid vistelse utanför förlägningsplats eller annan plats där verksamheten bedrivs.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarspikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

6.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

17 §

En ny fjärde punkt införs i paragrafen. Tid som rekryt under militär utbildning inom Försvarsmakten ska inte räknas med när ramtid enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring bestäms.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

6.12 Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

2 kap. 15 §

Den som söker till eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten ges skydd mot diskriminering. Eftersom mönstrings- och tjänstgöringsskyldighet ska omfatta både kvinnor och män och lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning upphör att gälla är tredje styckets första och andra punkter ändrade.

2 kap. 16 §

Ansvariga myndigheter och organisationer är skyldiga att utreda och vidta åtgärder beträffande den som sökt till eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten och som anser sig ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier i samband med sådan verksamhet som avses i 15 § i denna lag.

6.13 Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning

Upphävandet är en följd av att skyldigheten att fullgöra värnplikt enligt lagen om totalförsvarsplikt omfattar både kvinnor och män.

6.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

1 §

Ändringen i *punkten 2* innebär att även rekryter som genomgår militär utbildning på frivillig grund inom Försvarsmakten omfattas av lagen. Det är inte av betydelse i vilket syfte de genomgår utbildningen.

6.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

1 §

Ändringen är en följd av att lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten upphävs och ersätts med lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser. Ändringen, som kommenteras närmare i avsnitt 5.8, innebär att skrivningarna om dem som tjänstgör utomlands i Försvarsmaktens utlandsstyrka byts ut mot de som är anställda i Försvarsmakten och tjänstgör utomlands i en internationell militär insats. Avsikten är att bestämmelsen ska träffa samtliga anställda i Försvarsmakten som tjänstgör utomlands i en internationell militär insats.

6.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten läggs till som en av de personalkategorier som omfattas av lagen. Detta innebär att bestämmelserna i 9 kap. lagen om totalförsvarsplikt är tillämpliga även på rekryter.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

6.17 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Ändringen är en följd av att lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten upphävs och ersätts med lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser. Ändringen, som kommenteras närmare i avsnitt 5.8, innebär att skrivningarna om tjänstgöring i Försvarsmaktens utlandsstyrka byts ut mot tjänstgöring i Försvarsmakten i en internationell militär insats. Avsikten är att bestämmelsen ska träffa samtliga anställda i Försvarsmakten som tjänstgör i en internationell militär insats.

6.18 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

8 kap. 20 §

Tillägget innebär att bestämmelsen även ska gälla rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning

enligt lagen om totalförsvarsplikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

11 kap. 25 §

Tillägget i *första stycket* innebär att skattefriheten för ersättningar och förmåner till totalförsvarspliktiga också ska gälla rekryter som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

Ändringen i *andra stycket* innebär att de skatteregler för familjebidrag som gäller för totalförsvarspliktiga också ska gälla för rekryter.

29 kap. 16 §

Tillägget innebär endast att hänvisningen även gäller rekryt som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten.

Rekryt är enskild som genomgår sådan militär utbildning inom Försvarsmakten på frivillig grund som ska träda i stället för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Enskild som genomgår grundläggande officersutbildning inom Försvarsmakten omfattas inte.

6.19 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

8 kap. 20 §

Ändringen är en följd av att lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten upphävs och ersätts med lagen om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser. Innebörden av ändringen, som kommenteras närmare i avsnitt 5.8, är att ersättningar som betalas ut vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier i fråga om anställda i Försvarsmakten som tjänstgör i en internationell militär insats ska vara skattefria.

Sammanfattning av betänkandet Totalförsvarsplikten i framtiden (SOU 2008:98)

Delbetänkandet behandlar de principfrågor som kommittén enligt direktiven ska ta ställning till. Betänkandet innefattar en analys av dagens system med totalförsvarsplikt, förslag angående tjänstgöringspliktens framtida utformning och tillämpning samt förslag till utformning av system för rekrytering och utbildning av soldater på frivillig väg. Kommittén avser i sitt huvudbetänkande att återkomma till frågan om någon form av mönstringsplikt bör tillämpas även när rekrytering och utbildning av soldater sker på frivillig väg. I huvudbetänkandet kommer kommittén även att återkomma med fördjupade analyser och mer preciserade förslag i flera av de frågor som berörs i delbetänkandet.

Bakgrund

Totalförsvarsplikten omfattar värnplikt, civilplikt och allmän tjänsteplikt. Värnplikt och civilplikt innefattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Tidigare reglerades värnplikt, civilplikt och allmän tjänsteplikt genom skilda lagar. Sedan 1995 omfattas emellertid alla tre formerna av plikt av lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

Genom lagen om totalförsvarsplikt åläggs den enskilde att medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden, att tjänstgöra inom totalförsvaret i den omfattning som hans eller hennes kroppskrafter och hälsotillstånd tillåter samt att iaktta de föreskrifter i övrigt som meddelas i lagen om totalförsvarsplikt. För att medverka till föreskriven utredning om sina personliga förhållanden är svenska män skyldiga att genomgå mönstring. Ingen är skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt utan att först ha skrivits in för det.

Den allmänna värnplikten infördes 1901. Sedan dess har systemet genomgått ett stort antal genomgripande förändringar. Värnpliktens syfte har emellertid hela tiden varit det samma; att säkerställa Försvarsmaktens tillgång på personal. Med värnplikten som grund har personer kunnat tas ut till grund- och repetitionsutbildning för att sedan krigsplaceras och vid behov kunna kallas in till beredskaps- eller krigstjänstgöring. Enligt den i dag gällande lagen om totalförsvarsplikt är alla svenska män värnpliktiga från det år de fyller 19 år till det år de fyller 47 år. För att skrivas in till värnplikt måste en person först ha mönstrat eller genomgått frivillig antagningsprövning.

Under 1930-talet tillkom civilplikt som ett komplement till värnplikten. Civilpliktens syfte har varit att säkerställa tillgången på personal inom det civila försvaret. Till sin utformning motsvarar civilplikt värnplikt genom att den möjliggör att totalförsvarspliktiga grundutbildas och krigsplaceras i fredstid för att därefter vid behov kunna kallas in till krigs- eller beredskapstjänstgöring. Enligt lagen om totalförsvarsplikt görs skillnad på civilplikt med grundutbildning som är längre respektive kortare än 60 dagar. För att skrivas in till civilplikt med längre grundut-

bildning än 60 dagar krävs att personen har genomgått mönstring eller särskild antagningsprövning. Inskrivning till civilplikt med kortare grundutbildning än 60 dagar kan göras även efter annan form av utredning.

Den allmänna tjänsteplikten skiljer sig från värnplikt och civilplikt genom att den bara är tillämplig vid höjd beredskap. Någon grundutbildning sker inte heller inom ramen för allmän tjänsteplikt.

Den omfattande grundutbildningen av värnpliktig och civilpliktig personal har förutsatt ett väl utbyggt mönstrings- och registerförfarande. Dessa verksamheter säkerställs i dag av Totalförsvarets pliktverk (hädanefter Pliktverket). Alla svenska män är skyldiga att vid Pliktverket genomgå mönstring för att deras förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt ska kunna bedömas. Mönstringen föregås sedan 2007 av en webbaserad lämplighetsundersökning som skickas ut till samtliga svenska ungdomar det år de fyller 17. För kvinnor finns det ingen skyldighet att svara på frågorna i lämplighetsundersökningen. Baserat på svaren i lämplighetsundersökningen kallar därefter Pliktverket de mest lämpade männen till mönstring. Antalet personer som under ett år skrivs in till värnplikt eller civilplikt bestäms mot bakgrund av de personalbehov som de bemanningsansvariga myndigheterna har anmält till Pliktverket. Enligt lagen om totalförsvarsplikt ska det antal personer skrivas in till värnplikt och civilplikt som i krig behövs i Försvarmakten och i det civila försvaret samt för Försvarmaktens fredstida beredskap. I dag förekommer ingen inskrivning till civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar.

Kvinnor kan ansöka om att få genomgå särskild antagningsprövning vilken till förfarandet motsvarar mönstring. Efter att ha genomgått särskild antagningsprövning kan kvinnor, om de samtycker till det, skrivas in till värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar.

Sedan lagen om totalförsvarsplikt tillkom 1995 har tillämpningen av den samma genomgått flera förändringar. Antalet personer som skrivs in till värnplikt eller civilplikt med lång grundutbildning har sjunkit från 32 547 under 1996 till 4 834 under 2007. TPF1FPT Utbildning av civilpliktiga med lång grundutbildning har under 2008 upphört helt. Vidare har andelen män som kallas till mönstring genomgått en kraftig minskning under 2007-2008. Anledningen är den webbaserade lämplighetsundersökningen som i dag föregår kallelse till mönstring. Denna har gjort att endast 16 803 män behövde kallas till mönstring 2007 jämfört med 41 720 under föregående år. Även antalet personer som lagförs för brott mot totalförsvarsplikten har minskat, från 156 personer under 2004 till 88 under 2008.

Försvarets behov av personal

Målen för den svenska försvarspolitikerna är enligt 2004 års försvarsbeslut att bidra till att hantera och förebygga kriser i vår omvärld, att hävda vår territoriella integritet, att försvara Sverige mot väpnat angrepp och att värna civilbefolkningen samt att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.

Försvarsmakten utgör ett centralt instrument i den svenska försvars- och säkerhetspolitiken. Genom sin förmåga till väpnad strid skiljer sig Försvarsmakten från andra myndigheter. Sedan kalla krigets slut har Försvarsmakten genomgått omfattande förändringar. Detta arbete pågår fortfarande. Det gamla invasionsförsvaret har ersatts av ett insatsförsvaret. Internationella insatser har blivit en huvuduppgift för Försvarsmakten.

För att kunna genomföra sin verksamhet är Försvarsmakten beroende av kompetent personal. Detta gäller för samtliga delar av Försvarsmakten.

Insatsorganisationen svarar för Försvarsmaktens operativa verksamhet och består av insatsförband samt övriga förband. Insatsförband och övriga förband benämns krigsförband och bemannas av krigsplacerade värnpliktiga samt av yrkes- och reservofficerare. För internationella insatser har Försvarsmakten en utlandsstyrka bestående av för verksamheten särskilt uppsatta förband. Inom Försvarsmakten finns också beredskapsförband som kan vara anmälda till internationella styrkeregister. Utlandsstyrkan och beredskapsförbanden innehåller inga värnpliktiga som har krigsplacerats i förbanden, utan bemannas av soldater som har rekryterats på frivillig väg. Till dessa förband rekryteras även civila med specialistkunskaper.

I Försvarsmakten ingår även de nationella skyddsstyrkorna som bland annat svarar för ytövervakning och skydd av infrastruktur. De utgörs i huvudsak av hemvärnsförband. Hemvärdet, som är en del av Försvarsmakten, bemannas av frivilliga hemvärnsmän samt av avtalspersonal från de frivilliga försvarsorganisationerna. För tjänstgöring som hemvärnsmän krävs genomförd militär grundutbildning om minst 85 dagar. Den viktigaste rekryteringsbasen för hemvärdet utgörs därför av värnpliktiga som har fullgjort grundutbildning. I dag förekommer även viss direktutbildning av personal till hemvärdet.

Analys av dagens system

Totalförsvarsplikten, såsom den tillämpas i dag, räcker väl till för att förse krigsförbanden med personal. Genom att antalet förband under senare år har minskat kraftigt kan personalen i krigsförbanden också omsättas relativt fort. Sett till Försvarsmaktens samtliga uppgifter och till dess sammanlagda behov av personal uppvisar emellertid dagens system ett antal brister. Förband som bemannas av krigsplacerade värnpliktiga kan inte användas fullt ut med mindre än att personalen kallas in till beredskaps- eller krigstjänstgöring. Förbandens omedelbara tillgänglighet är därför låg. Krigsplacerade värnpliktiga kan inte heller med totalförsvarsplikten som grund användas i Försvarsmaktens internationella verksamhet. Detta har lett till att två parallella förbandsstrukturer har utvecklats inom Försvarsmakten. Värnpliktiga tas ut, utbildas och samövas för att krigsplaceras i krigsförband. Förbanden i utlandsstyrkan och Försvarsmaktens beredskapsförband består däremot av soldater som har rekryterats på frivillig väg. De värnpliktiga som efter genomförd grundutbildning gör internationell tjänst har därför först samövats i ett krigsförband och sedan i ett förband för internationella insatser.

Att ha två parallella förbandssystem försvårar Försvarsmaktens möjlighet till en effektiv personalplanering. Svårigheterna förstärks av att grundutbildningen av värnpliktiga görs nästan uteslutande mot krigsförbandens behov. Planeringen av utlandsstyrkans och beredskapsförbandens verksamhet måste göras med detta som utgångspunkt. De två olika förbandsstrukturerna måste i realiteten också ofta dela på materiel och utbildningsresurser. Detta resulterar i stora belastningar för utbildningsorganisationen. Vid vissa förband måste resurser tas från värnpliktsutbildningen för att den internationella verksamhetens behov ska kunna tillgodoses. Detta leder inte bara till bristande övning för krigsförbanden utan även till negativa attityder bland de värnpliktiga som drabbas. Till ovan nämnda svårigheter kommer det allmänna problemet med att ha samma person placerad i två olika förband. Används det ena förbandet kan personen ifråga samtidigt inte verka i det andra.

Dagens system lider också av problem med allt för långa ledtider. Värnpliktiga skrivs i dag av Pliktverket in till relativt specificerade befattningar inom Försvarsmakten. Det går mellan 6–24 månader mellan inskrivning och påbörjad grundutbildning. Under denna tid kan Försvarsmaktens personalbehov ha förändrats. Den befattning som soldaten rycker in till måste då ändras vilket försvårar utbildningsplaneringen och leder till missnöje bland de värnpliktiga som drabbas.

Värnpliktiga som har fullgjort grundutbildning utgör den huvudsakliga rekryteringsbasen för Försvarsmaktens internationella verksamhet, för officersyrket och för hemvärnet. Antalet värnpliktiga måste därför vara stort nog för att kunna utgöra en tillräcklig rekryteringsbas till dessa verksamheter. De värnpliktiga som genomgår grundutbildning måste också i tillräcklig utsträckning välja att fortsätta inom Försvarsmakten.

Antalet värnpliktiga som tas ut till grundutbildning är i dag relativt litet. Hur många som tas ut är knutet till krigsförbandens behov och kan inte styras mot bakgrund av personalbehovet inom hela Försvarsmakten. Antalet värnpliktiga som fullgör grundutbildning kan därför fortsätta att sjunka även om ambitionen vad gäller exempelvis internationella insatser skulle öka.

Viljan bland dagens värnpliktiga att fortsätta inom Försvarsmakten är efter avslutad grundutbildning relativt låg. Till detta finns antagligen flera anledningar. Den enskildes inställning till tjänstgöring ges i dagens system inte fullt genomslag, trots att Pliktverket i dag, enligt kommitténs bedömning, låter den enskildes inställning få så stort genomslag som är möjligt inom ramen för dagens lagstiftning. Den relativt långa tiden mellan inskrivning och grundutbildningens början gör också att ett antal personer hinner ändra inställning till engagemang inom Försvarsmakten. Vidare påverkar utbildningens kvalitet den enskildes syn på Försvarsmakten som arbetsgivare och även viljan till fortsatt engagemang. Ändrade befattningar, långa ledtider och brister i utbildningen till följd av en överbelastad utbildningsorganisation är här viktiga påverkansfaktorer. Vissa grupper av värnpliktiga, särskilt bevakningsvärnpliktiga, har också på grund av brister i grundutbildningen visat sig vara speciellt svåra att rekrytera till fortsatt engagemang inom Försvarsmakten.

Kommittén kan vidare konstatera att dagens system inte klarar av att rekrytera ett tillräckligt antal kvinnor till Försvarsmakten. Riksdagen och regeringen har vid flera tillfällen framhållit vikten av att andelen kvinnor

inom Försvarsmakten ökar. Detta gäller värnpliktiga, officerare, andelen kvinnor i utlandsstyrkan och i hemvärdnet. Av de cirka 5 250 personer som under 2007 skrevs in till värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar var ungefär 400 kvinnor. Andelen yrkesofficerare som är kvinnor är ungefär 4,5 procent. Av hemvärdnets personal är 15 procent kvinnor. Andelen kvinnor i utlandsstyrkan och i beredskapsförbanden är alltfjämt låg.

Det finns antagligen flera skäl till att Försvarsmakten inte lyckas rekrytera fler kvinnor. Det främsta skälet är dock enligt kommittén att dagens system gör skillnad mellan män och kvinnor. Så länge denna skillnad består är det svårt att fullt ut uppnå de målsättningar som finns om ett ökat antal kvinnor i Försvarsmakten. Eftersom värnpliktiga som har fullgjort grundutbildning utgör den främsta rekryteringsbasen till officersyrket, för hemvärdnet och för personalen i utlandsstyrkan och beredskapsförbanden får den låga andelen kvinnor som fullgör värnplikt även effekter i dessa delar av organisationen. Dagens system lyckas inte heller ta till vara på intresset hos de kvinnor som vill fullgöra värnplikt. Av de drygt 1 500 kvinnor som 2007 ansökte om särskild antagningsprövning, var det bara 365 som slutligen ryckte in till grundutbildning.

En förändrad totalförsvarsplikt

Av de analyser som har gjorts, drar kommittén slutsatsen att totalförsvarsplikten såsom den är utformad och tillämpas i dag, riskerar att visa sig otillräcklig som rekryteringsbas till hemvärn, officersyrket och till Försvarsmaktens internationella verksamhet. Systemet dras även med inneboende effektivitetsbrister och förekomsten av två separata förbandssystem hämmar personalplaneringen. Kommittén anser också att det kan ifrågasättas om det är rimligt att under hot om straffansvar kalla in unga människor till tjänstgöring när det nationella försvarets behov av soldater är så pass begränsat.

Kommittén föreslår därför att Försvarsmaktens soldatförsörjning – så länge försvarsberedskapen tillåter det – görs oberoende av bestämmelserna om tjänstgöringsplikt i lagen om totalförsvarsplikt.

Tjänstgöringsplikten är ett viktigt instrument för att i tider av krig eller krigsfara kunna säkra Sveriges självständighet som stat. Kommittén föreslår därför inte att tjänstgöringsplikten på något sätt ska avskaffas, utan endast att den inte ska tillämpas när behov saknas.

Om försvarsberedskapen skulle kräva det måste bestämmelserna om tjänstgöringsplikt åter kunna börja tillämpas. Hur personalbehovet i en sådan situation kan se ut går inte att förutse. Att kön skulle vara en avgörande faktor är emellertid enligt kommittén en helt orealistisk tanke. Kommittén föreslår därför att tjänstgöringsplikten när den tillämpas bör utökas till att även gälla kvinnor. Syftet är att i en sådan situation ge de bemanningsansvariga myndigheterna största möjliga handlingsfrihet. En könsneutral tjänstgöringsplikt kräver att även mönstringsplikten, i samband med att bestämmelserna om tjänstgöringsplikt tillämpas, görs könsneutral.

Frågan om någon form av mönstringsplikt bör kvarstå även när bestämmelserna om tjänstgöringsplikt inte tillämpas, och rekrytering och

utbildning av soldater sker på frivillig grund, avser kommittén att återkomma till i sitt huvudbetänkande.

För att bestämmelserna om tjänstgöringsplikt snabbt ska kunna börja tillämpas krävs ändamålsenliga registersystem. I huvudbetänkandet kommer kommittén att överväga hur detta ska säkerställas. Kommittén kommer i denna fråga att samverka med Försvarsmakten, Pliktverket, Krisberedskapsmyndigheten och Statens räddningsverk samt övriga berörda myndigheter.

En frivillig militär grundutbildning

Kommitténs förslag innebär att bestämmelserna om tjänstgöringsplikt inte ska tillämpas så länge försvarsberedskapen inte kräver det. Rekrytering och utbildning av sådan personal som i dag tjänstgör enligt lagen om totalförsvarsplikt ska i stället ske på frivillig grund. Kommittén ska enligt direktiven överväga hur en sådan utbildning bör vara utformad, bland annat vad gäller ersättning och andra förmåner, disciplinansvar samt möjligheter att avbryta tjänstgöringen.

Kommittén föreslår att en ny försvarsmaktsgemensam och kvalitets-säkrad frivillig grundutbildning på cirka tre månader införs i Försvarsmaktens regi. Utbildningen bör motsvara de moment som i dag innefattas i Försvarsmaktsgemensamma krav på förmåga hos soldater och sjömän (FSS). I FSS anges krav på minsta gemensamma förmåga som soldater och sjömän ska uppnå efter genomförd grundutbildning. Detta inrymmer bland annat stridskunskaper, första hjälpen och annan sjukvårdsverksamhet samt kunskaper i folkrätt, svensk lag och i Försvarsmaktens bestämmelser. Utbildningen bör i princip vara öppen för alla svenska medborgare över 18 år och ska föregås av tester och kontroller avseende lämplighet.

Genom att utbildningen av soldater görs oberoende av bestämmelserna om tjänstgöringsplikt kan den enskildes vilja till tjänstgöring ges större genomslag. Det blir upp till Försvarsmakten och den enskilde att bestämma hur ett fortsatt engagemang efter genomförd grundutbildning bör se ut. Den frivilliga grundutbildningen bör möjliggöra för den enskilde att fortsätta utbilda sig till anställd eller kontrakterad soldat, engagera sig inom hemvärnet eller utbilda sig till yrkes- eller reservofficer.

Om den enskilde efter avslutad frivillig grundutbildning vill fortsätta som soldat eller sjömän skriver han eller hon avtal med Försvarsmakten och befattnings- och förbandsutbildningen sker sedan inom det förband som personen ska tjänstgöra vid. Detta ger Försvarsmakten stor handlingsfrihet i utformningen av anställningsvillkor och vidareutbildning.

En frivillig grundutbildning på cirka tre månader ger såväl den enskilde som Försvarsmakten tid att avgöra vilken tjänst personen passar för. En person behöver inte långt i förväg tas ut till en viss befattning. Typ av befattning och fortsatt utbildning kan i stället bestämmas utifrån Försvarsmaktens behov vid tillfället och utifrån den enskildes önskemål och kvalifikationer. En person kan naturligtvis redan före den frivilliga grundutbildningen ha önskemål om vilken tjänst hon eller han vill ha. Försvarsmaktens verksamhet, som ytterst syftar till att kunna utöva väpnad strid, kräver emellertid särskilda egenskaper hos den enskilde. Alla

passar inte till samtliga tjänster och vissa personer passar överhuvudtaget inte in i Försvarsmaktens verksamhet. Slutgiltigt ställningstagande till om och på vilket sätt en person ska fortsätta inom Försvarsmakten bör därför göras först i slutet av den frivilliga grundutbildningen. Kommittén anser därför också att den enskilde under den frivilliga grundutbildningen måste garanteras ett skydd för sin civila anställning.

Vilka förmåner och villkor i övrigt som bör gälla under en frivillig militär grundutbildningen avser kommittén att återkomma till i sitt huvudbetänkande. En viktig fråga är vilken arbetsrättslig status den enskilde ska ha under utbildningen. Andra viktiga aspekter att ta ställning till är vilka disciplinbestämmelser som bör gälla under utbildningen, hur medinflytandet ska säkerställas och vilka möjligheter som ska finnas att avbryta utbildningen.

Kommittén ska enligt direktiven lämna förslag till hur rekryteringsverksamheten bör vara utformad i framtiden. Till denna fråga avser kommittén att återkomma i sitt huvudbetänkande. Kommittén vill dock redan i delbetänkandet peka på ett antal viktiga faktorer vad gäller rekryteringsverksamheten.

I sitt arbete har kommittén kunnat konstatera att den samlade kunskapen inom Försvarsmakten och Pliktverket vad gäller personalfrågor är stor. Rekryteringsverksamheten är emellertid allt för splittrad för att fullt ut kunna stödja ett sådant system som kommittén föreslår. Kunskaperna inom rekryteringsområdet bör därför i framtiden koncentreras på ett tydligare sätt.

Försvarsmaktens möjlighet att rekrytera personal till sin verksamhet är avhängig ett antal faktorer. Undersökningar visar på att svenska folkets bild av Försvarsmaktens verksamhet överlag är positiv. Intresset för att tjänstgöra inom Försvarsmakten är bland unga människor också relativt stort. Försvarsmaktens förmåga att fånga upp detta intresse är avgörande för möjligheterna att rekrytera personal. För att långsiktigt klara detta måste Försvarsmakten uppfattas som en seriös arbetsgivare som erbjuder stora möjligheter att utvecklas inom verksamheten. Engagemang inom Försvarsmakten måste vara öppen för alla samhällsgrupper. Det är viktigt att civil kompetens tas till vara och att Försvarsmakten uppfattas som en intressant arbetsgivare av folk ur olika åldersgrupper. Kvinnor måste ses som en lika naturlig rekryteringsgrupp som män.

Ett system som tar sin grund i frivillighet gör det möjligt för Försvarsmakten att rikta rekryteringsverksamhet mot större grupper än i dag samtidigt som mer riktade åtgärder kan göras mot bristkategorier. De frivilliga försvarsorganisationerna kommer även i framtiden att utgöra naturlig del i rekryteringsverksamheten.

Utbildningens och tjänstgöringens kvalitet är exempel på väsentliga faktorer för att Försvarsmakten ska lyckas i sitt rekryteringsarbete. De som har genomgått en bra utbildning och som har erfarenheter av Försvarsmakten som en bra arbetsgivare förmedlar sina intryck till andra. Det omvända stämmer också. Stora marknadsföringsinsatser kan ominnetgöras om de grundläggande utbildningsdelarna inte motsvarar förväntningarna hos den enskilde eller inte håller hög kvalitet. I dag upplevs grundutbildningen av många värnpliktiga som bristfällig. Kommitténs förslag gör det möjligt att råda bot på flera av de problem som är orsaker till denna uppfattning. Behovet av att samöva personal i två olika för-

bandsstrukturer skulle försvinna, ledtiderna skulle kortas och utbildningsverksamheten skulle kunna optimeras för att säkerställa att all personal på samtliga nivåer fick ändamålsenlig utbildning. Bilaga 1

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2008:98)

Bilaga 2

Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK), Rikspolisstyrelsen, Forsvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt, Krisberedskapsmyndigheten, Statens räddningsverk, Styrelsen för psykologiskt försvar, Kustbevakningen, Totalförsvarets pliktverk, Totalförsvarets forskningsinstitut, MSB-kommittén, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Arbetsgivarverket, Statskontoret, Statens överklagandenämnd, Försvars-
högskolan, Luftfartsstyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Jämställdhetsombuds-
mannen, Arbetsförmedlingen, Affärsverket svenska kraftnät, Statens
energimyndighet, Sveriges Kommuner och Landsting, Tjänstemännens
centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges
Akademikers Centralorganisation (SACO), Officersförbundet, Sveriges
Reservofficersförbund, Svenskt näringsliv, Svensk Energi, Sveriges
civilförsvarsförbund, Svenska röda korset, Centrum för vapenfrihet,
Värnpliktsrådet, Svenska freds- och skiljedomsföreningen, Försvarsut-
bildarna, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) och
Svenska kyrkans kyrkostyrelse.

Sammanfattning av betänkandet Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63)

Kommitténs uppdrag

Kommittén har haft till uppdrag att överväga vilka författningsändringar och övriga åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra frivillig rekrytering och utbildning av sådan personal som i dag tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt. Kommittén ska även ta ställning till under vilka förhållanden frivillig rekrytering och utbildning bör tillämpas. I direktiven framhålls att det är det militära och civila försvarets uppgifter under höjd beredskap som ytterst ska vara avgörande för personalförsörjningens och lagstiftningens utformning. En allmän totalförsvarsplikt i någon form bör därför finnas kvar även i framtiden. Kommittén ska ta ställning till under vilka omständigheter pliktssystemet ska tas i anspråk.

Kommittén ska vidare överväga om skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt med lång grundutbildning även bör omfatta kvinnor. I uppdraget har även ingått att ta ställning till hur ett nytt soldatförsörjningssystem bör införas i enlighet med målsättningen att reformeringen av soldatförsörjningen tar sin början den 1 juli 2010. Särskilda förslag ska lämnas för vad som bör gälla för enskilda som direkt berörs av reformen under tiden inför och vid införandet. Konsekvenserna för Försvarsmaktens förmåga inför, under och närmast efter införandet ska belysas.

Regeringen fattade beslut om de första direktiven till kommittén den 6 december 2007. Därefter har regeringen beslutat om tilläggsdirektiv den 29 januari och den 23 april 2009. Kommittén har tagit namnet Utredningen om totalförsvarsplikten.

Kommittén har bestått av en ordförande och ledamöter från samtliga riksdagspartier, sakkunniga och experter. Kommittén har i sitt arbete biträttats av ett sekretariat. I arbetsgrupper bestående av representanter för myndigheter och intresseorganisationer har sekretariatet berett specifika sakfrågor. I flera frågor har samverkan även skett med berörda enheter vid Försvarsmakten samt från andra myndigheter. Studiebesök har genomförts i Danmark och Nederländerna i syfte att studera de militära personalförsörjningssystemen i respektive stater. Ett flertal studiebesök har genomförts vid Försvarsmaktens utbildningsplattformar. Under arbetets gång har två externa konsulter bistått med stöd i kommitténs arbete.

Bakgrund

Totalförsvarsplikten omfattar värnplikt, civilplikt och allmän tjänsteplikt. Värnplikt och civilplikt innefattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Tidigare reglerades värnplikt, civilplikt och allmän tjänsteplikt genom skilda lagar. Sedan 1995 omfattas emellertid alla tre formerna av plikt av lagen om totalförsvarsplikt.

Genom lagen om totalförsvarsplikt åläggs den enskilde att medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden, att tjänstgöra inom totalförsvaret i den omfattning som hans eller hennes kroppskrafter och hälsotillstånd tillåter samt att iaktta de föreskrifter i övrigt som meddelas i lagen om totalförsvarsplikt. För att medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden är svenska män skyldiga att genomgå mönstring. Ingen är skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt utan att först ha skrivits in för det.

Den allmänna värnplikten infördes 1901. Sedan dess har systemet genomgått ett stort antal genomgripande förändringar. Värnpliktens syfte har emellertid hela tiden varit det samma: att säkerställa Försvarsmaktens tillgång på personal. Med värnplikten som grund har personer kunnat tas ut till grund- och repetitionsutbildning för att sedan krigsplaceras och vid behov kunna kallas in till beredskaps- eller krigstjänstgöring. Enligt den i dag gällande lagen om totalförsvarsplikt är alla svenska män värnpliktiga från det år de fyller 19 år till det år de fyller 47 år. Kvinnor kan ansöka om att få fullgöra värnplikt. För att skrivas in för värnplikt måste en man först ha mönstrat och en kvinna först ha genomgått frivillig antagningsprövning.

Under 1930-talet tillkom civilplikt som ett komplement till värnplikten. Civilpliktens syfte har varit att säkerställa tillgången på personal inom det civila försvaret. Till sin utformning motsvarar civilplikt värnplikt genom att den möjliggör att totalförsvarspliktiga grundutbildas och krigsplaceras i fredstid för att därefter vid behov kunna kallas in till krigs- eller beredskapstjänstgöring. Civilplikt behöver dock inte inledas med grundutbildning. Vad gäller civilplikt med grundutbildning görs enligt lagen om totalförsvarsplikt skillnad på civilplikt med grundutbildning som är längre respektive kortare än 60 dagar. För att skrivas in till civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar krävs att personen har genomgått mönstring eller särskild antagningsprövning. Inskrivning till civilplikt med kortare grundutbildning än 60 dagar kan göras även efter annan form av utredning. Det samma gäller för inskrivning till civilplikt utan grundutbildning.

Den allmänna tjänsteplikten skiljer sig från värnplikt och civilplikt genom att den bara är tillämplig vid höjd beredskap. Någon grundutbildning sker inte heller inom ramen för allmän tjänsteplikt.

Den omfattande grundutbildningen av värnpliktig och civilpliktig personal har förutsatt ett väl utbyggt mönstrings- och personalredovisningssystem. Dessa verksamheter säkerställs i dag av Totalförsvarets pliktverk (härefter benämnt Pliktverket). I syfte att deras förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt ska kunna bedömas är alla totalförsvarspliktiga skyldiga att medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden. Sådan utredning kan vara mönstring eller annan utredning. Skyldigheten att genomgå mönstring gäller bara för svenska män. Mönstring sker vid Pliktverket. Sedan 2007 föregås mönstring av en lämplighetsundersökning som skickas ut till samtliga svenska ungdomar det år de fyller 17 år. För kvinnor finns det ingen skyldighet att svara på frågorna i lämplighetsundersökningen. Baserat på svaren i lämplighetsundersökningen kallar därefter Pliktverket de mest lämpade männen till mönstring. Antalet personer som under ett år skrivs in till värnplikt eller civilplikt bestäms mot bakgrund av de personalbehov som de beman-

ningsansvariga myndigheterna har anmält till Pliktverket. Enligt lagen om totalförsvarsplikt ska det antal personer skrivs in till värnplikt och civilplikt som i krig behövs i Försvarsmakten och i det civila försvaret samt för Försvarsmaktens fredstida beredskap. I dag förekommer ingen inskrivning till civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar.

Kvinnor kan ansöka om att få genomgå särskild antagningsprövning vilken till förfarandet motsvarar mönstring. Efter att ha genomgått särskild antagningsprövning kan kvinnor, om de samtycker till det, skrivas in till värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar.

Sedan lagen om totalförsvarsplikt tillkom 1995 har tillämpningen av den genomgått flera förändringar. Antalet personer som skrivs in till värnplikt eller civilplikt med lång grundutbildning har sjunkit från 32 547 under 1996 till 4 834 under 2007. Utbildning av civilpliktiga med lång grundutbildning har under 2008 upphört helt. Vidare har andelen män som kallas till mönstring genomgått en kraftig minskning under 2007–2008. Anledningen är den webbaserade lämplighetsundersökningen som i dag föregår kallelse till mönstring. Denna har gjort att endast 16 803 män behövde kallas till mönstring 2007 jämfört med 41 720 under föregående år. Även antalet personer som lagförs för brott mot totalförsvarsplikten har minskat från 156 personer under 2004 till 88 under 2007.

Analys av dagens system

Totalförsvarsplikten, som den tillämpas i dag, räcker väl till för att förse krigsförbanden med personal. Genom att antalet förband under senare år har minskat kraftigt kan personalen i krigsförbanden också omsättas relativt fort. Sett till Försvarsmaktens samtliga uppgifter och till dess sammanlagda behov av personal uppvisar emellertid dagens system ett antal brister. Förband som bemannas av krigsplacerade värnpliktiga kan inte användas fullt ut med mindre än att personalen kallas in till beredskaps- eller krigstjänstgöring. Förbandens omedelbara tillgänglighet är därför låg. Krigsplacerade värnpliktiga kan inte heller med totalförsvarsplikten som grund användas i Försvarsmaktens internationella verksamhet. Detta har lett till att två parallella förbandsstrukturer har utvecklats inom Försvarsmakten. Värnpliktiga tas ut, utbildas och samövas för att krigsplaceras i krigsförband. Förbanden i utlandsstyrkan och Försvarsmaktens beredskapsförband består däremot av soldater som har rekryterats på frivillig väg. De värnpliktiga som efter genomförd grundutbildning gör internationell tjänst har därför först samövats i ett krigsförband och sedan i ett förband för internationella insatser.

Att ha två parallella förbandssystem försvårar Försvarsmaktens möjlighet till en effektiv personalplanering. Svårigheterna förstärks av att grundutbildningen av värnpliktiga görs nästan uteslutande mot krigsförbandens behov. Planeringen av utlandsstyrkans och beredskapsförbandens verksamhet måste göras med detta som utgångspunkt. De två olika förbandsstrukturerna måste i realiteten också ofta dela på materiel och utbildningsresurser. Detta resulterar i stora belastningar för utbildningsorganisationen. Vid vissa förband måste resurser tas från värnpliktsutbildningen för att den internationella verksamhetens behov ska kunna

tillgodoses. Detta leder inte bara till bristande övning för krigsförbanden utan även till negativa attityder bland de värnpliktiga som drabbas. Till ovan nämnda svårigheter kommer det allmänna problemet med att ha samma person placerad i två olika förband. Används det ena förbandet kan personalen samtidigt inte verka i det andra.

Dagens system lider också av problem med alltför långa ledtider. Värnpliktiga skrivs i dag av Pliktverket in till relativt specificerade befattningar inom Försvarsmakten. Det går mellan 6 och 24 månader mellan inskrivning och påbörjad grundutbildning. Under denna tid kan Försvarsmaktens personalbehov ha förändrats. Den befattning som soldaten rycker in till måste då ändras vilket försvårar utbildningsplaneringen och leder till missnöje bland de värnpliktiga som drabbas.

Värnpliktiga som har fullgjort grundutbildning utgör den huvudsakliga rekryteringsbasen för Försvarsmaktens internationella verksamhet, för officersyrket och för hemvärnet. Antalet värnpliktiga måste därför vara stort nog för att kunna utgöra en tillräcklig rekryteringsbas till dessa verksamheter. De värnpliktiga som genomgår grundutbildning måste också i tillräcklig utsträckning välja att fortsätta inom Försvarsmakten.

Antalet värnpliktiga som tas ut till grundutbildning är i dag relativt litet. Hur många som tas ut är knutet till krigsförbandens behov och kan inte styras mot bakgrund av det totala rekryteringsbehovet som finns inom Försvarsmakten. Antalet värnpliktiga som fullgör grundutbildning kan därför fortsätta att sjunka även om ambitionen vad gäller exempelvis internationella insatser eller antalet kontrakterade soldater skulle öka.

Viljan bland dagens värnpliktiga att fortsätta inom Försvarsmakten är efter avslutad grundutbildning relativt låg. Till detta finns antagligen flera anledningar. Den enskildes inställning till tjänstgöring ges i dagens system inte fullt genomslag, trots att Pliktverket i dag, enligt kommitténs bedömning, låter den enskildes inställning få så stort genomslag som är möjligt inom ramen för dagens lagstiftning. Den relativt långa tiden mellan inskrivning och grundutbildningens början gör också att ett antal personer hinner ändra inställning till engagemang inom Försvarsmakten. Vidare påverkar utbildningens kvalitet den enskildes syn på Försvarsmakten som arbetsgivare och även viljan till fortsatt engagemang. Ändrade befattningar, långa ledtider och brister i utbildningen till följd av en överbelastad utbildningsorganisation är här viktiga påverkansfaktorer. Vissa grupper av värnpliktiga, särskilt bevakningsvärnpliktiga, har också på grund av brister i grundutbildningen visat sig vara speciellt svåra att rekrytera till fortsatt engagemang inom Försvarsmakten.

Kommittén kan vidare konstatera att dagens system inte klarar av att rekrytera ett tillräckligt antal kvinnor till Försvarsmakten. Riksdagen och regeringen har vid flera tillfällen framhållit vikten av att andelen kvinnor inom Försvarsmakten ökar. Detta gäller värnpliktiga, officerare, andelen kvinnor i utlandsstyrkan och i hemvärnet. Av de cirka 5 250 personer som under 2007 skrevs in till värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning än 60 dagar var ungefär 400 kvinnor. Andelen yrkesofficerare som är kvinnor är ungefär 4,5 procent. Av hemvärnets personal är 15 procent kvinnor. Andelen kvinnor i utlandsstyrkan och i beredskapsförbanden är alltså låg.

Det finns antagligen flera skäl till att Försvarsmakten inte lyckas rekrytera fler kvinnor. Det främsta skälet är dock enligt kommittén att dagens

system gör skillnad mellan män och kvinnor. Så länge denna skillnad består är det svårt att fullt ut uppnå de målsättningar som finns om ett ökat antal kvinnor i Försvarsmakten. Eftersom värnpliktiga som har fullgjort grundutbildning utgör den främsta rekryteringsbasen till officersyrket, för hemvärnet och för personalen i utlandsstyrkan och beredskapsförbanden får den låga andelen kvinnor som fullgör värnplikt även effekter i dessa delar av organisationen. Dagens system lyckas inte heller ta till vara intresset hos de kvinnor som vill fullgöra värnplikt. Av de drygt 1 500 kvinnor som 2007 ansökte om särskild antagningsprövning, var det bara 365 som slutligen ryckte in till grundutbildning.

Av de analyser som har gjorts, drar kommittén slutsatsen att totalförsvarsplikten såsom den är utformad och tillämpas i dag, riskerar att visa sig otillräcklig som rekryteringsbas för soldater till Försvarsmaktens samtliga uppgifter, till hemvärn och till officersyrket. Systemet dras även med inneboende effektivitetsbrister och förekomsten av två separata förbandssystem hämmar personalplaneringen. Kommittén anser också att det kan ifrågasättas om det är rimligt att under hot om straffansvar kalla in unga människor till tjänstgöring när det nationella försvarets behov av soldater är så pass begränsat.

Den framtida skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt

Kommittén föreslår att skyldigheten för totalförsvarspliktiga att fullgöra värnplikt och civilplikt görs beroende av att regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen föreskriver om det. Försvarsmaktens soldatförsörjning görs då, så länge försvarsberedskapen tillåter det, oberoende av bestämmelserna om värnplikt. Lagen om totalförsvarsplikt bibehålls dock och kan vid behov tillämpas fullt ut. Regeringen ges också ett stort utrymme i sin bedömning av när detta är nödvändigt. Det krävs inga formella omständigheter, såsom exempelvis höjd beredskap, för att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt åter ska kunna tillämpas.

Det går enligt kommittén inte att förutse under vilka omständigheter pliktssystemet åter kan komma att behöva tas i bruk. Hur personalbehovet i en sådan situation kan se ut går inte heller att förutse. Att kön skulle vara en avgörande faktor är emellertid enligt kommittén en helt orealistisk tanke. Om pliktssystemet åter måste tillämpas måste ansvariga myndigheter ha största möjliga handlingsfrihet vad gäller att ta ut de bäst lämpade personerna till tjänstgöring. Kommittén föreslår därför att skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt med längre grundutbildning, när den tillämpas, även ska omfatta kvinnor.

Kommittén föreslår vidare att militär personal som har rekryterats och utbildats på frivillig grund vid behov ska kunna tas i anspråk med plikt. Detta är nödvändigt för att på sikt kunna trygga totalförsvarets behov av personal vid exempelvis en förändring i det säkerhetspolitiska läget. Även fortsättningsvis ska dock gälla att ingen ska kunna åläggas att fullgöra värnplikt utan att först ha skrivits in för detta. För att fullgöra beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring måste en totalförsvarspliktig också ha krigsplacerats. Kommittén föreslår därför att en totalförsvarspliktig som har fullgjort annan militär utbildning eller tjänstgöring än vad som anges i lagen om totalförsvarsplikt ska kunna skrivas in för värn-

plikt, att värnplikt för denna grupp inte ska behöva inledas med grundutbildning och att den som genom frivillig militär utbildning eller tjänstgöring har erhållit tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift ska kunna krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet. Kommittén förslår också att inskrivning för värnplikt utan grundutbildning ska kunna ske utan att den enskilde först behöver genomgå mönstring. Ett tillräckligt bedömningsunderlag för inskrivning kommer att finnas från den enskildes tjänstgöring inom Försvarsmakten.

Den framtida skyldigheten att medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden

Kommittén föreslår att skyldigheten för totalförsvarspliktiga att genomgå mönstring – liksom skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt – görs beroende av att regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen föreskriver om det. När den tillämpas ska skyldigheten att genomgå mönstring omfatta både kvinnor och män.

Bestämmelserna om skyldighet att medverka till annan utredning bör enligt kommittén vara tillämpliga vid varje tillfälle. Tillämpningen av bestämmelserna om annan utredning bör, i samband med att det övriga pliktssystemet inte används, ta sin utgångspunkt i den webbenkät som i dag föregår mönstring och föreslås administreras av Pliktverket. Om övriga delar av pliktssystemet åter ska tas i bruk kan detta komma att behöva göras snabbt. Genom att ålägga totalförsvarspliktiga en ständig uppgiftsskyldighet finns alltid ett tillräckligt informationsunderlag om vilka totalförsvarspliktiga som vid behov är bäst lämpade att kalla till mönstring. Detta garanterar att pliktssystemet vid behov kan tas i bruk med kort varsel. Eftersom insamlandet inte kräver någon personlig inställelse innebär det samtidigt minsta möjliga inskränkning för den enskilde.

Ansvarig myndighet för rekrytering, tester och uttag av personal på frivillig grund

Kommittén föreslår att Försvarsmakten ska vara huvudman för rekrytering av de soldater och sjömän som ska tjänstgöra på frivillig grund. Huvudmannaskapet innefattar ansvar för marknadsföring, urval och rekrytering. Försvarsmakten ska även besluta om vilka tester som ska föregå en frivillig militär utbildning. Förslaget innebär att ansvaret för det militära försvarets personalförsörjning, till skillnad från i dag när det är uppdelat mellan Försvarsmakten och Pliktverket, kommer att fokuseras till en myndighet.

Under en övergångsperiod om 5–10 år bör Försvarsmakten åläggas att från Pliktverket köpa sådana tester som måste föregå urval av personer som ska antas till en grundläggande militär utbildning. Denna ordning bör utvärderas efterhand.

Kommitténs förslag innebär att bestämmelserna om skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt inte ska tillämpas med mindre än att regeringen föreskriver om det. Rekrytering och utbildning av sådan personal som i dag tjänstgör enligt lagen om totalförsvarsplikt ska i stället ske på frivillig grund. Kommittén ska enligt direktiven överväga hur en sådan utbildning bör vara utformad, bland annat vad gäller ersättning och andra förmåner, disciplinansvar samt möjligheter att avbryta tjänstgöringen. Om skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt inte tillämpas är det nödvändigt att den pliktbaserade utbildningen av soldater och sjömän som finns i dag ersätts av en frivillig militär utbildning. Enligt kommitténs bedömning finns det inte något behov av att införa någon motsvarande allmän frivillig utbildning på det civila försvarets område.

Kommittén föreslår att en ny Försvarsmaktsgemensam kvalitetssäkrad grundläggande militär utbildning införs i Försvarsmaktens regi. Utbildningen kommer att vara cirka tre månader lång och bör i allt väsentligt utgöra utgångspunkten för samtliga former av frivilligt militärt engagemang inom Försvarsmakten. Härigenom säkerställs att all militär personal inom Försvarsmakten har samma grundläggande militära färdigheter. En kortare Försvarsmaktsgemensam grundläggande militär utbildning underlättar även rekryteringen till hemvärnet och ger enskilda som är intresserade av Försvarsmakten en möjlighet att pröva en militär utbildning utan att binda upp sig för en längre tid. Personer som genomgår utbildningen benämns rekryter.

Utbildningen bör enligt kommittén vara förmånsfatt och inte genomföras i form av en anställning. Längre fortsatt engagemang inom Försvarsmakten i form av anställning eller kontraktering tar vid först efter den grundläggande militära utbildningen.

För att bli antagen till grundläggande militär utbildning måste en person ha fyllt 18 år och vara svensk medborgare. Försvarsmakten kan föreskriva om ytterligare antagningskrav. Försvarsmakten har angett att man kommer att placera samtliga befattningar som rekryter kommer att inneha i säkerhetsklass. Den som Försvarsmakten avser att anta till utbildningen kommer därför också behöva genomgå säkerhetsprövning.

För att säkerställa att den som antas till utbildningen är lämpad för detta och för att bland annat undvika skador hos dem som genomgår utbildning ska antagning till utbildningen föregås av fysiska, medicinska, och psykologiska tester. Antagningsbeslut föreslås fattas på central nivå inom Försvarsmakten, detta oavsett var inom Försvarsmakten den enskilde ska genomgå utbildningen.

Eftersom den grundläggande militära utbildningen ska vara Försvarsmaktsgemensam bör utbildningsmålen vara enhetliga för hela Försvarsmakten. Under utbildning ska rekryter bara behöva utföra uppgifter som är direkt kopplade till utbildningsmålen. Efter genomförd utbildning ska en bedömning göras av om rekryten har uppfyllt utbildningsmålen eller inte. För att garantera kvalitetssäkring av utbildningen bör det finnas en utbildningsinspektör med ansvar för detta.

Militära utbildningar ställer särskilda krav på individen. Därför bör Försvarsmakten ha möjlighet att avskilja den som visar sig olämplig för fortsatt utbildning eller är frånvarande i sådan utsträckning att det kan

antas att han eller hon inte kommer att kunna tillgodogöra sig denna. Samtidigt bör rekryter själva när som helst kunna avbryta utbildningen. Under utbildningen bör rekryter omfattas av bestämmelserna i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Efter att en enskild har genomgått grundläggande militär utbildning ska han eller hon godkännas eller inte godkännas från utbildningen. Kommittén föreslår att Försvarsmakten utarbetar mål och metoder för hur detta ska ske.

Förutom den grundläggande militära utbildningen föreslår kommittén att en kompletterande militär utbildning inrättas. Syftet med denna är att under en kortare tid efter den grundläggande militära utbildningen fortsättningsvis möjliggöra en förmånssatt utbildning av soldater. Detta kan bland annat vara nödvändigt för att personer som senare ska söka till officersutbildning ska kunna ges viss funktionsutbildning. Villkor och förmåner för rekryter under den kompletterande militära utbildningen bör i stort motsvara dem som gäller under grundläggande militär utbildning.

Särskilt om rekryters villkor och förmåner under utbildningen

Att söka och bli antagen till den grundläggande militära utbildningen utgör ingen garanti för att den enskilde efter utbildningen kan erbjudas fortsatt engagemang inom Försvarsmakten. Kommittén har tagit fasta på detta och strävat efter att erbjuda villkor som ökar utbildningens attraktionskraft utan att vara alltför kostsamma. Exempelvis föreslås rekryter få samma skydd för sin ordinarie anställning som gäller för dem som fullgör värnplikt i dagens system. Rekryten bör inte heller missgynnas ur ett arbetslöshetsförsäkringsrättsligt hänseende. Försvarsmakten bör i samma attraktionsstärkande anda ges i uppdrag att reglera hur långa utbildningsveckorna bör vara samt hur och när ledigheter kan beviljas. Kommittén föreslår vidare att den enskildes sjukpenninggrundande inkomst skyddas under tiden som han eller hon genomgår utbildningen enligt den av kommittén föreslagna förordningen. Dessutom bör rekryterna ges möjlighet att få en sjukpenninggrundande inkomst fastställd baserat på sådant extraarbete som utförs vid sidan om utbildningen.

Mot bakgrund av utbildningens riskfyllda natur ser kommittén det som självklart att rekryter ska omfattas av samma grupplivförsäkring, samma bestämmelser om statlig riskgaranti, statligt personskadeskydd med mera som tillkommer totalförsvarspliktiga som fullgör värnplikt eller civilplikt.

Vad gäller ekonomiska ersättningar till rekryter har kommittén gjort jämförelser med ersättningssystemet för dagens totalförsvarspliktiga och officersaspiranter och funnit att utrymme finns för förändringar som sannolikt kan verka positivt på den grundläggande militära utbildningens attraktionskraft. Förslagen innebär att en månatlig kostnadsersättning betalas till den som genomför en grundläggande militär utbildning. Den månatliga ersättningen bör omfatta en sammanslagning av den dagersättning, ersättning för måltidskostnader samt utbildningspremie som betalas ut till totalförsvarspliktiga i dag. Försvarsmakten föreslås få besluta om hur stor den månatliga ersättningen rekryter ska vara. Rekryter under utbildning ska även ha rätt till gratis kost och logi samt till kläder och

utrustning som hör till utbildningen. Ersättningen ska, liksom sådana naturaförmåner som rekryter får under utbildningen, vara skattebefriad. Genom en omfördelning av resurser från kostnadsposter som är omfattande i dagens system – såsom kostnader till följd av fria hemresor och avsättning för framtida pensioner – skapas ett utrymme för höjda ersättningsnivåer. Utöver dessa generella ersättningar bör rekryter ges samma möjligheter som dagens totalförsvarspiktiga att söka om behovsprövade familjebidrag.

Särskilt om medinflytande

På snarligt sätt som i dagens system bör medinflytandearbetet på lokal nivå ske genom att rekryter ges rätt att välja förtroendevalda representanter som för gruppens talan. I anslutning till detta ska medinflytandansvarig personal finnas vid varje utbildningsförband. Dessa ska samordna medinflytandearbetet och kunna utgöra länken mellan rekryter och förbandsledning. De ska även kunna utbilda förtroendevalda och rekryter i medinflytande. Utbildning i hur medinflytande fungerar och vilka rättigheter som rekryter har ska finnas med i utbildningsmålen för utbildningen och genomföras av särskilt avdelad personal i utbildningens inledningskede. Ett fortsatt nätverksarbete för och av kvinnor bör finnas på samtliga nivåer.

Att tillämpa dagens modell på central nivå är mer komplicerat. Någon motsvarighet till dagens Värnpliktsråd skulle vara svår att inrätta. En kontinuerlig bevakning av rekryters möjligheter till medinflytande måste dock säkerställas. Kommittén föreslår därför att en nämnd inrättas för att granska behandlingen av rekryter och deras möjligheter till medinflytande. Nämnden bör kunna ta initiativ till egna utredningar och ha kapacitet att genomföra kontinuerliga förbandsbesök. Vid nämnden bör finnas ett kansli. Inom nämnden bör även finnas en särskild överklagandefunktion för rekryter som inte har blivit godkända från grundläggande militär utbildning.

I samband med att inga totalförsvarspiktiga fullgör värnplikt kommer tidningen Värnpliktsnytt inte att ges ut. Den bör ersättas av en ny journalistisk publikation med uppgift att bevaka och rapportera om verksamhet inom hela försvarsområdet. Publikationen bör vara fristående från de myndigheter den är satt att bevaka. Tidningens område bör omfatta Försvarsmakten såväl som andra aktörer inom det militära och det civila försvaret. Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap bör ges i uppdrag att bekosta tidningen.

Principer för rekrytering

Kommittén lämnar inga detaljerade förslag om hur Försvarsmakten bör bedriva sin rekryteringsverksamhet. Marknadsföringsarbete och rekryteringsmetoder måste ständigt utvärderas och utvecklas för att uppnå avsedd effekt. Kommittén lyfter dock fram ett antal generella principer angående rekrytering till den grundläggande militära utbildningen. En av de mest centrala är att Försvarsmaktens attraktionskraft i huvudsak beror på andra faktorer än enbart marknadsföringskampanjer. Myndigheten

måste framstå som – samt vara – en attraktiv arbetsgivare vilket förutsätter bland annat goda villkor för dem som tjänstgör inom myndigheten, utvecklingsvägar inom och utanför myndigheten, samt förtroende för Försvarsmaktens verksamhet.

Det är viktigt att Försvarsmakten har information om de målgrupper som marknadsföringen ska rikta sig till. Det går inte att ange exakt vilka dessa grupper vid varje givet tillfälle är. Tre grupper går dock att lyfta fram. En första består av personer som har ett intresse för Försvarsmakten, men som inte har bestämt sig för om de verkligen vill engagera sig i verksamheten på längre sikt. Den andra gruppen består av personer som redan i förväg är mer övertygade om att de är intresserade av vissa specifika befattningar eller fortsatta utbildningsvägar inom Försvarsmakten. En ytterligare specifik grupp utgörs sannolikt av dem som är intresserade av ett engagemang inom hemvärnet/de nationella skyddsstyrkorna. Försvarsmakten bör anpassa sin marknadsföring efter olika målgruppers intressen.

För att uppnå sitt personalbehov måste Försvarsmakten årligen kunna nå fram till cirka 18 000 individer som vill söka till den grundläggande militära utbildningen för att därefter genomgå ett testförfarande. Försvarsmakten bör utveckla metoder för att få ned antalet personer som måste genomgå tester jämfört med hur många som kan antas till utbildningen. Att effektivisera test- och urvalsverksamheten bör emellertid inte medföra att testförfarandets omfattning minskas. Effektiviseringspotentialen måste uppnås på annat sätt. Försvarsmakten bör även noga överväga vilket samarbete den kan bedriva med andra aktörer såsom myndigheter, frivilliga försvarsorganisationer och andra intresseorganisationer för att attrahera kompetenta individer till den grundläggande militära utbildningen.

Principer för information, folkförankring och försvarets framtida kommunikation gentemot allmänheten

Undersökningar visar på en nedåtgående trend vad gäller allmänhetens kunskap om säkerhetspolitiska och totalförsvarsrelaterade frågor, detta trots att informationsinsatser genomförs av flera aktörer. Enligt kommittén är det av yttersta vikt att allmänheten har en god kunskap om försvaret och samhällets krisberedskap samt i mesta möjliga mån känner förtroende för det arbete som utförs inom Försvarsmakten.

För att öka kunskapsnivån bör Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samordna berörda myndigheters arbete med att ta fram och distribuera information om försvar och samhällets krisberedskap. Att nå fram med information till unga människor om försvar och samhällets krisberedskap är av särskild vikt och Skolverket spelar en betydelsefull roll härvid. Kommittén vill också framhålla vikten av att Försvarsmakten måste vara synlig som en del i samhället. De frivilliga försvarsorganisationernas bidrag kommer fortsättningsvis att vara av stor vikt för att engagera folk i försvaret och i samhällets krisberedskap och för att sprida information om relaterade frågor.

Kommittén föreslår att information om försvar och samhällets krisberedskap specifikt ska distribueras till samtliga kvinnor och män som

åläggs att medverka vid utredning om sina personliga förhållanden under det år de fyller 18 år. Ansvaret för utarbetande av denna information ska ligga på Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Den framtida personalredovisningen inom totalförsvaret

En förutsättning för att värnplikt och civilplikt vid behov ska kunna tillämpas är att det finns en fungerande personalredovisning av totalförsvarspliktiga. Det måste också finnas en fortsatt central redovisning av krigsplaceringsläge inom försvaret. Kommittén föreslår därför att en centraliserad personalredovisning av totalförsvarets personal ska finnas även när skyldigheterna att fullgöra värnplikt och civilplikt respektive att genomgå mönstring inte tillämpas. Enligt kommittén är Pliktverket den enda myndighet som i praktiken kan ansvara för en sådan centraliserad personalredovisning.

Ur ett totalförsvarsperspektiv är militär grundutbildning en av de viktigaste kompetenser en enskild kan besitta. Uppgifter om kompetenser som enskilda har förvärvat under annan militär utbildning eller tjänstgöring än sådan som sker med stöd av lagen om totalförsvarsplikt bör därför finnas tillgängliga hos Pliktverket. Enligt kommittén bör Forsvarsmakten med anledning av detta åläggas att till Pliktverket lämna nödvändig information om totalförsvarspliktiga som har genomgått frivillig militär utbildning eller tjänstgöring inom Forsvarsmakten.

Genomförande av en övergång till en på frivillighet baserad personalförsörjning

I sitt förslag över hur en soldatförsörjningsreform bör genomföras har kommittén beaktat bland annat konsekvenserna av en stegvis övergång från tillämpad värnplikt till utbildning på frivillig grund och möjligheterna att utbilda lägre volymer värnpliktiga under en kortare övergångsperiod. Kommittén har emellertid bedömt att det vore olämpligt att – även i en övergångsfas – ha ett blandsystem där vissa utbildas under plikt, andra frivilligt. Vad gäller en övergång med lägre utbildningsvolymer bedömer kommittén att detta skulle innebära att Forsvarsmaktens svårigheter att uppfylla insatsorganisationens personalbehov endast skulle skjutas på framtiden. Kommittén bedömer, mot bakgrund av pliktssystemets inneboende effektivitetsbrister, att ett genomförande med en brytpunkt är mer praktiskt och ekonomiskt effektivt än ett system där plikt blandas med frivillighet. Kommittén ifrågasätter också det rimliga i att med hot om straffansvar fortsättningsvis ålägga personer att fullgöra tjänstgöring efter det att en övergång till ett soldatförsörjningssystem baserat på frivillighet har påbörjats.

Kommittén föreslår att ingen totalförsvarspliktig från och med den 1 juli 2010 ska vara skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt eller att genomgå mönstring med mindre än att regeringen har föreskrivit om det. Förslagen gäller även för dem som är inskrivna för värnplikt, genomför grundutbildning som värnpliktiga samt dem som är kallade till mönstring efter den 1 juli 2010. Den 1 juli 2010 ska även den av kommittén före-

slagna förordningen om grundläggande militär utbildning och kompletterande militär utbildning inom Försvarsmakten, samt övriga författningar som är nödvändiga för att utbildning av rekryter, ska kunna påbörjas, träda i kraft.

Flera totalförsvarspliktiga kommer att beröras av reformens genomförande. För att ge valmöjligheter till de individer som har påbörjat grundutbildning som värnpliktig före den 1 juli 2010 bör dessa ges möjlighet att fullgöra utbildningen på frivillig grund enligt det regelverk som kommittén föreslår ska gälla för grundläggande och kompletterande militär utbildning. Försvarsmakten bör sträva efter att så många värnpliktiga som möjligt fullföljer sin grundutbildning. För att möta insatsorganisationens behov bör övergångsbestämmelser införas som gör det möjligt att erbjuda totalt elva månaders frivillig utbildning innan anställning eller kontraktering tar vid. Motsvarande övergångsregler bör gälla dem som har skrivits in för värnplikt men som den 1 juli 2010 ännu inte har hunnit påbörja sin grundutbildning.

Försvarsmakten bör också redan under 2010 rekrytera till och genomföra grundläggande militär utbildning enligt kommitténs förslag utifrån hemvärnets/de nationella skyddsstyrkornas sammanlagda personalbehov (detta utöver den avtalspersonal som kommer från de frivilliga försvarsorganisationerna). Nödvändiga omfördelningar av resurser inom Försvarsmakten möjliggör detta. Försvarsmakten bör för att möta sitt personalbehov under 2010 i första hand sträva efter att rekrytera personal som genomför grundutbildning under året. I andra hand bör rekrytering ske av värnpliktiga som har fullgjort grundutbildning under de senaste fem åren. För att underlätta övergången till ett nytt utbildningssystem bör Försvarsmakten omedelbart initiera ett arbete med att ta fram kravprofiler för dem som ska antas till den grundläggande militära utbildningen.

Faktorer som avgångsfrekvenser, operationstempo med mera påverkar antalet personer som måste påbörja grundläggande militär utbildning för att efter denna och fortsatt utbildning kunna bemanna insatsorganisationen. En av de viktigaste faktorerna är den genomsnittliga anställningstiden för en soldat: kortare anställningstider medför ett högre nyrekryteringsbehov. Kommittén har utifrån underlag från Försvarsmakten, information från andra staters militära personalförsörjningssystem med mera bedömt att det sammanlagda årliga rekryteringsbehovet till den grundläggande militära utbildningen kommer att ligga på cirka 6 050 personer (vid en genomsnittlig anställningstid om två år). Denna utbildningsvolym är nödvändig när rekrytering av tidigare värnpliktsutbildade inte längre kan ske. Av detta utbildningsbehov utgörs cirka 4 300 av personal till stående och kontrakterade förband, medan hemvärnets/de nationella skyddsstyrkornas utbildningsbehov är cirka 1 750 individer. Kommitténs förslag innebär att Försvarsmakten under 2011 bör kunna erbjuda grundläggande militär utbildning för upp till 6 050 rekryter. Personalbehovet måste emellertid även under 2011 kompletteras av gruppen tidigare grundutbildade värnpliktiga. Försvarsmakten bör dessutom sträva efter att rekrytera personer som har genomgått grundläggande militär utbildning och därefter har engagerat sig i hemvärdet/de nationella skyddsstyrkorna.

Från och med 2012 bör majoriteten av dem som väljer att engagera sig i Försvarsmakten kunna rekryteras bland personer som har uppnått mili-

tär behörighet efter en grundläggande militär utbildning. Riktade rekryteringsinsatser bör även genomföras mot personer som har uppnått militär behörighet, men inte har valt att engagera sig i myndighetens verksamhet omedelbart efter utbildningens fullföljande.

För att upprätthålla försvarsberedskapen bör Pliktverkets mönstringsverksamhet fortsätta till och med den 30 juni 2010. Däremot bör inskrivning till värnpliktstjänstgöring med grundutbildning upphöra från och med augusti 2009. Därefter bör inskrivning av totalförsvarspliktiga som bedöms ha förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt med lång grundutbildning ske till utbildningsreserven. Pliktverket bör fortsätta att samla in uppgifter om alla mönstringsskyldiga män genom den webbaserade lämplighetsundersökningen. Pliktverket bör även samla in personuppgifter av de kvinnor som väljer att svara på frågorna i undersökningen. Baserat på resultaten i lämplighetsundersökningen bör Pliktverket kalla in de män till mönstring respektive erbjuda de kvinnor att genomgå antagningsprövning som bedöms ha förutsättningar att genomföra värnpliktstjänstgöring med lång grundutbildning.

Under en övergångsfas bör Försvarsmakten kunna anta sådana personer till den grundläggande militära utbildningen som har mönstrats och antagningsprövats och bedömts enligt nu gällande kravprofiler för totalförsvarspliktiga. I övrigt bör de totalförsvarspliktiga som berörs av det nya personalförsörjningssystemets införande i god tid informeras om det nya regelverket, dess följder samt även ges information om vilka alternativ Försvarsmakten kan erbjuda dem. Eftersom pliktbestämmelserna föreslås vara i kraft till och med den 30 juni 2010 bör ansvaret för att ta fram och distribuera denna information läggas på Pliktverket. Detta bör emellertid ske i samråd med Försvarsmakten som har bäst kunskap om fortsatta utbildningsvägar med mera inom myndigheten.

Konsekvenser av kommitténs förslag

Kommitténs förslag om en ny och frivillig grundläggande militär utbildning ger Försvarsmakten bättre möjlighet att på ett kostnadseffektivt och ändamålsenligt sätt personalförsörja sin insatsorganisation utifrån statsmakternas krav. Det föreslagna personalförsörjningssystemet kommer dessutom att skapa förbättrade förutsättningar för att öka jämställdheten mellan kvinnor och män samt för att nå de integrationspolitiska målen. I och med att bestämmelserna om tjänstgöring med värnplikt eller civilplikt inte längre ska tillämpas upphör inskränkningen för den enskildes rörelsefrihet. Kommitténs förslag är därmed till gagn för den personliga integriteten. Vad gäller konsekvenserna för småföretagande och sysselsättning samt offentlig service i olika delar av landet kommer de sannolikt att till övervägande del vara positiva.

Totalkostnaden för att utbilda rekryter är avhängigt av kostnader för marknadsföring, test och urval samt de faktiska utbildningskostnaderna. För att nå ut till nödvändigt antal rekryter måste marknadsföringsinsatser genomföras, något som beror på hur många som måste utbildas. För att lämpliga personer ska erbjudas tillträde till utbildningen måste tester och urval genomföras. Erfarenheter anger att för varje utbildningsplats måste cirka tre personer genomgå test och urval. Slutligen tillkommer utbild-

ningskostnader som kan delas upp i flertal poster såsom ekonomiska ersättningar till rekryterna, löner till befälen, sjukvårdskostnader och kostnader för utrustning. Totalkostnaderna för att marknadsföra, genomföra tester och urval samt utbilda 6 050 rekryter under tre månaders tid med varierande ersättningsnivåer redovisas i tabell 1.

Tabell 1 Kostnader (miljoner kronor) för att marknadsföra, genomföra tester och urval samt utbilda 6 050 rekryter med olika nivå på den månatliga ersättningen

Kostnadslag/Ersättningsnivå	4 950	7 000	9 000
Utbildningskostnader	379	415	451
Test- och urvalskostnader	104	104	104
Marknadsföringskostnader	117,5	117,5	117,5
SUMMA	600,5	636,5	672,5

Kommittén har i såväl del- som slutbetänkandet redogjort för att pliktsystemet är ett ineffektivt sätt att utbilda insatsberedda soldater, som kan användas för Försvarsmaktens samtliga uppgifter. För att illustrera detta ur ett ekonomiskt perspektiv har kommittén gjort en beräkning av vilka kostnaderna kan vara för att få ut 3 000 insatsklara soldater i det nuvarande pliktsystemet, det vill säga den volym som krävs för att fullgöra de mål som Försvarsmakten har fått av statsmakterna. Denna kostnad har ställts i relation till vilka kostnaderna är för att få ut motsvarande antal soldater i det föreslagna frivilligsystemet. Redovisade osäkerhetsfaktorer till trots är skillnaderna mellan systemens effektivitet markant. Kostnaderna för att få fram en insatsberedd soldat är 2,4 gånger högre i pliktsystemet jämfört med i den av kommittén föreslagna utbildningsmodellen. (se tabell 2).

Tabell 2 En jämförelse av hur effektiva plikt- respektive frivillig systemen är för att få ut 3 000 insatsklara soldater

Utbildningsmodell	Kostnad (miljoner kronor)
Pliktsystemet	3 488
Frivilligsystemet	1 440,5
Kostnadsrelation	2,4

Kommitténs förslag får konsekvenser för myndigheter, i synnerhet för Pliktverket och Försvarsmakten. Till följd av att Pliktverket inte längre ska ägna sig åt omfattande urval samt eftersom testverksamhetens omfattning minskar, kommer Pliktverket behöva genomföra rationaliseringar i delar av sin verksamhet. Samtidigt erinras om att vissa uppgifter som tidigare har utförts vid Pliktverket i stället flyttas över till Försvarsmakten.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

dels att 1 kap. 2–5 §§, 2 kap. 2 och 3 §§, 3 kap. 1, 3, 5, 6, 9, 12 och 13 §§ samt 4 kap. 3 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas nya bestämmelser, 1 kap. 3 a § och 3 kap. 4 a § samt närmast före 3 kap. 4 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. Totalförsvarsplikten

Totalförsvarets personalförsörjning skall tryggas genom en totalförsvarsplikt som gäller för varje svensk medborgare från början av det kalenderår när han eller hon fyller sexton år till slutet av det kalenderår när han eller hon fyller sjuttio år. Totalförsvarsplikten gäller också under motsvarande tid för var och en som utan att vara svensk medborgare är bosatt i Sverige.

2 §

Totalförsvarsplikt gäller för varje svensk medborgare från början av det kalenderår när han eller hon fyller sexton år till slutet av det kalenderår när han eller hon fyller sjuttio år. Totalförsvarsplikten gäller också under motsvarande tid för var och en som utan att vara svensk medborgare är bosatt i Sverige.

3 §

En totalförsvarspliktig är skyldig att

1. medverka vid föreskriven utredning om sina personliga förhållanden,
2. tjänstgöra inom totalförsvaret i den omfattning som hans eller hennes kroppskrafter och hälsotillstånd tillåter, och
3. iaktta de föreskrifter i övrigt som meddelas i denna lag.

Utredning om personliga förhållanden enligt första stycket 1 är mönstring eller annan utredning.

Tjänstgöring enligt första stycket 2 fullgörs som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt.

3 a § Totalförsvarspliktiga är endast skyldiga att genomgå mönstring enligt 2 kap. 2–3 §§ eller fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt 4 kap. om regeringen med hänsyn till att det behövs för Sveriges försvarsberedskap har

4 §⁷

Tjänstgöring enligt 3 § 2 fullgörs som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt.

Värnplikten och civilplikten omfattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring.

Den allmänna tjänsteplikten innebär att den som är totalförsvarspliktig under höjd beredskap skall tjänstgöra enligt bestämmelserna i 6 kap.

5 §

Värnplikten *skall* fullgöras hos Försvarsmakten och *skall* alltid inledas med grundutbildning.

Värnplikten *ska* fullgöras hos Försvarsmakten och ska alltid inledas med grundutbildning *enligt denna lag, om inte den totalförsvarspliktige redan har fullgjort annan motsvarande militär utbildning eller tjänstgöring.*

Skyldigheten att fullgöra värnplikt omfattar endast *män* som är svenska medborgare och gäller från början av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller nitton år till slutet av det kalenderår när han fyller fyrtiosju år.

Skyldigheten att fullgöra värnplikt omfattar endast *svenska medborgare* och gäller från början av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller 19 år till slutet av det kalenderår när han *eller hon* fyller fyrtiosju år.

Av 5 § lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning följer dock att en kvinna som efter antagningsprövning enligt den lagen skrivits in för värnplikt därefter är skyldig att fullgöra värnplikten.

2 kap. Utredning om personliga förhållanden

2 §

Varje svensk *man* som är totalförsvarspliktig är för utredning som avses i 1 § skyldig att vid Totalförsvarets pliktverk genomgå mönstring, om det inte är uppenbart att han saknar förmåga att fullgöra värnplikt och civilplikt.

Varje svensk *medborgare* som är totalförsvarspliktig är för utredning som avses i 1 § skyldig att vid Totalförsvarets pliktverk genomgå mönstring, om det inte är uppenbart att han *eller hon* saknar förmåga att fullgöra värnplikt och civilplikt.

Skyldigheten inträder det kalenderår när den totalförsvarspliktige

Skyldigheten inträder det kalenderår när den totalförsvarspliktige

⁷ Ändringen innebär att första stycket upphävs.

fyller arton år eller, för den som förvärvat svenskt medborgarskap senare, från och med den dag när han blir svensk medborgare. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår när han fyller tjugofyra år.

fyller arton år eller, för den som förvärvat svenskt medborgarskap senare, från och med den dag när han *eller hon* blir svensk medborgare. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår när han *eller hon* fyller tjugofyra år.

Mönstringen *skall* ske i den totalförsvarspliktiges personliga närvaro. Den *skall* omfatta medicinska och psykologiska undersökningar samt annan utredning av hans personliga förhållanden.

3 §

Mönstringen *ska* ske i den totalförsvarspliktiges personliga närvaro. Den *ska* omfatta medicinska och psykologiska undersökningar samt annan utredning av hans *eller hennes* personliga förhållanden.

3 kap. Inskrivning m.m.

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige har förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt, *skall* Totalförsvarets pliktverk placera honom i en eller flera befattningsgrupper samt skriva in honom för värnplikt eller civilplikt eller i en utbildningsreserv. Befattningsgrupper *skall* finnas för chefer, för specialister och för övriga.

1 §

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige har förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt, *ska* Totalförsvarets pliktverk placera honom *eller henne* i en eller flera befattningsgrupper samt skriva in honom *eller henne* för värnplikt eller civilplikt eller i en utbildningsreserv. Befattningsgrupper *ska* finnas för chefer, för specialister och för övriga.

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige saknar förutsättningar att fullgöra värnplikt och civilplikt, *skall* Totalförsvarets pliktverk besluta att han inte är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring.

3 §

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige saknar förutsättningar att fullgöra värnplikt och civilplikt, *ska* Totalförsvarets pliktverk besluta att han *eller hon* inte är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring.

Inskrivning efter annan militär utbildning eller tjänstgöring

4 a § En totalförsvarspliktig som har fullgjort annan motsvarande militär utbildning eller tjänstgöring än vad som anges i denna lag får av Totalförsvarets pliktverk skrivas in för värnplikt.

5 §

För den som skrivs in för värnplikt eller *för sådan* civilplikt som omfattar grundutbildning, *skall* följande bestämmas vid inskrivningen:

1. den befattning eller typ av befattning som han eller hon skall utbildas till,
2. de förband, skolor, myndigheter eller andra organisationer där grundutbildningen huvudsakligen skall fullgöras,
3. grundutbildningens längd, och
4. om grundutbildningen skall pågå mer än 60 dagar, året och månaden när grundutbildningen är planerad att börja.

6 §

Vid inskrivning för civilplikt som inte omfattar grundutbildning *skall* det bestämmas vilken befattning som den som skrivs in *skall* upprätthålla.

Vid inskrivning för *värnplikt* eller civilplikt som inte omfattar grundutbildning *ska* det bestämmas vilken befattning som den som skrivs in *ska* upprätthålla.

9 §

Ett beslut enligt 1, 3 eller 4 § får ändras av Totalförsvarets pliktverk. Om den som har skrivits in har påbörjat en grundutbildning, får beslutet också ändras av den myndighet som verket bestämmer. Om det behövs för bedömningen, är den som är totalförsvarspliktig skyldig att genomgå förnyad mönstring eller annan utredning enligt 2 kap.

Ett beslut enligt 1, 3, 4 eller 4 a § får ändras av Totalförsvarets pliktverk. Om den som har skrivits in har påbörjat en grundutbildning, får beslutet också ändras av den myndighet som verket bestämmer. Om det behövs för bedömningen, är den som är totalförsvarspliktig skyldig att genomgå förnyad mönstring eller annan utredning enligt 2 kap.

Om en ändring av ett beslut om inskrivning innebär att tiden för grundutbildningen blir längre än enligt det tidigare beslutet, krävs att den som beslutet avser godkänner ändringen. Om inte annat följer av 10 §, skall detsamma gälla i fråga om ändring av ett beslut om inskrivning i utbildningsreserven till inskrivning för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar.

12 §⁸

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift skall krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en längre grundutbildning än 60 dagar skall krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen full-

⁸ Senaste lydelse 2002:276.

gjordes, om det inte från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre att han eller hon krigsplaceras i en annan verksamhet. Bilaga 4

En totalförsvarspliktig som har fullgjort annan militär utbildning eller tjänstgöring än sådan grundutbildning som anges i denna lag och som därigenom har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift får krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för.

Krigsplaceringen *skall* inte kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället. Om det finns särskilda skäl i enskilda fall, får beslut fattas om förlängning.

Krigsplaceringen *ska* inte kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället. Om det finns särskilda skäl i enskilda fall, får beslut fattas om förlängning.

13 §

En totalförsvarspliktig som har skrivits in för civilplikt enligt 6 § *skall* krigsplaceras i den befattning som han eller hon skall upprätthålla.

En totalförsvarspliktig som har skrivits in för *värnplikt* eller civilplikt enligt 6 § *ska* krigsplaceras i den befattning som han eller hon ska upprätthålla.

4 kap. Fullgörande av värnplikt och civilplikt

3 §

En svensk *man* som är medborgare även i en annan stat än Sverige är inte skyldig att fullgöra en längre grundutbildning än 60 dagar, om han antingen har fullgjort en motsvarande utbildning i den andra staten eller, innan han har fyllt nitton år, väljer att göra detta och det står klart att tjänstgöringen kommer att fullgöras i den andra staten och att den utbildningen till längd och effektivitet är minst likvärdig med den som krävs av honom i Sverige.

En svensk *medborgare* som är medborgare även i en annan stat än Sverige är inte skyldig att fullgöra en längre grundutbildning än 60 dagar, om han *eller hon* antingen har fullgjort en motsvarande utbildning i den andra staten eller, innan han eller hon har fyllt nitton år, väljer att göra detta och det står klart att tjänstgöringen kommer att fullgöras i den andra staten och att den utbildningen till längd och effektivitet är minst likvärdig med den som krävs av honom i Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 § lagen (1962:381) om allmän försäkring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §

Under tid som anges under 1–6 får, om inte första stycket b, d eller f är tillämpligt, den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten sänkas lägst till vad den skulle ha varit närmast dessförinnan om Försäkringskassan då känt till samtliga förhållanden. Detta gäller tid då den försäkrade

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

7. genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

För en försäkrad som avses i tredje stycket 1 eller 2 eller deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program och får aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning ska Försäkringskassan, vid sjukdom under den aktuella tiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid. Om därvid den sjukpenninggrundande inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, ska årsarbetstiden beräknas på grundval av enbart det antal arbetstimmar som den försäkrade kan antas ha i ifrågavarande förvärsarbete under den aktuella tiden.

För en försäkrad som avses i 10 c § första stycket 1 eller 2 ska dock under studieuppehåll mellan vår- och hösttermin, då den försäkrade inte uppstår studiesocial förmån för studier som avses i tredje stycket 1, sjukpenningen beräknas på den sjukpenninggrundande inkomst som följer av första–tredje styckena, om sjukpenningen blir högre än sjukpenning beräknad på den sjukpenninggrundande inkomsten enligt fjärde stycket.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar, samt för försäkrad som avses i tredje stycket 7.

Omprövning av sjukpenningförsäkringen enligt första stycket a ska ej Bilaga 4
omfatta ändring av den försäkrades inkomstförhållanden på grund av
sådan förvärvsarbete som avses i 16 a kap. 2 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs det att 1 och 12–13 a §§ i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd ska ha följande lydelse.

1 §⁹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till *antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,*

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller *rekryt som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer,*

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med en kommunal organisation för räddningstjänst enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken,

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

12 §

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning skall sjukpenningunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt *lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt eller under militär utbildning inom Försvarsmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen be-*

⁹ Senaste lydelse 2006:895.

års ålder, fyra och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning utgör livränteunderlaget minst sju prisbasbelopp.

stämmer, ska sjukpenningunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspålikt eller under militär utbildning inom Försvarsmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, utgör livränteunderlaget minst sju prisbasbelopp.

13 §¹⁰

Den som avses i 1 § första stycket 1 har rätt till särskild sjukpenning, om han under grundutbildning som är längre än 60 dagar har ådragit sig sjukdom som efter skyddstidens slut sätter ned hans förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst en fjärdedel. Detta gäller även vid sjukdom som har ådragits under utryckningsmånaden eller månaden efter denna.

Den som avses i 1 § första stycket 1 har rätt till särskild sjukpenning, om han *eller hon* under grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspålikt som är längre än 60 dagar eller under militär utbildning inom Försvarsmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, har ådragit sig sjukdom som efter skyddstidens slut sätter ned hans *eller hennes* förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst en fjärdedel. Detta gäller även vid sjukdom som har ådragits under utryckningsmånaden eller månaden efter denna.

Särskild sjukpenning beräknas på ersättningsunderlag som uppgår till belopp som motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

¹⁰ Senaste lydelse 2002:27.

Hel särskild sjukpenning utgör för dag 80 procent av ersättningsunderlaget, delat med 365.

Om den som har rätt till särskild sjukpenning samtidigt har rätt till annan ersättning enligt denna lag, sjukpenning enligt lagen om arbetsskadeförsäkring eller sjukpenning enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, utges den särskilda sjukpenningen endast i den mån den är högre. För den period sjukpenning har beräknats med tillämpning av 3 kap. 10–10 b §§ lagen om allmän försäkring utges den särskilda sjukpenningen endast i den mån den är högre för sådan period.

13 a §¹¹

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning, repetitionsutbildning *enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller under militär utbildning inom Försvarsmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer*, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

¹¹ Senaste lydelse (2002:279).

4 Förslag till ändring i lagen (1977:266) om statligt ersättning vid ideell skada Bilaga 4

Härigenom föreskrivs det att 1 § lagen (1977:266) om statligt ersättning vid ideell skada ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹²

Den som ådrar sig skada som omfattas av lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd har rätt till ersättning av staten enligt denna lag.

Om skadan har ådragits under ledighet eller annan fritid vid vistelse utanför förläggningsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs, och skadan inte har orsakats av olycksfall vid färd till eller från nämnda plats då färden föranleddes av och stod i nära samband med verksamheten, utges ersättning endast till den som fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och som har skadats under tjänstgöringen.

Om skadan har ådragits under ledighet eller annan fritid vid vistelse utanför förläggningsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs, och skadan inte har orsakats av olycksfall vid färd till eller från nämnda plats då färden föranleddes av och stod i nära samband med verksamheten, utges ersättning endast till den som fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt *samt till rekryt som genomgår militär utbildning inom Försvarmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer* och som har skadats under tjänstgöringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

¹² Senaste lydelse 2002:280.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs det att 1 § lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Inledande bestämmelser

1 §¹³

Denna lag gäller för 1. totalförsvarspliktiga under den tid då de är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

2. dem som genomgår *utbildning för att få militär anställning i Försvarsmakten,*

2. dem som genomgår *militär utbildning inom Försvarsmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer,*

3. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,

4. dem som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,

5. dem som tjänstgör utomlands i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

¹³ Senaste lydelse 2003:171.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs det att 1 § lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Bestämmelserna i 9 kap. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt *skall* gälla även med avseende på tjänstgöring som någon fullgör

1. åt det allmänna på grund av (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

2. som reservofficer,

3. vid en krigsorganisation inom totalförsvaret på grund av frivilligt åtagande,

4. i Försvarsmakten för att tillgodose särskilda behov av personal för beredskapsändamål *eller*

5. i utlandsstyrkan i Försvarsmakten.

Bestämmelserna i 9 kap. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt *ska* gälla även med avseende på tjänstgöring som någon fullgör

skyldighet i annan lag än lagen

4. i Försvarsmakten för att tillgodose särskilda behov av personal för beredskapsändamål,

5. i utlandsstyrkan i Försvarsmakten *eller*

6. *under militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om
arbetslöshetsförsäkring

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs det att 17 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹⁴

När ramtid *skall* bestämmas enligt 12 § räknas inte heller tid då den sökande

1. fått föräldrapenningförmån enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. varit hindrad att arbeta på grund av tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, *eller*

3. utfört förvärvsarbete som arbetsgivaren finansierat med särskilt anställningsstöd enligt förordningen (1997:1275) om anställningsstöd.

Tid som enligt 13 a § har jämförts med förvärvsarbete *skall* dock räknas in i ramtiden.

När ramtid *ska* bestämmas enligt 12 § räknas inte heller tid då den sökande

2. varit hindrad att arbeta på grund av tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

3. utfört förvärvsarbete som arbetsgivaren finansierat med särskilt anställningsstöd enligt förordningen (1997:1275) om anställningsstöd, *eller*

4. varit hindrad att arbeta på grund av militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt enligt de grunder som fastställs av regeringen *eller* den myndighet regeringen bestämmer.

Tid som enligt 13 a § har jämförts med förvärvsarbete *ska* dock räknas in i ramtiden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

¹⁴ Senaste lydelse 2007:393.

Härigenom föreskrivs att det i 11 kap. 25 a § ska införas som ny paragraf med följande lydelse.

11 kap.

25 a §

Ersättningar och naturaförmåner som utgår till rekryt som genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten enligt de grunder som fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ska inte tas upp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

Häri genom föreskrivs att 2 kap. 15 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

15 §

Diskriminering är förbjuden vid mönstring, *antagningsprövning* eller annan utredning om personliga förhållanden enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt samt vid inskrivning för och under fullgörande av värnplikt eller civilplikt.

Förbudet gäller dock inte diskriminering som har samband med ålder.

Förbudet hindrar inte heller tillämpning av bestämmelser om

1. mönstrings- och tjänstgöringsskyldighet endast för män, eller att en totalförsvarspliktig inte ska kallas till mönstring eller inkallas till värnplikt eller civilplikt om han eller hon hänvisar till sin anslutning till visst religiöst samfund, *eller*

2. *möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt i lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.*

Diskriminering är förbjuden vid mönstring eller annan utredning om personliga förhållanden enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt samt vid inskrivning för och under fullgörande av värnplikt eller civilplikt.

Förbudet hindrar inte heller tillämpning av bestämmelser om mönstrings- och tjänstgöringsskyldighet endast för män, eller att en totalförsvarspliktig inte ska kallas till mönstring eller inkallas till värnplikt eller civilplikt om han eller hon hänvisar till sin anslutning till visst religiöst samfund.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

10 Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2010.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kammarrätten i Göteborg, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen (kap. 9, 10, 13), Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (kap. 9, 10, 13), Kriminalvården, Datainspektionen (kap. 16), Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Kustbevakningen (kap. 9, 10, 16), Totalförsvarets forskningsinstitut, Totalförsvarets pliktverk, Försäkringskassan (kap. 13), Socialstyrelsen, Ekonomistyrningsverket, Skatteverket (kap. 13), Arbetsgivarverket, Kammarkollegiet (kap. 9, 10, 13), Statskontoret, Statens överklagandenämnd, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Statens skolverk, Högskoleverket (kap. 13), Verket för högskoleservice (kap. 17), Försvarshögskolan, Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), Luftfartsverket (kap. 9, 10, 16), Konkurrensverket (kap. 12), Affärsverket Svenska kraftnät, Statens Energimyndighet (kap. 9, 10, 16), Diskrimineringsombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Sveriges kommuner och landsting (kap. 9, 10, 16), Centrum för vapenfrihet, Civilförsvarsförbundet (kap. 9, 10, 16), Folk och Försvar, Fredsbaskrarna Sverige, Försvarsförbundet (kap. 9, 10, 16), Landsorganisationen i Sverige, LSU - Sveriges ungdomsorganisationer (kap. 9, 10, 13, 14), Officersförbundet, Röda korset (kap. 9, 10, 16), Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges reservofficersförbund, Svenskt näringsliv (kap. 9, 10, 13, 16), Svensk energi (kap. 9, 10, 16), Svenska kyrkans kyrkostyrelse, Sveriges civilförsvarsförbund (kap. 9, 10, 16), Sveriges förenade studentkårer, Svenska freds- och skiljedomsföreningen, Svenska Försvarsutbildningsförbundet, Tjänstemännens Centralorganisation och Värnpliktsrådet.

Sammanfattning av betänkandet En svensk veteranpolitik, del 1 (SOU 2007:77)

Utredningen redovisar i detta delbetänkande hur omhändertagandet i dag sker av soldater före, under och efter militära insatser.

Utredningen redovisar vilka författningar som finns på området och vilka kollektivavtal som anger villkoren för den fredsfrämjande verksamheten. Ingående beskrivs också hur Försvarsmaktens faktiska omhändertagande av personal och anhöriga genomförs samt vilka resurser och kompetenser som myndigheten har till sitt förfogande.

Redovisningen omfattar omhändertagandet medicinskt, psykologiskt, socialt och arbetsrättsligt. Men även andra frågor av betydelse för den enskilde berörs. Det gäller t.ex. regler för ledighet, försäkringar, erkännande i form av medaljer etc.

Delbetänkandet innefattar även en beskrivning av de enskilda organisationer som agerar till stöd för soldaterna, direkt eller som ett stöd för Försvarsmaktens omhändertagande. Fredsbaskrarna bedriver en viktig och av veteransoldater efterfrågad verksamhet. Men även arbetstagarorganisationerna och frivilligorganisationerna är aktiva parter i omhändertagandet.

I delbetänkandet har utredningen granskat Försvarsmaktens rapport av den 3 april 2007 avseende krisstöd och rehabilitering efter internationella insatser samt självmordsprevention. Rapporten utmynnar i ett antal åtgärder som syftar till att förstärka psykologiskt omhändertagande och rehabilitering. Utredningen konstaterar att i allt väsentligt har förslagen i rapporten ännu inte genomförts av myndigheten.

Utredningen redovisar också vilka åtgärder som bör vara genomförda senast den 31 december 2007, när den nordiska stridsgruppen (NBG) ställs i beredskap.

Brister har identifierats när det gäller information om vilket försäkringsskydd som soldaterna i utlandsstyrkan har. Försvarsmakten har inte på ett tydligt sätt kunnat beskriva hur den statliga riskgarantin samordnas med och påverkas av liv- och olycksfallsförsäkringar som den enskilde tecknar privat. Frågan är av stor betydelse för många soldater och Försvarsmakten bör snarast och korrekt informera berörd personal om vad som gäller i detta avseende.

Utredningen konstaterar att det finns brister när det gäller viss materiel till NBG. Bland annat är helikoptrar för medicinsk evakuering så förseende att de inte som avsett kan tillföras förbandet förrän efter det att beredskapsperioden påbörjats. En snabb och säker evakuering av skadade soldater är ofta avgörande för framgången i det medicinska omhändertagandet. Den slutsats som utredningen drar är att bristerna måste beaktas när en insats av förbandet planeras.

I Försvarsmaktens rapport av den 3 april 2007 föreslås bland annat att användandet av s.k. missionspsykologer. Härmed avses psykologer som tillförs förbanden ute i operationsområdena. Utredningen föreslår att NBG 2008 snarast möjligt tillförs en missionspsykolog.

Ett sådant stöd skulle enligt utredningen underlätta för förbanden att före insats identifiera och förebygga möjliga krissituationer. Under en insats blir det då möjligt att tidigt och på plats ta hand om de kriser som

ändå uppstår. Att tillföra en psykolog till NBG innebär också att myndigheten snabbt skaffar sig egen erfarenhet av och kan bedöma värdet av sådan kompetens vid andra insatser.

Utredningen konstaterar vidare att det saknas statistiskt underlag beträffande veteransoldater. Uppgifter finns på individnivå beträffande kön, ålder, skador, antal insatser och insatsfrekvens, men sammanställs inte. Utredningen bedömer att det är av stort intresse för regering, riksdag och forskning att sammanställning av relevanta uppgifter snarast kommer igång.

I en avslutande del redogör utredningen för en del frågor som den avser att återkomma till i sitt slutbetänkande.

Det handlar om det direkta stödet till den enskilde soldaten och dennes anhöriga. Vilket stöd skall den enskilde t.ex. kunna räkna med i juridiska angelägenheter? Hur länge skall rehabiliteringsansvaret för skadade soldater bestå? På vilka sätt skall hemmavarande anhöriga kunna stödjas socialt och psykologiskt? Bör det finnas tydliga regler för hur många gånger och hur ofta en enskild soldat deltar i skarpa insatser?

Är det en merit att delta i fredsfrämjande verksamhet? Hur kan vi stärka intresset för deltagande bland försvarsmaktsanställda och soldater med annan eller ingen arbetsgivare? Är den uppskattning som samhället uttrycker tillräcklig? Hur hedras de som skadas eller dödas?

Vilka brister finns det i Försvarsmaktens organisation när det gäller omhändertagandet? Behöver vi en samlad veteranadministration på central nivå? Behövs det tydligare företrädare för utlandsstyrkan i högkvarteret? Hur tillvaratar vi - för den enskildes bästa - det engagemang och de kunskaper som finns bland fristående organisationer?

Täcker lagens definition av utlandsstyrkan in all tjänstgöring inom ramen för den militära internationella verksamheten? Finns det en känsla av "vi och dom" mellan grundorganisation och utlandsstyrkan och, i så fall, hur skulle den kunna motverkas?

Vilka möjligheter finns till samverkan inom landet och med andra länder när det gäller omhändertagandet av personer som tjänstgör i påfrestande miljöer? Vilka fördelar kan uppnås inom ramen för ett nordiskt samarbete?

Sist men inte minst skall utredningen ta sig an frågan om grunden för en samlad svensk veteranpolitik. Är det säkerhetspolitiska uppdraget och dess risker tillräckligt för att motivera ett mycket långtgående ansvar och omhändertagande? Och hur skall ansvar och

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2007:77)

Bilaga 7

Rikspolisstyrelsen, Styrelsen för internationellt utvecklingsarbete/Sida, Försvarsmakten, Försvarshögskolan, Statens räddningsverk, Styrelsen för psykologiskt försvar, Socialstyrelsen, Försäkringskassan, Arbetsgivarverket, Kammarkollegiet, SEKO, SACO, Officersförbundet, Försvarsförbundet, Fackförbundet ST, Sveriges reservofficersförbund, Värnpliktsrådet och Fredsbaskrarna.

Sammanfattning av betänkandet En svensk veteranpolitik, del 2 (SOU 2008:91)

Veteransoldatutredningen har haft som uppdrag att utforma förslag till hur en samlad och trovärdig svensk veteranpolitik, dvs. hur ansvaret för personalen före, under och efter internationella militära insatser, bör vara utformad.

Den framtida veteranpolitiken

Riksdag och regering har uttalat att Sveriges deltagande i fredsfrämjande verksamhet ska öka. Det innebär också att antalet personer som deltar också kommer att bli större. Deltagande i internationella militära insatser är dock inte utan risker. Därför är förberedelserna för personalen inför en insats, stödet under och omhändertagandet efter insatsen grundläggande för att Sverige ska ta sitt ansvar för berörd personal. Detta förutsätter att verksamheten grundas på en sammanhängande, trovärdig och allmänt accepterad personalpolitik. Denna politik måste täcka alla delar i kedjan från det att en insats initieras till långt efter att den avslutats. En sådan personalpolitik måste också omfatta alla som berörs av insatsen.

En utgångspunkt i arbetet med att utforma förslaget till den framtida veteranpolitiken har varit att denna ska grundas på en helhetssyn som inkluderar rekrytering av personalen, utbildning och förberedelser inför insatsen, stöd och åtgärder under insatsen, omhändertagande samt stöd och eventuell rehabilitering efter insatsen. Också stödet till de anhöriga, särskilt barnen, utgör en viktig del i denna helhetssyn.

En annan utgångspunkt har varit att bedöma hur samhället som helhet kan medverka i genomförandet av den framtida veteranpolitiken. Här har utgångspunkten varit att den myndighet eller organisation som från ett samlat samhällsperspektiv är mest lämpad också bör ansvara för åtgärden.

I arbetet med att forma den framtida veteranpolitiken har vissa särskilda behov kunnat identifieras.

Före insats är behovet av *information* stort både för soldaten och dennes anhöriga, inte minst bland dem som åker ut för första gången. Soldaten och dennes anhöriga vill veta vad insatsen kan komma att innebära, vilka risker och påfrestningar som kan uppstå, vilken ekonomisk och medicinsk trygghet som kan påräknas, m.m.

Soldaten har behov av att kunna ha *kontakt* med anhöriga också under själva insatsen utomlands. Att under långa perioder inte kunna träffas sätter relationer på prov. Vetskapen om att man snabbt kan sätta sig i kontakt med varandra om något inträffar, hemma eller i insatsområdet, betyder mycket för att dämpa oron, både hos soldaten och dennes anhöriga.

Efter insats är *uppföljningen* av soldaten av stor betydelse. Att kunna identifiera soldater som drabbats av fysisk eller psykisk ohälsa under insatsen är en grundläggande förutsättning för att erbjuda relevanta stöd-åtgärder och kunna hjälpa den enskilde tillbaka till sin normala livssitua-

tion. Det är också av stor betydelse hur tillgängliga och väl utformade stödåtgärderna är.

Kedjan av information, kontakt och uppföljning utgör en utgångspunkt vid bedömningen av vilka åtgärder i omhändertagandet som ska prioriteras före, under och efter insatsen.

Den framtida veteranpolitikens olika delar

Utredningen har uppfattat uppdraget som mer än att bara göra en generell översyn av nuvarande ordning. Det innefattar också att föreslå hur förändringar ska fogas samman för att spegla det krav på helhet och kontinuitet som regeringen efterfrågar.

Utredningen har kunnat konstatera att utvecklingen bara under de senaste decennierna har förändrat karaktären på de internationella militära insatserna. Sverige och Försvarsmakten är i dag engagerade i andra insatsområden och i andra typer av insatser. Det handlar även om nya rättsliga ramverk, andra huvudmän för insatserna, mer dynamiska konfliktmiljöer och mindre förutsägbara risker.

Även Försvarsmakten ändrar kontinuerligt sin organisation. Med detta ändras också myndighetens interna ansvarsförhållanden och de funktioner som har att planera för, besluta om och genomföra omhändertagandet av veteransoldater och deras anhöriga. Detsamma gäller för de övriga myndigheter som deltar i omhändertagandet och de regelverk som styr deras verksamhet. Inte heller de ideella organisationer, som företräder och stödjer veteransoldater och anhöriga, förblir oförändrade. Nya organisationer och nätverk dyker upp, andra ändrar innehållet i sin verksamhet.

Kunskaperna om veteransoldaters situation och reaktioner blir hela tiden större. Jämfört med andra forskningsområden är detta dock tämligen nytt och utvecklingen går därför mycket snabbt. Utredningens slutsats är att ett framgångsrikt omhändertagande beror av att detta anpassas till en ständigt pågående utveckling.

En förutsättning för att omsorgen om veteransoldater och anhöriga ska motsvara de påfrestningar och risker som deltagandet i internationella militära insatser innebär är att statsmakterna gemensamt är beredda att samverka kring denna målsättning. I andra länder har utredningen konstaterat att veteranpolitiska reformer genomförs både av flera olika ministrar och departement tillsammans och direkt av regeringschefen. Detta ökar genomslaget för förbättringarna och blir ett exempel för de olika myndigheter som har det närmare ansvaret för verksamheten. Motsvarande breda engagemang i Sverige krävs sannolikt för ett fullgott och sammanhållet omhändertagande.

Den framtida veteranpolitiken föreslås omfatta en rad olika åtgärder i syfte att stärka omhändertagandet av våra soldater före, under och efter insats.

Förbättrad rekrytering

Försvarsmaktens rekrytering måste förbättras. Det måste bli ett större inslag av personliga kontakter med de kvinnor och män som söker till internationella insatser. Forskningen till stöd för myndighetens rekrytering måste stärkas och en större framförhållning när det gäller rekryteringen av bland annat viktiga specialister måste öka.

Skyldighet att delta

Samtliga kategorier av anställda i Försvarsmakten ska i framtiden ha skyldighet att delta i den fredsfrämjande verksamheten. Sådan författningsgrundad skyldighet finns i dag för relativt nyanställda officerare, men inte för de äldre, för reservofficerarna eller myndighetens civilanställda. Bättre information om utlandstjänsten mot det övriga samhället ska också locka fler sökanden utifrån. Bara genom att fler människor engageras för tjänstgöring kan början fördelas jämnare. Då undviks också att enskilda individer överbelastas genom många och alltför frekventa insatser.

Insatsfrekvens

För att minska risken för att personalen drabbas av ohälsa och minska den sociala belastningen bör en policy som anger den enskildes insatsfrekvens införas. Målet är att anställda i Försvarsmakten ska göra en insats vart tredje år. För soldater och officerare med placering i insatsförbanden kan en högre insatsfrekvens dock accepteras.

Stöd vid kritik

Komplexiteten i de regler som kringgärdar den fredsfrämjande verksamheten måste få större uppmärksamhet på politisk nivå. Försvarsmakten måste bli mer öppen och bättre informera om den internationella verksamheten. Bättre utbildning i internationell rätt och mänskliga rättigheter ska öka kunskap och kompetens hos personalen och minska riskerna för kritik mot insatsernas genomförande.

Förstärkt uppföljningsansvar

Försvarsmaktens uppföljande verksamhet måste förstärkas. Denna ska bedrivas mer aktivt än tidigare och innefatta en personlig kontakt med soldaten efter tjänstgöringen, om detta inte är uppenbart obehövligt eller omöjligt att genomföra.

Förstärkt stöd till tidigare tjänstgörande

Försvarsmaktens ansvar att utreda och koordinera stödåtgärder måste förtydligas. Stödet till soldater som skadats till följd av tjänstgöring ska

inte längre begränsas i tid. I stället ska stödåtgärderna pågå så länge behovet består och åtgärderna framstår som skäligen. Även skador som inte är så allvarliga att de påverkar den enskildes förvärvsförmåga ska Försvarsmakten ta ett ansvar för, t.ex. när någon drabbas av psykiska besvär på grund av tjänstgöringen.

Utökat stöd till anhöriga

De anhöriga är också delaktiga i den internationella insatsen. Anhöriga kan behöva stöd och hjälp med anledning av att den närstående soldaten befinner sig i ett insatsområde långt borta. Det ska därför finnas kontaktpersoner inom myndigheten som ska stödja och vägleda en anhörig i olika frågor med anknytning till tjänstgöringen. Stöd och hjälp ska inte bara kunna påräknas när den anhörige soldaten skadas eller förolyckas utan även i vissa andra situationer.

Kontakten mellan soldaten i fält och dennes anhöriga utvecklas i takt med att ny teknik blir tillgänglig. Särskilda informationssatsningar behövs för barnen.

Försvarsmakten ska utveckla och sammanställa en familjepolicy angående stöd och vägledning för anhörig.

Enskilda organisationer som arbetar med stöd till anhöriga ska kunna få ekonomisk ersättning för sitt arbete.

Ökat erkännande

Nya medaljer föreslås införas. Dessa ska utdelas såväl av Försvarsmakten som regeringen. Ett gemensamt monument till minne av svenska veteranosoldater bör uppföras. Den 17 september föreslås bli ny årlig minnesdag, gemensam för alla svenska veteranosoldater.

Ökat meritvärde

Deltagande i det internationella fredsfrämjande arbetet ska vara en förutsättning för viss befordran och ett krav för att inneha höga befattningar inom Försvarsmakten. Försvarsmakten ska arbeta för att erfarenheterna från det fredsfrämjande arbetet värderas högre, bland annat vid tillsättning av offentliga tjänster. Soldater utan ordinarie anställning i Försvarsmakten ska erbjudas praktiska möjligheter till civil utbildning under insatsen.

Veteranorganisationerna

Veteranorganisationerna har en särskild betydelse för omhändertagandet av soldaterna. För den enskilde är det ofta lättare att vända sig till en sådan organisation. Veteranorganisationerna spelar också en viktig roll när det gäller att identifiera personal som mår dåligt efter insats. För det arbete som veteranorganisationerna utför ska Försvarsmakten ge långsiktig stöd.

Inom Försvarsmaktens högkvarter inrättas en veteranadministrativ enhet med uppgift att vägleda veteransoldater och deras anhöriga. Enheten tar inte del i det praktiska omhändertagandet, men har en viktig roll i att följa upp och utvärdera det samlade stödet. Enheten fungerar som kontaktpunkt för veteran- och anhörigorganisationer samt andra myndigheter och organisationer av betydelse för omhändertagandet. Den veteranadministrativa enheten ska också ge myndighetsledningen råd i veteranpolitiska frågor.

En ny mer ändamålsenlig lagstiftning föreslås

Sammanfattningsvis lämnar utredningen ett stort antal förslag vad avser omhändertagandet av veteransoldater och deras anhöriga före, under och efter insats. Andra förslag, av mer indirekt betydelse för veteransoldaterna, tar sikte på Försvarsmaktens struktur och arbetssätt. Genom den nya lagen avskaffas utlandsstyrkan som ett särskilt begrepp. Förutom att den nya lagen inkluderar personal i insatsområden som i dag saknar särskilt skydd, understryker den att Försvarsmakten är en myndighet och att insatser internationellt är en naturlig del av den samlade försvarsverksamheten.

1 Förslag till lag (0000:00) med bestämmelser för Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser

Härigenom föreskrivs följande

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag ska tillämpas på anställda i Försvarsmakten vid tjänstgöring i en internationell militär insats. Lagen ska dock inte tillämpas på den som är lokalt anställd av Försvarsmakten i insatsområdet.

Med internationell militär insats enligt denna lag avses verksamhet som Försvarsmakten bedriver i ett insatsområde utomlands i syfte att

1. avvärja risk för en väpnad konflikt,
2. hejda en pågående väpnad konflikt,
3. övervaka överenskommelser om fred och vapenstillstånd, eller
4. skapa förutsättningar för varaktig fred och säkerhet genom humanitär arbete i samband med en väpnad konflikt.

Anställning

2 § Den som ska tjänstgöra i en internationell militär insats och inte har en anställning i Försvarsmakten ska anställas särskilt för tjänstgöring i en sådan insats.

3 § En anställning enligt 2 § ska vara tidsbegränsad och avse tiden för både utbildning och tjänstgöring. Anställningen får dock tidsbegränsas till att avse endast utbildningstiden eller tjänstgöringstiden.

Anställningen får sägas upp före anställningstidens utgång med en uppsägningstid av tre månader för både arbetsgivare och arbetstagare. Arbetsgivaren får dock bevilja den anställde kortare uppsägningstid. Om den anställde genomgått utbildning för tjänstgöring utan att få godkända vitsord eller om det föreligger andra särskilda skäl, får arbetsgivaren säga upp anställningen med en uppsägningstid av en månad.

För den som anställs enligt första stycket ska bestämmelserna i 15–17 §§ lagen (1982:80) om anställningsskydd inte gälla.

4 § För den som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats ska följande bestämmelser inte gälla:

1. arbetstidslagen (1982:673), och
2. 12 § semesterlagen (1977:480)

5 § För den som tjänstgör i en internationell militär insats ska följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) gälla i insatsområdet, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4, 6 och 12 §§,
- 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Särskilt uppföljningsansvar

6 § Försvarsmakten ska följa upp och utreda om den som tjänstgjort i en internationell militär insats drabbats av skada eller sjukdom till följd av tjänstgöringen i insatsområdet.

Uppföljningen och utredningen ska ha den form och den omfattning som motiveras av förhållandena under tjänstgöringen i insatsområdet. Åtgärderna ska innefatta personlig kontakt, om detta inte kan anses uppenbart obehövt eller är omöjligt att genomföra.

Försvarsmaktens ansvar enligt första–andra stycket kvarstår under fem år efter det att tjänstgöringen avslutats.

7 § Försvarsmakten ska lämna information och råd i olika frågor till den som tidigare tjänstgjort i en internationell militär insats även efter den tid som anges i 6 §.

Stödåtgärder

8 § Om någon drabbas av sjukdom eller skada under resa till eller från tjänstgöringen i insatsområdet eller under tjänstgöringen där ska Försvarsmakten i samråd med den skadade och andra berörda myndigheter utreda och vid behov lämna stöd till den skadade för att underlätta för denne att

1. återgå till tidigare livssituation,
2. återfå full arbetsförmåga, eller
3. försörja sig genom förvärsarbete.

9 § I fall som avses i 8 § ska Försvarsmakten ge ekonomiskt stöd till åtgärder som främjar den skadades återgång till tidigare livssituation och arbetslivet samt till anskaffande av hjälpmedel som den skadade behöver.

10 § Stöd enligt 8 och 9 §§ ska ges endast om det inte ska tillhandahållas av någon annan till följd av andra bestämmelser och i den utsträckning som det framstår som skäligt med hänsyn till sjukdomen eller skadan samt omständigheterna i övrigt.

11 § Vid fullgörandet av de uppgifter som avses i 8 och 9 §§ ska Försvarsmakten samarbeta med andra berörda myndigheter och organisationer.

12 § Försvarsmaktens ansvar enligt 8 och 9 §§ innebär ingen inskränkning i det ansvar som den skadades arbetsgivare har enligt 2 kap. och 3 kap. 2 a § arbetsmiljölagen (1977:1160) samt 22 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Försvarsmaktens stödåtgärder enligt 8 och 9 §§ ska samordnas med en eventuell annan arbetsgivares åtgärder.

Arbetsskada

13 § Vid tjänstgöring i en internationell militär insats gäller lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring från det att den första färden till insatsområdet påbörjas till det att den sista färden från insatsområdet avslutas. Skada som inträffar under denna tid ska anses som arbetsskada, om övervägande skäl talar för det.

Skador som inträffar under semester eller motsvarande ledighet utom insatsområdet ska omfattas av lagens skydd endast om det finns särskilda skäl.

Vid prövning av om den som tjänstgör i en internationell militär insats drabbats av en arbetsskada ska bevisreglerna i 7 och 8 §§ lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd tillämpas för den tid som avses i första–andra stycket, om det är förmånligare för den enskilde än en tillämpning av motsvarande regler i lagen om arbetsskadeförsäkring.

14 § Vid tillämpning av lagen om arbetsskadeförsäkring utgör livränteunderlaget minst sju prisbasbelopp.

15 § Föreligger anledning anta att den som tjänstgjort i en internationell militär insats ådragit sig en arbetsskada enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring ska Försäkringskassan på ansökan av denne pröva frågan om arbetsskada.

Bestämmelserna i 8 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring angående ansökan, uppgiftsskyldighet, besvär m.m. gäller i tillämpliga delar i ärende enligt första stycket.

Bestämmelserna i 8 kap. 3 § andra stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring gäller dock inte i dessa fall.

Stöd till anhöriga

16 § Försvarsmakten ska sörja för att en anhörig till den som tjänstgör i en internationell militär insats får det stöd och den rådgivning som är påkallat med anledning av tjänstgöringen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om omfattning och utformning av stöd och rådgivning enligt första stycket.

Ersättning till anhöriga

17 § Om den som tjänstgör i en internationell militär insats förolyckas eller skadas så att sjukhusvård krävs, ska Försvarsmakten efter ansökan

av den anhörige ersätta denne för skäligt antal resor till den förolyckade eller skadade samt uppehälle och tidsspillan vid sådan resa efter samma grunder som gäller i fråga om ersättning av allmänna medel till vittnen.

I fall som avses i första stycket eller när det i övrigt föreligger särskilda skäl, ska Försvarsmakten efter ansökan ge skäligt bidrag till kostnader för psykosocialt stöd till anhöriga som är i behov av det och om det framstår som skäligt med hänsyn till omständigheterna i övrigt.

Om en anhörigs medverkan är av särskild betydelse för den skadades rehabilitering, ska Försvarsmakten efter ansökan ge den anhörige skälig ersättning för kostnader som en sådan insats orsakar.

Överklagande

18 § Beslut enligt 8, 9, 16 och 17 §§ får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

---

1. Denna lag träder i kraft den XX, då lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten upphör att gälla.

2. Bestämmelserna ska tillämpas även i fråga om tidigare anställda i utlandsstyrkan som skadats efter utgången av 1992.

3. Bestämmelserna i 16 § ska dock tillämpas från lagens ikraftträdande. Ersättning enligt 17 § andra stycket för kostnader som uppkommit av annan anledning än i samband med att en närstående förolyckats eller skadats så svårt att sjukhusvård krävs ska utges endast om kostnaderna uppkommit efter lagens ikraftträdande.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands

Bilaga 9

Härigenom föreskrivs att lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Regeringen får på begäran av Förenta nationerna eller enligt beslut som fattats av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa ställa en väpnad styrka till förfogande för fredsbevarande verksamhet utomlands. Högst tre-tusen personer ur *Försvarsmaktens utlandsstyrka* får samtidigt tjänstgöra utomlands i väpnad tjänst.

Föreslagen lydelse

Regeringen får på begäran av Förenta nationerna eller enligt beslut som fattats av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa ställa en väpnad styrka till förfogande för fredsbevarande verksamhet utomlands. Högst tre-tusen personer ur *Försvarsmakten* får samtidigt tjänstgöra utomlands i *internationella militära insatser*.

Denna lag träder i kraft

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 och 5 §§ brottsbalken (1962:700) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

För brott som begåtts utom riket döms även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats på svenskt fartyg eller luftfartyg, eller om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör Försvarmakten på ett område där en avdelning av Försvarmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *utlandsstyrkan inom Försvarmakten* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *Försvarmakten och tjänstgör i en internationell militär insats* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3a. om brottet har begåtts i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen, som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, folkrättsbrott, olovlig befattningsmed kemiska vapen, olovlig befattningsmed minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott eller försök till sådant brott samt brott som avses i 5 § samma lag, eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

5 §

Åtal för brott, som inom riket begåtts å utländskt fartyg eller luftfartyg av utlänning som var befälhavare eller tillhörde besättningen å fartyget eller eljest medföljde detsamma mot sådan utlänning eller mot utländskt intresse, må ej väckas utan att förordnande därom meddelas av regeringen eller den regeringen bemyndigat därtill.

Åtal för brott, som förövats utom riket, får väckas endast efter förordnande enligt första stycket. Åtal får dock väckas utan ett sådant förord-

nande, om brottet är osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol eller om brottet begåtts

1. å svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,

2. av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,

3. vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *utlandsstyrkan inom Försvarsmakten* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3. vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i *Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats* eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

4. i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

5. i Danmark, Finland, Island eller Norge eller på fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller

6. av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.

Denna lag träder i kraft

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. Bilaga 9

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller för

1. totalförsvarspliktiga under den tid då de är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
  2. dem som genomgår utbildning för att få militär anställning i Försvarsmakten,
  3. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
  4. dem som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
  5. dem som tjänstgör utomlands i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.
5. den som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör utomlands i en internationell militär insats.

Denna lag träder i kraft

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m. Bilaga 9

Härigenom föreskrivs att lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 9 kap. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt skall gälla även med avseende på tjänstgöring som någon fullgör 1. åt det allmänna på grund av skyldighet i annan lag än lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

2. som reservofficer,

3. vid en krigsorganisation inom totalförsvaret på grund av frivilligt åtagande,

4. i Försvarsmakten för att tillgodose särskilda behov av personal för beredskapsändamål eller

5. i *utlandsstyrkan* i Försvarsmakten.

5. i Försvarsmakten *i en internationell militär insats.*

Denna lag träder i kraft

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 20 § inkomstskattelagen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

20 §

Ersättningar vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier för totalförsvarspliktiga samt de som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka och *utlandsstyrkan inom Försvarsmakten* är skattefria. Lag (2002:1006).

Ersättningar vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier för totalförsvarspliktiga samt de som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka och i Försvarsmakten *i en internationell militär insats* är skattefria.

Denna lag träder i kraft

Häri genom föreskrivs att 1 kap. 4 § arbetsmiljölagen (1977:1160) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

4 §

För deltagare i arbetsmarknadspolitiska program är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 7 § lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program.

För deltagare i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som har anvisats av socialnämnd är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 4 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453).

För dem som Migrationsverket ger sysselsättning enligt 4 § lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 5 § lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

Att denna lag i vissa fall, utöver vad som framgår av 2 § första stycket andra meningen, gäller även utomlands framgår av 1 a och 2 §§ lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Att denna lag i vissa fall, utöver vad som framgår av 2 § första stycket andra meningen, gäller även utomlands i insatsområdet framgår av 5 § lagen (0000:00) med bestämmelser för Försvarsmaktens personal i internationella militära insatser.

Denna lag träder i kraft

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2008:91)

Bilaga 10

Kungliga Hovstaterna, Riksdagsförvaltningen, Kammarrätten i Stockholm, Länsrätten i Skåne, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Folke Bernadotteakademien, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete/Sida, Försvarmakten, Totalförsvarets forskningsinstitut, Totalförsvarets pliktverk, Statens räddningsverk, Styrelsen för psykologiskt försvar, Krisberedskapsmyndigheten, Socialstyrelsen, Försäkringskassan, Arbetsgivarverket, Kammarkollegiet, Försvarshögskolan, Arbetsförmedlingen, Försvarets traditionsnämnd, Sveriges Kommuner och Landsting, SEKO, SACO, Officersförbundet, Försvarsförbundet, Fackförbundet ST, Sveriges reservofficersförbund, Värnpliktsrådet, Fredsbaskrarna, Svenska Soldathemsförbundet och Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund.